

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΑΓΑΘΩΝ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»**

**ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Π. ΜΠΑΜΗ
Α. Μ.: 1012201603012**

Θέμα: «Ο Σωτήριος Ανάργυρος (1849-1928) και το Ίδρυμα Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής Σπετσών»

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: κ. Ιάκωβος Μιχαηλίδης

Καλαμάτα 2018

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	10
1. Σπέτσες	10
1.2 Η Αρματομένη Παναγιά	13
1.3 Διχόνοια μεταξύ των Σπετσιωτών	18
Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	21
<i>Σημαντικές προσωπικότητες στην Ιστορία των Σπετσών</i>	<i>21</i>
2.1 Χατζηγιάννης Μέξης	21
2.2 Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα	21
2.3 Ελένη Μπούκουρα – Αλταμούρα	23
2.4 Σωτήριος Ανάργυρος	24
Γ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	26
<i>Ο εθνικός ευεργέτης Σωτήριος Ανάργυρος</i>	<i>26</i>
3.1 Βιογραφικά	26
3.2 Χρονογραφία της ζωής του Σωτήριου Ανάργυρου	27
3.3 Οι πρόγονοι	30
3.4 Οι γονείς	31
3.5 Τα αδέρφια	33
3.6 Η μόρφωση	35
Δ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	37
4.1 Οι περιπλανήσεις	37
4.2 Η Αμερική	38
4.2.1 Βόρειος Αμερική	39
4.2.2 Νότιος Αμερική	40
4.3 Αριστοτέλης Ωνάσης	40
4.3 Η δράση του Ανάργυρου στις Η.Π.Α	41
Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	44
<i>Σωτήριος Ανάργυρος, εθνικός ευεργέτης</i>	<i>44</i>
5.1 Ο γάμος – η παλιννόστηση – ο χωρισμός	44
5.2 Η δίκη «επί εκβιάσει»	47
5.3 Το αρχοντικό	51
5.4 Το «Ποσειδώνιο»	53
5.5 Το «Ποσειδώνιο» σήμερα	60

5.6 Για τη σύμβαση μίσθωσης του <i>Ποσειδωνίου</i>	61
5.7 «Ποσειδώνιο»: ένα μνημείο ξαναγεννιέται	64
ΣΤ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	66
Έργα τουριστικής υποδομής	66
6.1 Κατασκευή υδραγωγείου	66
6.2 Παράρτημα Βασιλικής Σχολής Χειροτεχνημάτων	67
6.3 Έργα Οδοποιίας	67
6.3.1 Επισκευή παλαιών δρόμων	67
6.3.2 Κατασκευή «περιφερειακού» δρόμου	68
6.4 Αγορά και προστασία του δάσους	68
Ζ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	72
7.1 Αστικός εκσυγχρονισμός στις αρχές του 20 ^{ού} αιώνα	72
7.2 Οι σχέσεις του Ανάργυρου με τον Ελευθέριο Βενιζέλο	73
Η΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	76
8.1 Ο χαρακτήρας του	76
8.2 Ο τρόπος ζωής του	77
8.3 Η περιουσία	78
8.4 Εθνικές ευεργεσίες	79
8.5 Τιμητικές Διακρίσεις	80
8.6 Ο θάνατος – Η κηδεία	81
8.7 Η διαθήκη	84
Θ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	87
9.1 Το Κοργιαλένιο Κληροδότημα	87
9.2 Η Ίδρυση της Σχολής	88
9.3 Το καταστατικό της Σχολής	92
9.4 Ο Γενικός Κανονισμός της Σχολής	94
9.5 Το αστεροσκοπείο της Σχολής	94
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	96
ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	98
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	103
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	123

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Χρειάστηκε να ασχοληθώ για αρκετό χρόνο και να εργαστώ, θεωρώ σκληρά, για να φέρω εις πέρας την ιστορική αυτή μελέτη. Ιστορική, αλλά και βιοματική, δεδομένης της προσωπικής μου σχέσης με την Εκτελεστική Επιτροπή του Αναργύρειου Ιδρύματος από το 2005 ως το 2008.

Και αυτή ακριβώς η προσωπική σχέση και εμπλοκή είναι που με προβληματίσε σε σχέση με τη συγγραφή της ιστορικής μελέτης. Γιατί η αλήθεια είναι ότι στην αναζήτηση των γεγονότων πρέπει να μένουν στην άκρη ο τοπικισμός, οι εμπάθειες, οι σκοπιμότητες, ενδεχομένως τα μικροσυμφέροντα και οπωσδήποτε οι ανθρώπινες αδυναμίες.

Διδαχθήκαμε ότι η Ιστορία είναι η επιστήμη της αποδείξεως των γεγονότων και γι' αυτό χρειάζεται μελέτη και διασταύρωση πλήθους απόψεων και έρευνας.

Εδώ πρέπει να αναφερθούμε στη φράση του μεγάλου τραγικού Ευριπίδη που είπε: «*Όλβιος, όστις της ιστορίας έσχεν μάθησιν*», δηλαδή ότι είναι ευτυχής εκείνος που γνωρίζει Ιστορία.

Νομίζω ότι, όταν αναζητούμε τα ιστορικά στοιχεία, καταλυτικό ρόλο στα γεγονότα – πρέπει να παραδεχτούμε – διαδραματίζουν τα πρόσωπα.

Πιστεύω, όμως, ότι για πρόσωπα που άφησαν ανεξίτηλα τη σφραγίδα τους και με τη στάση τους έδωσαν το παράδειγμα στο κοινωνικό σύνολο, η πιο τρανή απόδειξη είναι τα ίδια τα έργα τους, που μιλούν από μόνα τους. Τέτοια προσωπικότητα είναι και εκείνη του Σωτήριου Ανάργυρου, στο έργο και την προσφορά του οποίου οφείλουμε να αποτίσουμε φόρο τιμής.

Όσον αφορά στους μάρτυρες, ο καθένας προβάλλει τη δική του άποψη. Δεν λείπουν οι περιπτώσεις που κάποιοι παραποιούν την αλήθεια, συχνά γιατί δεν εξυπηρετήθηκαν τα δικά τους συμφέροντα. Ειδικότερα στη σύγχρονη Ιστορία που τα γεγονότα είναι ακόμη νωπά, κάποιοι μικρόψυχα αρνούνται να αναφερθούν στις επιτυχίες και την προσφορά των άλλων.

Για τον λόγο αυτό, όποιος προσπαθεί να καταγράψει γεγονότα και μαρτυρίες για κάποιο συγκεκριμένο θέμα, πρέπει να είναι πολύ προσεκτικός, να διασταυρώνει τις πληροφορίες, να αξιολογεί σωστά την ιστορική αξία των μαρτυριών, να διακρίνει το πραγματικό από το φανταστικό, την αλήθεια από το ψέμα.

Βασική μου επιλογή για τη συγγραφή της βιοματικής – σε μεγάλο βαθμό – μελέτης είναι οι πηγές και οι πληροφορίες που άντλησα κατά την έρευνά μου.

Σκοπός μου ήταν αυτή η μελέτη να είναι τεκμηριωμένη, κατανοητή, προσιτή και αντικειμενική. Αν και κατά πόσο τα κατάφερα, οι καθηγητές μου μόνο μπορούν να το κρίνουν. Θέλω να ελπίζω πως η μελέτη αυτή θα ανταποκριθεί στις προσδοκίες και τις απαιτήσεις αυτών που μου την ανέθεσαν και ενδιαφέρονται για την Ιστορία του τόπου μας. Λένε πως οι λαοί χωρίς ιστορική μνήμη δεν έχουν μέλλον, γιατί η γνώση της Ιστορίας γίνεται ο αλάνθαστος καθοδηγητής και η αποφυγή των λαθών μας στο παρόν και το μέλλον.

Οφείλω να ομολογήσω ότι η συγγραφή μιας μελέτης που έχει θέμα μια τέτοια προσωπικότητα σαν του Σωτήρη Ανάργυρου, του μεγάλου ευεργέτη, του άρχοντα των Σπετσών, του πρεσβευτή και πρωτοπόρου νέων ηθών και αντιλήψεων της εποχής εκείνης, δεν είναι τόσο εύκολη υπόθεση.

Η μελέτη μου εστίασε στα ευρισκόμενα αρχεία, δεδομένου του κενού που υπάρχει στη σχετική βιβλιογραφία. Θεωρώ ότι έκανα μια συστηματική έρευνα για τη ζωή του, συγκρίνοντας την εποχή του με τη δική μου, όχι για να τον αντιγράψω, αλλά να πάρω πολλά διδάγματα από τη διαδρομή του και να καταλήξω στο συμπέρασμα ότι τέτοιες προσωπικότητες αποτελούν πρότυπο προς μίμηση για τους σύγχρονους Έλληνες.

Αισθάνομαι βαθύτατη υποχρέωση να ευχαριστήσω όσους με τον ένα ή τον άλλο τρόπο συνέβαλαν στην καταγραφή αυτής της έρευνας και στη συγγραφή αυτής της μελέτης.

Τον Αλέξανδρο Κώνστα, δικηγόρο, Γραμματέα της υπό την δική μου προεδρία Αναργυρείου Σχολής Σπετσών, για τη θερμή στήριξη και συμπαράσταση των καθηκόντων μας στο «Ίδρυμα της Αναργυρείου και Κοργαλενείου Σχολής Σπετσών» (στο εξής Α.Κ.Σ.Σ).

Τον Βαγγέλη Κονταξάκη, μέλος του Ιδρύματος και Δήμαρχο Σπετσών.

Τον π. Ανδρέα Κουμπή, μέλος του Ιδρύματος, καθηγητή και ερευνητή της Ιστορίας των Σπετσών, που πρόθυμα μου δώρισε τα βιβλία του και μου παρείχε πρωτότυπες πληροφορίες.

Την Προϊσταμένη του Τοπικού Αρχείου Σπετσών κα Καλομοίρα Αργυρίου – Κουμπή, που ασμένως μου προσέφερε πρωτογενές ιστορικό υλικό για τη μελέτη μου.

Τον κ. Πέτρο Χαριτάτο, συγγραφέα, για την προσφορά των βιβλίων του και τις χρήσιμες πληροφορίες.

Τον Πρόεδρο του Πολιτιστικού Συλλόγου Σπετσών και πρώην διευθυντή – καθηγητή στην Αναργύρειο Σχολή κ. Γιώργο Μυτιληναίο για την παροχή του – δυσεύρετου – βιβλίου του.

Τον κ. Τάκη Πάνου, Αντιδήμαρχο Σπετσών, που μου προσέφερε βιβλία από τα Αρχεία του Δήμου.

Τέλος τη Διευθύντρια του Ιδρύματος κα Ζωή Παπαδάκη για πληθώρα αντιγράφων από το Αρχείο της Σχολής.

Θα ήταν όχι μόνο παράλειψη, αλλά ασέβεια να μην αναφερθώ στον μακαρίτη πλέον Γεώργιο Σταματίου, γιατί χωρίς τη δική του έρευνα δεν θα υπήρχε η πληθώρα των πληροφοριών για τη ζωή και το έργο του Ανάργυρου. Χωρίς τον Σταματίου, στο όνομα του Ανάργυρου θα υπήρχε μία απλή ιστορική αναφορά.

Να ευχαριστήσω τον κάθε ανώνυμο Σπετσιώτη, ο οποίος με κάθε τρόπο συνέβαλε στη συλλογή στοιχείων για το πόνημά μου.

Θεωρώ ότι, όταν μιλάμε για τον Σωτήρη Ανάργυρο, εκτός από τις μεγάλες ευεργεσίες, είναι απαραίτητο να αναφερθούμε ειδικότερα στα κληροδοτήματα που έκανε: «Αναργύρειο και Κοριαλένιο Σχολή Σπετσών» (ΑΚΣΣ) και «Ποσειδώνιο». Έργα που είναι απολύτως ταυτισμένα με το όνομά του.

Τέλος, αυτονήτες είναι οι ευχαριστίες μου στον Καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και υπεύθυνο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος κ. Θανάση Χρήστου. Χωρίς την επιστημονική του καθοδήγηση και την εγκάρδια στήριξή του η παρούσα εργασία δε θα είχε ολοκληρωθεί. Οπωσδήποτε φέρω ακέραιη την ευθύνη για ενδεχόμενα λάθη ή κάποιες παραλείψεις.

Ιδιαίτερος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγό μου Ελευθερία και τα παιδιά μου, για τη στήριξή τους όλο αυτό το διάστημα της φοίτησής μου στο Μεταπτυχιακό πρόγραμμα, αλλά, κυρίως, για την ανοχή που επέδειξαν στο δύσκολο διάστημα της συλλογής των στοιχείων κα της συγγραφής της εργασίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Σωτήριος Ανάργυρος ενσάρκωσε τον κλασικό τύπο του νέου Έλληνα μετανάστη. Ο Έλληνας μετανάστης των νεότερων χρόνων υπόκειται σε τρεις αναπόδραστους ψυχολογικούς και κοινωνικούς νόμους, από τους οποίους δεν ήταν δυνατό να ξεφύγει και ο μεγάλος ευεργέτης.

Ο πρώτος είναι ο νόμος της φυγής και της απόδρασης από την ασφυκτική πραγματικότητα των όρων ζωής της φτωχής πατρίδας του. Ο δεύτερος είναι ο νόμος της νοσταλγίας αυτής της πραγματικότητας που κάποτε απαρνήθηκε. Ο τρίτος και πλέον συγκινητικός είναι ο νόμος της επιθυμίας του να βοηθήσει και τους άλλους να ξεφύγουν απ' αυτήν, όχι με τον εκπατρισμό, αλλά με την ανατροπή των δυσμενών όρων ζωής και τη βελτίωσή τους στο πλαίσιο της ελληνικής πατρίδας.

Αποτέλεσμα του τρίτου νόμου για τον Σωτήριο Ανάργυρο ήταν το Ίδρυμα της «Αναργυρείου και Κοργιαλένειου Σχολής Σπετσών», της Εκτελεστικής Επιτροπής του οποίου είχα την ευκαιρία να είμαι Πρόεδρος από το 2005 έως το 2008.

Η εγκατάσταση της Επιτροπής έγινε στις 28/1/2005 από τον Υφυπουργό Παιδείας Γιώργο Καλό και αποτελείτο από:

1. Φίλιππο Μπάμη	Πρόεδρο
2. Ελένη Τσαλδάρη	Αντιπρόεδρο
3. Λάζαρο Πολυμενάκο	Γραμματέα
4. Γρηγόρη Χονδροκούκη	Ταμία
5. Ευάγγελο Κονταλάκη	Μέλος
6. Πέτρο Βασιλαρά	Μέλος
7. Ανδρέα Κουμπή	Μέλος
8. Χάρη Στάθη	Μέλος
9. Νικόλαο Σοφοκλέους	Μέλος

Αμέσως μετά από την παραλαβή από την προηγούμενη διοίκηση διαπιστώσαμε τα προβλήματα που έπρεπε να αντιμετωπίσουμε άμεσα.

Το ταμείο ήταν ελλειμματικό κατά € 190.000 περίπου από απλήρωτους υπαλλήλους, ΙΚΑ, εφορία, προμηθευτές. Αμέσως βρήκαμε κατοίκους που ενδιαφέρονταν να ενοικιάσουν κτήματα του Ιδρύματος. Ταυτόχρονα, με την εξόφληση (χρονιζουσών από τα προηγούμενα έτη) απλήρωτων οφειλών καταφέραμε σε σύντομο χρονικό διάστημα να ισοσκελίσουμε το ελλειμματικό ταμείο μας.

Η υπόθεση του «Ποσειδωνίου» δεν προχωρούσε, γιατί υπήρχαν κάποια εμπόδια με τους εκμισθωτές. Ελήφθη ομόφωνη απόφαση να επεκτείνουμε τον χρόνο μίσθωσης, για να είναι βιώσιμος ο χρόνος λειτουργίας. Επιπλέον δόθηκε άδεια να οικοδομηθούν περίπου 1.000 τ.μ., εφόσον υπήρχε επιπλέον συντελεστής δόμησης (εδώ θα δημιουργηθεί το παράδοξο ότι 2 από τα μέλη της επόμενης επιτροπής εστράφησαν εναντίον μας για παράβαση καθήκοντος).

Σε συνεργασία με τον Οργανισμό Σχολικών Κτηρίων καταφέραμε να αναστηλώσουμε και να βελτιώσουμε κτήρια που είχαν γίνει με την πάροδο του χρόνου ακατάλληλα και μη λειτουργικά.

Κατορθώσαμε, με τη βοήθεια του Γιώργου Καλού, Υφυπουργού Παιδείας, να εγκατασταθεί ΤΕΙ Τουριστικών Επαγγελμάτων, από τα ενοίκια του οποίου έγινε εύρυθμη η λειτουργία της Σχολής, κάτι που βοήθησε και την τοπική οικονομία.

Έγιναν πολλά ακόμη έργα, όπως ήταν η αναστήλωση του Αρχοντικού του Ανάργυρου, η αναστήλωση του Θεάτρου στη Σχολή που είχε εγκαταλειφθεί, η αξιοποίηση της περιουσίας της Σχολής, η δημιουργία βιβλιοθήκης κ.λπ.

Το έργο που παρήχθη εκείνη την περίοδο προσωπικά το θεώρησα ως τον ελάχιστο φόρο τιμής απέναντι σε έναν Έλληνα, η ζωή του οποίου μοιάζει με μυθιστόρημα και το έργο του τείνει να ξεχαστεί από τους νεότερους. Η εργασία αυτή αποτελεί με άλλον τρόπο έναν φόρο τιμής στον Έλληνα μετανάστη που, αν και έγινε μεγιστάνας, δεν ξέχασε τον τόπο του, αλλά σε κρίσιμες ιστορικές περιόδους ήρθε να καλύψει την ανυπαρξία του κρατικού μηχανισμού και να επιτρέψει στους βιοπαλαιστές να οραματιστούν ένα μέλλον καλύτερο για τους ίδιους και για τη χώρα.

Αναργύρειος Σχολή...

*Νέα εποχή για την Αναργύρια και Κοργιαλένεια Σχολή στις Σπέτσες. Το νέο κτίριο του ιστορικού εκπαιδευτηρίου ξαναζωντανεύει καθίς, εγκαταστάθηκαν στους χώρους του 200 ετών της ΤΕΕ Παράλι. Η Αναργύρεια Σχολή, που ιδρύθηκε και λειτουργεί όπως την είχε οραματιστεί ο ιδρυτής της κατά τα πρότυπα των αγγλικών καλεσίων το έτος 1928, είχε πάψει να λειτουργεί από το 1981. Εκτός το συγκρότημα της Σχολής, όπου μέχρι τότε διαμερείς καθηγητές διδασκάν και δημιουργούσαν μιο επίλεκτο νεόλολο, παράμιαν «κλειστή χωρή, κεινη δραστηριότητα. Υστερα από πολλά χρόνια πλήρους απραξιας των διοικήσεων του Ιδρύματος, που με τολμη αγαπη γ α την πατρίδα του, τις Σπέτσες, δημιούργησε ο ευεργέτης της νήσου Σπητήριος Ανάργυρος, οι διοικήσεις του Ιδρύματος από το έτος 2001 και μετά ελιτυχικα ενεργοποιήθηκαν, με αποτέλεσμα οι προκλήσεις τους να κίνονται σήμερα

αισθητές. Μάλιστα, το νησι του Αρχαιορωμικου έχει ανακτήσει ζωή και τους χειμερινούς μήνες αφού υπάρχει έντονη η παρουσία του φηηττικού στόχειου, με θετικές κοινωνικές και οικονομικές συνέχειες για τους κατοίκους του νησιου.

...και Ποσειδώνιο

*Ενα άλλη μεσηεί της Ιταλίας ται νησιου αρχίζει και αυτό να ανακινείται. Προκαται για το ξενοδοχείο «Ποσειδώνιο», το οποίο μιάδισαν από το Ιδρυμα ΕΛληνες επιχειρηματίες, κα εντός του τρέχοντος ετους θα αρχίσουν εκτεταμένες εργασίες αναπαλαιώσεως του. Το ξεχωριστό αυτό σημείο αναφοράς του νησιού οικοδόμησε ο Σ. Ανάργυρος και είναι έργο του γνωστού αρχιτέκτονα της ελιχης, εκάσης Π. Σκόλια. Αρχις να λειτουργεί το έτος 1914 και η λειτουργία του ήταν συνυφασμένη με τα μεγάλα τοιλικά γεγονότα της περιόδου εκείνης. Στη μεταπολεμική περίοδο ήταν το θέατρο της οριστικοποίησε.

«Δυστυχώς, εδώ και πολλά χρόνια το ξενοδοχείο αυτό είχε χάσει την αίγλη του», ρει, λέει ο Φίλιππος Μιούρης (ημερ.), πρόεδρος του Ιδρυματος «Αναργύρεια και Κοργιαλένεια Σχολή Σπετσών». «Η οικονομική αδυναμία του Ιδρύματος για να τα συντηρήσει και να τα εκσυγχρονίσει είχαν οδηγήσεια το καταπληκτικό αυτό κτίριο να εμφανίζει έντονα τα στοιχεία της φθοράς και της εγκατάλειψης. Με σημείο θέα ότι το αρχοντικό σπίτι του Ανάργυρου, το οποίο δεσπάει στο κέντρο των Σπετσών από το 1923, κερμοστέχημα σύγκρη της ομορφιάς, κημεροκρέμα από της ο ναυπηγική αρχιτεκτονική, έχει υποστεί εκτεταμένες αλλοιώσεις. Πιστεύουμε ότι για το θέμα της συντήρησε του θα υπάρξει θετική εξέλιξη».

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 05/10/2006

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1. Σπέτσες

Οι Σπέτσες, παγκόσμιας φήμης τουριστικός προορισμός, είναι γνωστές για την καταλυτική συμβολή τους στον αγώνα των Ελλήνων για την εθνική τους ανεξαρτησία από τους Οθωμανούς Τούρκους στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Είναι το πρώτο νησί που κήρυξε την Επανάσταση κατά των Τούρκων κατακτητών.

Οι Σπέτσες ήταν γνωστές στην αρχαιότητα με το όνομα «Πιτυούσα» λόγω των πεύκων (πίτυς) που κάλυπταν μεγάλο μέρος του νησιού. Το σημερινό όνομά του το νησί το πήρε από τους Ενετούς ή τους Γενουάτες κατακτητές του: Isola di Spezie (= νησί των αρωμάτων) ή Isola di Spezia (= όνομα της πρωτεύουσας των Γενουατών ή όνομα γνωστού ναυτίλου της εποχής). Υπάρχουν και άλλες εκδοχές αλλά οι προαναφερθείσες θεωρούνται οι επικρατέστερες ¹.

Το νησί, όπως κατέδειξε η αρχαιολογική σκαπάνη, κατοικήθηκε ήδη από την 3^η χιλιετία π.Χ και αποτέλεσε σημαντικό σταθμό του διαμετακομιστικού εμπορίου της Πρωτοελλαδικής περιόδου, όπως άλλωστε και η ευρύτερη περιοχή της Ερμιονίδας και του Αργολικού κόλπου. Κατοικήθηκε και κατά τους ελληνοιστικούς χρόνους (3^{ος} αι. π.Χ.) έως και την Πρωτοβυζαντινή περίοδο (5^{ος} – 6^{ος} αι. μ.Χ.), αλλά οι πειρατικές επιδρομές στα χρόνια που ακολούθησαν οδήγησαν σε εγκατάλειψη και ερήμωση. Από τις Σπέτσες πέρασαν Σαρακηνοί, Σταυροφόροι, Ενετοί, Γενουάτες, Φράγκοι και Οθωμανοί². Ο ερχομός των Αρβανιτών που εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο νησί τοποθετείται στο τέλος του 15^{ου} αιώνα³. Αργότερα στο νησί εγκαταστάθηκαν,

¹ Αναστάσιος Ορλάνδος *Περί της νήσου Πέτσας ή Σπετσών*, Αθήνα 1878, σ. 10, Για την εκδοχή η ονομασία Σπέτσει να προέρχεται από παραφθορά της αρβανίτικης γλώσσας, βλ. και Αναστάσιος Γούδας, *Βίοι παράλληλοι των επί της Αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών* (στο εξής: *Βίοι*), Αθήνα 1871, τ. 4, *Πλούτος και Θυσία* σ. 251 - 251.

² Ανάργυρος Α. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά, ήτοι Συλλογή ιστορικών εγγράφων ή υπομνημάτων αφορώντων τα κατά την ελληνικήν Επανάστασιν του 1821, αρυσθείσα εκ των Αρχείων της νήσου Σπετσών, συμπληρωθείσα δε εκ των του Κράτους Αρχείων και άλλων πηγών*, (στο εξής: *Τα Σπετσιωτικά*), Αθήνα 1861, τ.1, Πειραιάς 1925, τ. 2, Πειραιάς 1926, τ. 3. Η παραπομπή αναφέρεται στον τ. 1, σ. 22 και 130.

³ Αν. Γούδας, *Βίοι*, τ. 4, *Πλούτος και Θυσία*, σ. 312.

επίσης, πρόσφυγες από διάφορα σημεία του ελλαδικού χώρου, όπως η Κρήτη και τα Ψαρά, λόγω των διώξεων που δέχονταν από τους Τούρκους⁴.

Οι συνεχείς πειρατικές επιδρομές και οι δυσχέρειες διαμόρφωσαν έναν λαό ναυτικό, πολυταξιδεμένο, ευεπίφορο στις φιλελεύθερες ιδέες που απέρρεαν από τη Γαλλική Επανάσταση και σε μεγάλο βαθμό εμπειροπόλεμο⁵. Οι Σπετσιώτες έδειξαν την ανδρεία και τον πατριωτισμό τους πολύ πριν από την επίσημη κήρυξη του ελληνικού Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Συμμετείχαν στην επαναστατική κατά των Τούρκων κίνηση των αδελφών Ορλώφ (1769), πληρώνοντας ως ακριβό αντίτιμο την πυρόληση του οικισμού τους (1770), τρομερές καταστροφές, λεηλασίες και σφαγές που δημιούργησαν διασπορά του υπάρχοντος πληθυσμού και προσφυγικό κύμα προς την Πελοπόννησο. Χάρη όμως στη θαλάσσια δράση τους, τους παραχωρήθηκε αμνηστία (1774), με αποτέλεσμα να επιστρέψουν, να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και να αποκτήσουν «λατινάδικα» ή «σαχτούρια», πλοία με τρία κατάρτια και μεγαλύτερης χωρητικότητας από τα δικάταρτα καΐκια που μέχρι τότε διέθεταν⁶. Ενώ οι μνήμες της καταστροφής ήταν νωπές και παρά την απροθυμία ίσως της πλειοψηφίας των κατοίκων, γενναίοι Σπετσιώτες караβοκύρηδες έλαβαν μέρος και στο κίνημα του Λάμπρου Κατσώνη (1790)⁷. Εκμεταλλευόμενοι τις διεθνείς συνθήκες (Γαλλική Επανάσταση, αποκλεισμός των γαλλικών λιμανιών από τον βρετανικό στόλο, τον οποίο αποκλεισμό δε δίσταζαν να διασπάσουν, και Ναπολεόντειο πόλεμοι), αλλά και την εμπειρία και τις ικανότητές τους, δημιούργησαν ισχυρό εμπορικό στόλο, εν δυνάμει πολεμικό⁸.

Από το 1815 (πτώση του Ναπολέοντα) έως το 1821 (έτος έκρηξης της ελληνικής Επανάστασης), η ειρήνευση στην Ευρώπη δημιούργησε ύφεση στην ελληνική ναυτιλία και ανεργία στα πληρώματα, γεγονός που εξηγεί, αφενός την πρόθυμη συνδρομή των νήσων σε πλοία και άνδρες, αφετέρου τη δυστοκία της

⁴ Νικόλαος Ανδριώτης, «Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα» (1821 - 1930), στα: *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 2016.

⁵ Διονύσιος Α. Κόκκινος, *Η ελληνική επανάσταση*, στ' έκδοση, Αθήνα 1974, τ. 1, σ. 203.

⁶ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 1, σ. 23 και τ. 2, σ. 79. Λατίνια ονομάζονταν τα τρίγωνα ιστία που αναρτώντο στα κατάρτια.

⁷ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 87 και 91 - 93, Αν. Ορλάνδος, *Περί της νήσου Πέτσας ή Σπετσών*, σ. 15.

⁸ Γιώργος Μαργαρίτης, «Από την αγροτική οικονομία στην αστικοποίηση», στα: *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 2016, σ. 20, Αν. Ορλάνδος, *Περί της νήσου Πέτσας ή Σπετσών*, σ. 35 - 39, Αν. Ορλάνδος, *Ναυτικά, ήτοι Ιστορία των κατά των υπέρ Ανεξαρτησίας της Ελλάδος Αγώνα πεπραγμένων υπό των τριών ναυτικών νήσων, ιδία δε των Σπετσών*, (στο εξής *Ναυτικά*), Αθήνα 1869, τ. 1, σ. 27.

οικονομικής συνδρομής⁹. Παρ' όλα αυτά, η έναρξη του επαναστατικού Αγώνα βρήκε τους Σπετσιώτες σαν «έτοιμους από καιρό» και πρώτοι αυτοί από όλους τους νησιώτες μπήκαν στον Αγώνα της Εθνικής Ανεξαρτησίας στις 3 Απριλίου 1821. Ακολούθησαν η Ύδρα και τα Ψαρά. Τα φρούρια της Πελοποννήσου ήταν όλα παραθαλάσσια και ο Αγώνας είχε ανάγκη από την πολύτιμη αρωγή των πλοίων. Πράγματι, μέχρι το δεύτερο δεκαήμερο του Απριλίου η ναυτική Επανάσταση είχε γενικευτεί, ο τουρκικός στόλος είχε αποκλειστεί στον Βόσπορο και ελληνικά πλοία κάλυπταν τη θάλασσα από την Τένεδο ως τη Ρόδο και από τη Ζάκυνθο ως την Τένεδο¹⁰.

Οι Σπετσιώτες αμέσως μετά την κήρυξη της Επανάστασης, συγκρότησαν τοπική διοίκηση και αποφάσισαν την αποστολή ναυτικής βοήθειας στον Ελλήσποντο, τη Μικρά Ασία (για να ματαιώσουν τη μεταγωγή τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων¹¹) και την Πελοπόννησο. Απέστειλαν στη Μονεμβασιά έντεκα πλοία¹², ενώ, προς επίρρωσιν της πολιορκίας του Ναυπλίου (που από ξηράς επιχειρούσε ο Δημήτριος Υψηλάντης), απέστειλαν οκτώ πλοία, μεταξύ των οποίων ήταν ο «Διομήδης» των Μποτασαίων και ο «Αγαμέμνων» της Μπουμπουλίνας, με διοικητή τον γιο της Ιωάννη Δ. Γιάννουζα¹³.

Οι Σπετσιώτες, με «μπροστάρισσα» τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα, δεν δίστασαν να αγωνιστούν για την Επανάσταση, μετατρέποντας τα εμπορικά τους πλοία σε πολεμικά. Θυσίασαν ασμένως τη ζωή και την περιουσία τους για το μεγάλο όραμα, τη δημιουργία Εθνικού Ελληνικού Κράτους. Παρά την αυτοδιοίκηση που τους είχε παραχωρηθεί από την Υψηλή Πύλη έπειτα από τη Συνθήκη του Κιουτζούκ Καϊναρτζή (1774), ρίχτηκαν στη φωτιά και στο μπουρλότο, ανατινάζοντας τον σκοταδισμό και τη δουλεία.

Κορυφαία στιγμή της ηρωικής και πολύπλευρης δράσης τους αποτελεί η απόκρουση του τουρκικού στόλου στα στενά των Σπετσών στις 8 Σεπτεμβρίου 1822. Μαζί με τα πλοία της Ύδρας και των Ψαρών εμπόδισαν τη διέλευση του τουρκικού στόλου, που επιδίωκε να απελευθερώσει το πολιορκημένο από τους Έλληνες Ναύπλιο. Λίγο καιρό αργότερα, το Ναύπλιο (30 Νοεμβρίου 1822) θα πέσει στα χέρια των Ελλήνων πολιορκητών του. Εύλογα κάθε χρόνο, στις αρχές Σεπτεμβρίου, οι

⁹ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 1, σ. 24 - 25, Διον. Κόκκινος, *ό.π.*, τ. 1, σ. 213.

¹⁰ Διον. Κόκκινος, *ό.π.*, τ. 1, σ. 202, 222 - 223 και 228.

¹¹ Διον. Κόκκινος, *ό.π.*, τ. 1, σ. 221.

¹² Διον. Κόκκινος, *ό.π.*, τ. 1, σ. 492.

¹³ Αν. Ορλάνδος, *Περί της νήσου Πέτσας ή Σπετσών*, σ. 60, Διον. Κόκκινος, *ό.π.*, τ. 1, σ. 206 - 207.

Σπετσιώτες τιμούν αυτούς που καταναυμάχησαν στη θάλασσά τους τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο, ταπείνωσαν τον Οθωμανό κατακτητή, έσωσαν το νησί τους και απέτρεψαν τον εφοδιασμό των εγκλωβισμένων στο Ναύπλιο Οθωμανών. Το Ναύπλιο τελικά παραδόθηκε στις 30 Νοεμβρίου 1822. Οι Σπετσιώτες θα κάνουν αισθητή την παρουσία τους σε όλες τις κρίσιμες φάσεις του Αγώνα. Σταχυολογώντας τις σημαντικότερες, διακρίνουμε τη ναυμαχία της Σάμου, στην οποία ο συνασπισμένος στόλος της Ύδρας και των Σπετσών νίκησε τον οθωμανικό στις 5 Αυγούστου 1824, αλλά και τη ναυμαχία του Γέροντα, απέναντι από τη Λέρο, στις 29 Αυγούστου 1824, που κατέληξε σε νίκη εναντίον του συνασπισμένου τουρκοαιγυπτιακού στόλου.

Το 1822 είναι μια δραματική και κρίσιμη χρονιά για τον Αγώνα του '21. Νίκες και θρίαμβοι εναλλάσσονται με πανωλεθρίες και ιστορικές συμφορές. Η Ναυμαχία των Σπετσών, ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα που διαδραματίστηκαν την περίοδο αυτή και σημάδεψε τις εξελίξεις.

1.2 Η Αρματωμένη Παναγιά

Οι Σπετσιώτες, με τη θεοσέβεια που τους διέκρινε και τους διακρίνει, απέδωσαν την επιτυχία και τη σωτηρία τους, όχι μόνο στη γενναιότητά τους, αλλά κυρίως, στη βοήθεια της Παναγίας, αφού την ημέρα της ναυμαχίας γιορτάζεται το *«Γενέσιον της Θεοτόκου»*. Η νίκη, λοιπόν, της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 1822 θεωρήθηκε ότι οφείλεται στην Παναγία, προς τιμήν της οποίας χτίστηκε η Παναγιά η Αρμάτα (κατά παραφθορά της λέξης Αρμάδα), η εκκλησία που βρίσκεται πάνω στον κάβο του Φαναριού. Η πεποίθηση αυτή των Σπετσιωτών, ότι το αποτέλεσμα της ναυμαχίας κρίθηκε με θεϊκή, κυρίως, παρέμβαση, εύλογα μας οδηγεί στον στίχο του Καβάφη από το ποίημα *«Η ψήφος της Αθηνάς»*: *«Ότε το δίκαιον λύσεως αμοιρεί, ότε η κρίσις των ανθρώπων απορεί και ανωτέρας αρωγής και φώτων χρήζει, οι δικασταί σιγώσιν, ασθενείς, μικροί, και η ευσπλαχνία των Θεών αποφασίζει»*.

Η θεοσέβεια, εξάλλου, ήταν χαρακτηριστικό όλων των μαχόμενων Ελλήνων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε τη ρήση του Κολοκοτρώνη *«ο Θεός έχει υπογράψει την ελευθερία της Ελλάδος και δεν παίρνει πίσω την υπογραφή του»*.

Σε κάθε περίπτωση, η νικηφόρα ναυμαχία της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 1822 στο στενό των Σπετσών αποτελεί πολεμική πράξη αποφασιστικής σημασίας για την έκβαση του εθνικού αγώνα. Η Ελληνική Επανάσταση με τις επιτυχίες του πρώτου έτους είχε εδραιωθεί στην Πελοπόννησο. Επιπλέον, η πυρπόληση της Τουρκικής ναυαρχίδας στη Χίο (7 Ιουνίου 1822) από τον γενναίο Ψαριανό Κωνσταντίνο Κανάρη κι ο θάνατος του Καρα – Αλή, είχε θορυβήσει την Υψηλή Πύλη. Αντιδρώντας, λοιπόν, είχε στείλει τη μεγάλη στρατιά του Δράμαλη για να καταπνίξει τον ξεσηκωμό των ραγιάδων. Επειδή όμως η στρατηγική επινοητικότητα του Κολοκοτρώνη την είχε ακινητοποιήσει στα Δερβενάκια, αποφάσισε να την ενισχύσει από τη θάλασσα οδό.

Από την πλευρά του ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης που ενημερώνεται γι' αυτά, επειδή, παρά τις επιτυχίες του, γνωρίζει καλά πόσο δύσκολα είναι τα πράγματα στη στεριά στην αντιπαράθεση με τον Δράμαλη, παρακαλεί *«τους αδελφούς και πατριώτας των νήσων Ύδρας, Σπετσών και Ψαρών... και όλους των άλλων συμμαχικών νήσων... να μας συντρέξετε αδελφικώς όσον απαιτείται από θαλάσσης»*¹⁴.

¹⁴ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 406.

Η ειδοποίηση των Ψαριανών, το μήνυμα του Γέρου του Μοριά, αλλά και η αίσθηση ότι τα δύο νησιά, Ύδρα και Σπέτσες, που ο στόλος τους στέκονταν εμπόδιο στα τουρκικά θαλάσσια σχέδια, αποτελούσαν άμεσο στόχο, συνεγείρουν τους προκρίτους τους¹⁵, που κινητοποιούνται τάχιστα και αναφέρουν στην Προσωρινή Κυβέρνηση της Ελλάδος (10.8.1822) ότι ο τρινήσιος στόλος (τα πλοία της Ύδρας, των Σπετσών και των Ψαρών) είναι έτοιμος να πλεύσει άμεσα κατά του εχθρού.

Παράλληλα, οι Σπετσιώτες, το νησί των οποίων βρίσκεται στην είσοδο του Αργολικού κόλπου, με αποτέλεσμα να ελέγχει μεν τον ανεφοδιασμό του Δράμαλη από το Ναύπλιο, ταυτοχρόνως όμως να είναι ευπρόσβλητο εδαφολογικά, γνωρίζοντας τον κίνδυνο αποστέλλουν τα γυναικόπαιδα στους «φιλογενείς αδελφούς της Ύδρας»¹⁶. Ο Πάνος Κολοκοτρώνης θα συνδράμει την προσπάθειά τους με τετρακόσιους

¹⁵ *Σπετσιώτικη Ηχώ*, τεύχος 106, σ. 15.

¹⁶ Αν. Ορλάνδος, *Ναυτικά*, τ. 1, σ. 301, Ιωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον ιστορικών περί της ελληνικής επανάστασεως* (στο εξής *Δοκίμιον*), Αθήνα 1860, τ. 3, σ. 99, Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 3, σ. 283.

μαχητές. Προτού έλθει όμως το επικουρικό σώμα, ο προεστός του τόπου Χατζή – Γιάννης Μέξης εμφανίζει με ένα τέχνασμα την αμυντική δύναμη ως πολλαπλάσια της πραγματικής. Τοποθετεί φέσια σε όλα τα καραμπούσια (τους ασφόδελους) που αφθονούν στην περιοχή, ώστε οι Τούρκοι, βλέποντάς τα από τη θάλασσα, να νομίζουν ότι είναι υπερασπιστές του νησιού.

Ο συνασπισμένος τρινήσιος στόλος απαριθμεί 56 σκάφη και 15 πυρπολικά, υπό τον Υδραίο Ανδρέα Μιαούλη. Στις 8 Σεπτεμβρίου 1822, αντιμετωπίζει τον υπέρτερο σε δυνάμεις τουρκοαιγυπτιακό στόλο ανοιχτά των Σπετσών. Τέσσερα σπετσιώτικα πολεμικά τότε υπό τον Αντώνη Κριεζή αρχίζουν σφοδρό κανονοβολισμό, είτε γιατί δεν αντιλήφθηκαν το σήμα του Μιαούλη να παρασύρουν τον εχθρό στο στενό Ερμιόνης – Δοκού, είτε γιατί φοβήθηκαν αιφνιδιαστική αποβατική ενέργεια στο νησί¹⁷. Δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι οι μνήμες της πυρπόλησης του 1770 ήταν νωπές. Η επίθεση του Κριεζή σήμανε τη γενίκευση της σύρραξης, η οποία εξελίχθηκε σε πολύωρη ναυμαχία.

Την ώρα που πλέον σουρούπωνε, έντρομοι οι Τούρκοι παρατηρούν να ξεπροβάλλει από την παραλία του κανονιοστασίου της Ντάπιας, ορθός πάνω στο πυρπολικό του, ο Σπετσιώτης πυρπολητής Κοσμάς Μπαρμπάτσης¹⁸. Παρά τις ριπές εναντίον του, κατευθύνθηκε ακάθεκτος στη ναυαρχίδα του στόλου τους, *«ανώτερος εαυτού γενόμενος κατά την στιγμήν εκείνην»*, όπως γράφει ο Αναστάσιος Ορλάνδος στα *Ναυτικά*. Ο ιστορικός συνεχίζει: *«... οι εν τω κινητώ εκείνω όρει Οθωμανοί εκπλαγέντες από την τολμηροτάτην και ανέλπιστον ταύτην απόφασιν του πυρπολητού, κυριεύονται αμέσως υπό πανικού φόβου. Και τραπέντες εις φυγήν εκανονιοβόλουν το πυρπολικόν μόνον εκ των πριμνησίων του δίκροτου»*¹⁹.

Η παρέμβαση του Μπαρμπάτση κατέδειξε την αδάμαστη ελληνική ψυχή. Ήταν η ώρα του απaráμιλλου ηρωισμού, του μεγάλου άθλου, η απαρχή της νίκης. Τα τουρκοαιγυπτιακά πλοία, βλέποντας τη ναυαρχίδα να υποχωρεί, την ακολουθούν σε άτακτη φυγή. Και, παρότι η νίκη επιτεύχθηκε χωρίς σχεδόν κανείς να ακολουθήσει το σχέδιο Μιαούλη, *«αλλ' έκαστος των πλοιάρχων ενήργει αυτομάτως ό,τι εφαινετο σωτηριωδέστερον δια την πατρίδα εις αυτόν, και μόνον η γενναιότης και η φιλοπατρία*

¹⁷ Παύλος Παρασκευαΐδης, *Ναυμαχία του Αργολικού*, Σπέτσες 2004, σ. 48.

¹⁸ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιώτικα*, τ. 1, σ. 29. Ο Κοσμάς Μπαρμπάτσης γεννήθηκε το 1792 και πέθανε το 1887. Καταγόταν από φτωχική οικογένεια και, εκτός από την Αρμάτα, συμμετείχε στις ναυμαχίες του Γέροντα, του Καφηρέα, της Ναυπάκτου, της Πρέβεζας και των Πατρών. Έζησε στις Σπέτσες ως τα βαθιά του γεράματα.

¹⁹ Αν. Ορλάνδος, *Ναυτικά*, τ. 1, σ. 309 - 310.

κοινά ούσαι εις άπαντας ωδήγουν έκαστον εις τας κινήσεις του», όπως σημειώνει ο Ορλάνδος «κρίνων εμμέσως πλην σαφώς το τοιούτον αρνητικά, δεν παύει να είναι νίκη με τεράστια σημασία και παρεπόμενα ρεαλιστικά»²⁰. Τα παρεπόμενα ήταν η αποτυχία του σχεδίου θαλάσσιας ενίσχυσης του Δράμαλη, η εν τω μεταξύ ήττα του στα Δερβενάκια από τον Κολοκοτρώνη και η συντριβή της φοβερής του στρατιάς, καθώς επίσης και η απελευθέρωση του Ναυπλίου δυο μήνες μετά.

Μπορεί κανείς να αναλογιστεί την έκβαση της Επανάστασης, αν δεν υπήρχε ο στόλος; Η συμβολή του στόλου σε μια σειρά από γεγονότα υπήρξε καθοριστική. Αν εξαιρέσουμε την Τριπολιτσά, τα μεγάλα κάστρα της Πελοποννήσου (π.χ. το Ναύπλιο και η Μονεμβασιά) ήταν παράλια και μόνο με την αρωγή του στόλου θα κυριεύονταν. Ο στόλος μπόρεσε να αναχαιτίσει τις προσπάθειες των Τούρκων να ανεφοδιάσουν τα πολιορκημένα κάστρα και τους έγκλειστους σε αυτά Τούρκους. Οι Σπέτσες συμμετέχουν με εξοπλισμένα καράβια και έμπειρα πληρώματα, όπως επίσης η Ύδρα και τα Ψαρά. Το ελληνικό κράτος, όταν δημιουργήθηκε, αναγνώρισε τη συμβολή των νησιών στον Αγώνα και τίμησε, με τις λιγοστές δυνατότητες που τότε είχε, την προσφορά των αγωνιστών τους.

Η δράση των Σπετσιωτών δεν περιορίστηκε στον απελευθερωτικό Αγώνα. Σφράγισαν πολλά από τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα που ακολούθησαν, όχι μόνο στο πεδίο των μαχών ή στο πολιτικό επίπεδο, αλλά σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσης. Οι Σπέτσες έχουν να επιδείξουν μεγάλες μορφές. Δίπλα στις ηρωικές μορφές της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, του πυρπολητή Κοσμά Μπαρμπάτση και των αναρίθμητων άλλων που θυσιάστηκαν στον αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας, βρίσκονται η πρώτη Ελληνίδα ζωγράφος Ελένη Μπούκουρα – Αλταμούρα, ο γιος της θαλασσογράφος Ιωάννης Αλταμούρας, ο ζωγράφος Ι. Κούτσης, οι ποιητές Στρατήγησ και Περγιαλίτης, ο εθνικός ευεργέτης Σωτήριος Ανάργυρος, ο πανεπιστημιακός Γ. Σωτηρίου και πλήθος άλλων που ανέδειξαν σε όλες τις εκφάνσεις του ανθρώπινου βίου τη σημασία της προσφοράς στην ανθρωπότητα. Ταυτόχρονα, ανέδειξαν τον τόπο που τους γέννησε, τους ανέθρεψε ή τους ενέπνευσε λόγω της καταγωγής τους.

²⁰ Αν. Ορλάνδος, *Ναυτικά*, τ. 1. σ. 311- 312.

1.3. Διχόνοια μεταξύ των Σπετσιωτών

Η περίλαμπρη νίκη του τρινήσιου στόλου στη ναυμαχία του Αργολικού επισκιάστηκε από τη διχογνωμία των Σπετσιωτών σχετικά με τη συνέχιση του Αγώνα.

Αμέσως μετά την απόκρουση του τουρκικού στόλου οι υποστηρικτές του Μέξη επέστρεψαν στις Σπέτσες. Οι Μποτασαίοι, αντίθετα, φοβούμενοι νέα επίθεση των Τούρκων, υποστήριζαν ότι έπρεπε να καθυστερήσει η επάνοδος των πλοίων τους στο νησί και να οργανωθεί η εξωτερική άμυνα, ώστε οι Σπέτσες να μην αποκλειστούν εκ νέου²¹. Με αφορμή τη διένεξη αυτή, ήρθαν στην επιφάνεια οι διαφορές που ήταν λογικό να υπάρχουν από παλιά στις κλειστές κοινωνίες μεταξύ των εξεχουσών οικογενειών. Οι Μποτασαίοι προβαίνουν σε μια προσβλητική ενέργεια: εγκαθίστανται στην Ύδρα και έρχονται σε συνεννόηση με τους εκεί προκρίτους, θέλοντας να εκθέσουν τους Μέξηδες για έλλειψη συνεννόησης. Δεν ήταν εξάλλου η πρώτη φορά που οι Μποτασαίοι εγκατέλειψαν το νησί λόγω διένεξής τους με τους Μέξηδες²².

Το αποτέλεσμα ήταν φυσικά ότι η μείωση των δυνάμεων του σπετσιωτικού στόλου, η οποία, εν ευθέτω χρόνω, θα είχε οπωσδήποτε ολέθριες συνέπειες στην άμυνα του νησιού. Οι πρόκριτοι που είχαν απομείνει στις Σπέτσες, σε μια δραματική συνεδρίαση στην Καγκελαρία, αποφασίζουν να ρίξουν γέφυρες συνεννόησης και να συμφιλιωθούν με τους Μποτασαίους²³. Τους προσκαλούν, λοιπόν, στις 8 Οκτωβρίου 1822 στην Ερμιόνη, όπου έδρευε η Κεντρική Κυβέρνηση των επαναστατημένων Ελλήνων. Στη συμφιλιωτική αυτή σύσκεψη δε μεταβαίνουν όλοι οι πρόκριτοι της παράταξης Μέξη, αλλά μια αντιπροσωπία, η οποία όμως δε βρίσκει τους Μποτασαίους και αποστέλλει την ακόλουθη επιστολή:

«Ημέτεροι συμπολίται κύριοι καπετάν Γκίκα Μπόταση, καπ. Αναγν. Χ. Αναργύρου, καπ. Παναγιώτη Μπόταση, καπ. Ανδρέα Χ. Αναργύρου, καπ. Παύλε Χ. Αναργύρου, καπ. Αναστάση Κυριακού, Ανδρέα Σκλιά και Γεώργιε Πάνου, εις Ύδραν.

Σας ειδοποιούμεν ότι, κατά την υπόσχεσιν εκάμαμεν των Υδραίων, τους οποίους και προσεκαλέσαμεν ομοίως μετά των Ψαριανών να έλθουν και αυτοί ενταύθα

²¹ Αν. Γούδας, *Βίοι*, τ. 4, *Πλούτος και Θυσία*, σ. 337 και Παύλος Παρασκευαΐδης, *Ιστορία των Σπετσών από το 1823 έως το 1831*, Αθήνα 2012, σ. 15.

²² Π. Παρασκευαΐδης, *Ιστορία των Σπετσών από την αρχαιότητα έως το 1822*, Αθήνα 2007, σ. 121-122.

²³ Π. Παρασκευαΐδης, *Ιστορία των Σπετσών από το 1823 έως το 1831*, Αθήνα 2012, σ. 15.

εις Καστρί (Ερμιόνην) όπου και ημείς ηκολουθήσαμεν, προσκαλείσθε και υμείς να έλθητε ενταύθα διά να ομιλήσωμεν περί των ιδιαίτερων και κοινών συμφερόντων της νήσου μας. Είσθε αρκετοί και δεν σας εκτεινόμεθα περαιτέρω, γνωρίζοντες και μόνοι σας το κρίσιμον του καιρού, και μάλιστα ενώ η Πατρίς σας προσκαλεί μη μείνητε κατά χρέος αμέτοχοι της δόξης αυτής. Σας προσμένομεν λοιπόν έως το εσπέρας ομοίως και τον πρόκριτον Ύδρας και Ψαρών. Αν όμως και δεν φανήτε, ημείς το πρωί μισεύομεν διά την Πατρίδα. Έρρωσθε.

Εν Σπέτσαις, τη 11 8βρίου 1822.

Οι υμέτεροι συμπολίται
Πρόκριτοι της νήσου Σπετσών»²⁴.

Είναι σαφές ότι η αντιπροσωπία αναγνωρίζει το διακύβευμα αυτής της περιόδου και τείνει συμφιλιωτική χείρα στους Μποτασαίους. Στην επιστολή τονίζονται τα κοινά συμφέροντα των Σπετσιοτών (στην υπογραφή, εξάλλου, τονίζεται το «συμπολίται»), αλλά και η δόξα που περιμένει όσους θα αγωνιστούν για την πατρίδα. Παράλληλα, η αντιπροσωπία ζητεί «την μεσολάβησιν της εν Ερμιόνη (Καστρί) εγκαθιδρυθείσης Διοικήσεως ωσαύτως και την των προκρίτων της νήσου Ύδρας». Η κυβέρνηση²⁵, αναγνωρίζοντας το υπέρτερο του Αγώνα, που δεν επέτρεπε την απώλεια εμπειροπόλεμων ανδρών, απέστειλε την εξής επιστολή:

«Προς τους εν Ύδρα Προκρίτους των Σπετσών, Κυρίους Γκίκαν Μπότασην, Αναγνώστην Χ. Αναργύρου, Παναγιώτην Μπότασην, Ανδρέαν Χ. Αναργύρου, Παύλον Χ. Αναργύρου, Αναστάσιον Κυριακού, Ανδρέαν Σκλιά και Γεώργιον Πάνου.

Ευγενέστατοι Κύριοι!

Οι ευγενέστατοι Πρόκριτοι Σπετσών ήλθον ενταύθα προ τινων ημερών με σκοπόν να έλθετε και η ευγενία σας και να συσκεφθήτε περί των αφορώντων την εσωτερικήν ευταξίαν της νήσου σας, ήτις πάσχει μεγάλην αναρχίαν, καθ' ον καιρόν μάλιστα έπρεπε να ησυχάζη, διά να κινώνται όλοι κατά του τυράννου· βλέποντες δ' ότι δεν ήλθετε και βιασμένοι όντες, ήθελον ν' αναχωρήσωσι σήμεραν αλλ' η Διοίκησις, μη θέλουσα την διχόνοιαν να επικρατή, κατέπεισε τους διαληφθέντας να μένωσι και σήμεραν με υπόσχεσιν ότι έως το πρωί αύριον έρχεσθε. Έδωκε την υπόσχεσιν προς την

²⁴ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιοτικά*, τ. 3, σ. 344.

²⁵ Το Εκτελεστικό του 1822, Σώμα ετήσιας θητείας (κάτι που ουδέποτε τηρήθηκε), ιδρύθηκε από την Α' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου το 1822, ήταν πενταμελές και υπαγόταν στο έτερο Σώμα, το Βουλευτικό, τις αποφάσεις του οποίου όφειλε να εκτελεί. Διόριζε και ήλεγχε τους μίνιστρος («ουπουργούς»).

ευγενίαν των η Διοίκησις με την πληροφορίαν ότι, όταν μετακαλέση εδώ την ευγενίαν σας, βέβαια θέλετε έλθει διά να συνομιλήσετε μεταξύ σας και να βάλετε εις τάξιν τα πράγματα της πατρίδος. Όθεν και δια της παρούσης μετακαλεί την ευγενίαν σας να ελθήτε έως αύριον πρωί εδώ. Κύριοι! μη νομίζετε ότι είσθε ό,τι ήσθουν. Σήμερον οι Πρόκριτοι των Σπετσών, της Ύδρας και των Ψαρών είναι το ήμισυ της ελληνικής δυνάμεως. Σεις έχετε εις χείρας σας το ήμισυ της ευτυχίας της Ελλάδος, και από την ένωσίν σας κρέμαται η ευτυχία της Πατρίδος. Ως σημαντικώτατοι λοιπόν άνθρωποι, πρέπει να φανήτε και ανώτεροι μικρότερων παθών και άξιοι της δόξης, η οποία σας περιμένει.

Η Διοίκησις επιθυμεί να σας ιδή και δι' άλλας ακόμη αναγκαιοτάτας υποθέσεις της.

Εν Ερμιόνη, τη 12 Οκτωβρίου 1822.

Αθανάσιος Κανακάρης, Αντιπρόεδρος. Αναγνώστης Παπαγιαννόπουλος.

Ο Αρχιγραμματεύς της επικρατείας κτλ. Θ. Νέγρης»²⁶.

Η κυβέρνηση αναλαμβάνει διαμεσολαβητικό ρόλο, τονίζοντας την τεράστια συμβολή του τρινήσιου στόλου στον Αγώνα και θέτοντας προ των ευθυνών του οποιονδήποτε έβαζε τα πάθη πάνω από την ευτυχία της πατρίδας. Οι Μποτασαίοι πείθονται, μεταβαίνουν στην Ερμιόνη και συμφιλιώνονται με τους Μέξηδες. Σε λίγες μέρες οι πρόκριτοι και των δυο αντίπαλων μερίδων επιστρέφουν στις Σπέτσες και αποκαθίσταται η ομόνοια στο νησί²⁷.

²⁶ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 3, σ. 105 - 106.

²⁷ Π. Παρασκευαΐδης, *ό.π.*, σ. 17.

Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Σημαντικές προσωπικότητες στην Ιστορία των Σπετσών

2.1 Χατζηγιάννης Μέξης

Ο Χατζηγιάννης Μέξης ήταν το ενδοξότερο τέκνο της οικογένειας Μέξη. Η οικογένειά του κατάγεται από το Λάμποβο της Βορείου Ηπείρου. Πρωτότοκος γιος του Θεοδώρου, ο Ιωάννης γεννήθηκε στις Σπέτσες το 1756. Επειδή ήταν βαθύτατα θρησκευόμενο άτομο, μετέβη στους Αγίους Τόπους περί τα τέλη της δεκαετίας του 1790, βαπτίσθηκε στον Ιορδάνη κι έλαβε την προσωνυμία Χατζής.

Από τα νεανικά του χρόνια ακολούθησε το ναυτικό επάγγελμα και χάρη στην ευφυΐα του και το ριψοκίνδυνο χαρακτήρα του απέκτησε μεγάλη περιουσία, ασκώντας εμπόριο με τα πλοία του. Υπήρξε μέλος της ηγετικής τάξης του νησιού και το 1818 διορίστηκε «*Ναζίρ*», δηλαδή πρώτος των προκρίτων. Η προσφορά του στην επανάσταση υπήρξε πολύπλευρη και σημαντική. Δεν συμμετείχε ο ίδιος σε πολεμικές επιχειρήσεις, λόγω της προχωρημένης ηλικίας του, διέθεσε όμως τα πλοία του και μεγάλα χρηματικά ποσά για τον Αγώνα²⁸. Εκπροσώπησε το νησί σε εθνοσυνελεύσεις και οργάνωσε την υπεράσπισή του, κατά την επίθεση του τουρκοαιγυπτιακού στόλου στις 8 Σεπτεμβρίου 1822. Για την προσφορά του στον Αγώνα παρασημοφορήθηκε από τον Όθωνα, λίγα χρόνια πριν από τον θάνατό του, τον Αύγουστο του 1844.

Ανάμεσα στα έτη 1795 – 1798 έκτισε το αρχοντικό του που αποτελεί δείγμα της οικονομικής ευρωστίας του. Το αρχοντικό, με προτροπή του Γ. Σωτηρίου, δωρήθηκε από τις κληρονόμους του Καλομοίρα Μέξη και Νικέτα Θερμισιώτη-Κατσίνα στο Κράτος το 1938 και έκτοτε στεγάζει το Μουσείο του νησιού²⁹.

2.2 Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα

Σπετσιώτισσα καπετάνισσα παγκοσμίως γνωστή για τη δράση της στον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων το 1821 και μοναδική γυναίκα με τον τίτλο του

²⁸ Ιωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον*, τ. 3, σ. 100.

²⁹ Λούζης Α. Εμμανουήλ (επιμ), *Αρχείο Γιάννη Χατζηγιάννη – Μέξη, τεύχος Ι΄*, Πρωτότυπα Έγγραφα, Σπέτσες 2007, σ. 9.

Ναυάρχου στην παγκόσμια Ιστορία. Υδραία στην καταγωγή, θυγατέρα του πλοιάρχου Σταυριανού Πινότση και της Σκεύως Κοκκίνη, η Λασκαρίνα γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1771 ή 1776. Ο πατέρας της αργότερα φυλακίστηκε και πέθανε στις φυλακές της Κωνσταντινούπολης, ενώ η μητέρα της προχώρησε σε δεύτερο γάμο με τον Δ. Λαζάρου Ορλώφ, πρόκριτο των Σπετσών, από τον οποίο απέκτησε κι άλλα τέκνα.

Η Λασκαρίνα, όπως και η μητέρα της, παντρεύτηκε δύο φορές: τον Δημήτριο Γιάννουζα και τον Δημήτριο Μπούμπουλη (ή Πούπλη, εξ ου και Πουπουλίνα³⁰. Η Μπουμπουλίνα σε επιστολές πλειστάκις αναγράφεται και ως «Καπ. Δημητράκαινα»³¹). Έχασε αμφότερους τους συζύγους της, Σπετσιώτες καπεταναίους, σε ναυμαχίες με πειρατές. Έγινε μητέρα συνολικά 7 παιδιών (3 από τον πρώτο της σύζυγο και 4 από τον δεύτερο). Κληρονόμησε μια τεράστια περιουσία, την οποία η Πύλη προσπάθησε να δημεύσει, λόγω της βοήθειας που είχε παράσχει ο Μπούμπουλης στους Ρώσους κατά το παρελθόν. Η Λασκαρίνα μετέβη το 1816 στην Κωνσταντινούπολη και έκανε διαδοχικά διαβήματα στη ρωσική πρεσβεία και στη Βασιδέ Σουλτάνα, ματαιώνοντας την απόφαση της δήμευσης. Εκεί φαίνεται ότι ήρθε για πρώτη φορά σε επαφή με τη Φιλική Εταιρεία.

Στο μεταξύ, μεγαλώνει την περιουσία της με το εμπόριο – δε διστάζει, ωστόσο, να την δαπανήσει όλη για την πατρίδα, μέσα στα δύο μόλις πρώτα χρόνια της Επανάστασης. Όπως αναφέρει ο Ανάργυρος Χατζηαναργύρου: «... μία γυνή αποφασίσασα και πλοία και χρήματα και υιούς ολοκαύτωμα εις τον βωμόν της πατρίδος να προσενέγκη... Ητο δε πραγματικώς λεοντόθυμος»³². Ναυπηγεί ένα από τα μεγαλύτερα πολεμικά πλοία της εποχής, το βρίκι «Αγαμέμνων», το οποίο υπερβαίνει τις διαστάσεις που ορίζει ο οθωμανικός νόμος και φέρει 18 κανόνια. Δωροδοκώντας τους Τούρκους ελεγκτές, ολοκληρώνει τη ναυπήγηση του «Αγαμέμνονα» και εξοπλίζει και τα υπόλοιπα καράβια της. Σηκώνει πρώτη στο κατάρτι του «Αγαμέμνονα» τη δική της επαναστατική σημαία στις 13 Μαρτίου 1821 και παροτρύνει τους συμπατριώτες της σε ξεσηκωμό. Πρωτοστατεί στον αποκλεισμό του Ναυπλίου και της Μονεμβασιάς, στη μάχη του Άργους και στην πολιορκία και άλωση της Τρίπολης. Την πατριδολατρία της, τη διάθεση της περιουσίας της στον Αγώνα και τη γενναιότητά της ύμνησαν πολλοί ξένοι και Έλληνες ιστορικοί. Η

³⁰ Ιωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον*, τ. 3, σ. 101.

³¹ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 1, σ. 191 – 192.

³² Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 1, σ. 19.

μορφή της ενέπνευσε πολλούς ζωγράφους και κόσμησε γραμματόσημα, μετάλλια, κέρματα και χαρτονομίσματα³³.

«Ενώπιον αυτής ο άνανδρος ησχύνετο και ο ανδρείος υπεχώρη» γράφει ο ιστορικός Ιωάννης Φιλήμων θέλοντας να περιγράψει την ανδρεία της³⁴.

Η Μπουμπουλίνα θα πεθάνει πάμφωχη στις Σπέτσες έχοντας διαθέσει όλη της περιουσία για τον Αγώνα. Κι ενώ πεθαίνει μεσούσης της Επανάστασης, δε βρίσκει τον θάνατο από τους Τούρκους, αλλά πεθαίνει στο σπίτι της, από ελληνικό χέρι, λόγω οικογενειακής διαμάχης, στις 22 Μαΐου του 1825³⁵.

Το αρχοντικό της Μπουμπουλίνας, αναγέρθηκε μεταξύ των ετών 1660 - 1670 σε σχήμα Π και ανήκε στον δεύτερο σύζυγό της Δημήτριο Μπούμπουλη. Σήμερα, στεγάζει το φερώνυμο μουσείο, που ιδρύθηκε το 1991 από τους απογόνους της.

2.3 Ελένη Μπούκουρα – Αλταμούρα

Η Ελένη Μπούκουρα – Αλταμούρα (1821-1900) ήταν η πρώτη Ελληνίδα ζωγράφος, της οποίας η τραγική ζωή ενέπνευσε ένα μυθιστόρημα της Ρέας Γαλανάκη, με τίτλο *Ελένη ή ο Κανένας* (1998), και ένα θεατρικό έργο του Κώστα Ασημακόπουλου, με τίτλο *Ελένη Αλταμούρα* (2005).

³³ Αν. Ορλάνδος, *Ναυτικά*, τ. 1, σ. 68 - 70, Ηλίας Παπαθανασόπουλος, «Μπουμπουλίνα. Ο αφορισμός της από τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε' και η συμμετοχή της στην Επανάσταση», στην: *Ιστορία Εικονογραφημένη*, Ιανουάριος 1973, τεύχος 55, σ. 104 - 109, Διον. Κόκκινος, *ό.π.*, τ. 1, σ. 425 - 426 .

³⁴ Ιωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον*, τ. 3, σ. 103.

³⁵ Παύλος Παρασκευαΐδης, *Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα*, Αθήνα 2002, σ. 291.

Ήταν κόρη του καπετάν Γιάννη Μπούκουρα ή Μπούκουρη, του μετέπειτα πρώτου θεατρώνη της Αθήνα. Παιδί ακόμα, έκλεβε αποκέρια και ζωγράφιζε όσες φίλες της της πόζαραν στην αυλή του παρθεναγωγείου, όπου φοιτούσε. Ο πατέρας της, αναγνωρίζοντας το ταλέντο της, την έστειλε στην καλλιτεχνική Ακαδημία της Ρώμης, όπου οι σπουδαστές σπούδαζαν το γυμνό και η φοίτηση απαγορευόταν στις γυναίκες. Η Ελένη μεταμφιέστηκε σε άνδρα και άρχισε τη φοίτησή της. Κάποια στιγμή ο καθηγητής της Φραντσέσκο Σαβέριο Αλταμούρα αντιλήφθηκε το τι συνέβαινε. Ακολούθησε ειδύλλιο και τρία παιδιά, η γέννηση των οποίων έγινε εκτός γάμου. Στη συνέχεια, αφού η Ελένη ασπάστηκε τον καθολικισμό, ακολούθησε γάμος. Το πιο γνωστό της τέκνο είναι ο θαλασσογράφος Ιωάννης Αλταμούρας (1854 – 1878).

Η Ελένη, αφού ο σύζυγός της πήρε μαζί τον γιο τους Αλέξανδρο και την εγκατέλειψε για την καλύτερή της φίλη, επέστρεψε στην Ελλάδα με τον Ιωάννη και την κόρη της Σοφία. Βιοπορίστηκε παραδίδοντας μαθήματα ζωγραφικής σε κοπέλες της Αθήνας. Το 1872 επέστρεψε στις Σπέτσες, ελπίζοντας ότι το κλίμα εκεί θα είναι ευνοϊκό για την κόρη της, η οποία προσβλήθηκε από φυματίωση – οι ελπίδες της διαψεύστηκαν και έχασε το παιδί της δύο χρόνια αργότερα. Το 1878 η μοίρα τη χτυπά για δεύτερη φορά: χάνει από φυματίωση και τον ταλαντούχο γιο της Ιωάννη. Η απώλεια των δύο νέων προκάλεσε νευρικό κλονισμό στην Ελένη, η οποία σε μια πράξη απελπισίας έκαψε όσα έργα της είχε στην κατοχή της. Έμεινε μόνη για αρκετά χρόνια στο σπίτι των Σπετσών, όπου και πέθανε στις 19 Μαρτίου του 1900.

2.4 Σωτήριος Ανάργυρος

Γεννήθηκε στις Σπέτσες, πιθανότατα το 1849, και πέθανε στον γενέθλιο τόπο το 1928. Είλκε την καταγωγή του από τις ένδοξες σπετσιώτικες οικογένειες των Αναργυραίων και των Μέξηδων, οι οποίες είχαν καθοριστική συμβολή στον επαναστατικό Αγώνα ενάντια στους Τούρκους. Αναμφίβολα ο Σωτήριος Ανάργυρος ενσάρκωσε τον κλασικό τύπο του Έλληνα μετανάστη που επιστρέφει και προσφέρει στον τόπο του με όποιον τρόπο μπορεί. Και ακριβώς αυτή η προσφορά του είναι που έβαλε την ανεξίτηλη σφραγίδα του στις Σπέτσες του 20^{ου} αιώνα.

Ανήσυχο πνεύμα, από πολύ νεαρή ηλικία ο Ανάργυρος ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη, τη Ρουμανία, την Αίγυπτο, τη Γαλλία και, τέλος, την Αγγλία,

όπου ασχολήθηκε για πρώτη φορά με τα καπνά. Το 1883 μετανάστευσε στην Αμερική, όπου εργάστηκε ως υπάλληλος στην καπνοβιομηχανία του Thompson. Το ταλέντο του τον καθιστά κληρονόμο του καπνοβιομήχανου και σε σύντομο χρονικό διάστημα κατορθώνει να οικοδομήσει ένα πραγματικό εμπορικό κολοσσό στον χώρο των καπνών, τις δραστηριότητες του οποίου επεκτείνει σε όλη την αμερικανική αγορά.

Η επιστροφή του Ανάργυρου στο νησί του (το 1894 πραγματοποιεί το πρώτο ταξίδι, το 1895 το δεύτερο και το 1899 επιστρέφει οριστικά) σηματοδοτεί και την απαρχή της οικονομικής ανάπτυξης των Σπετσών. Έχει εκποιήσει την επιχείρησή του στην Αμερική, συνεχίζει, όμως, απρόσκοπτα την οικονομική του δραστηριότητα στην Ελλάδα, με σταθερή, πλέον, βάση του τις Σπέτσες.

Από το 1905 μέχρι το 1928 χορηγεί σημαντικό μέρος της περιουσίας του για την κατασκευή υποδομών στο νησί: οδοποιΐα, υδροδότηση, αγορά και αναδάσωση μεγάλης έκτασης, στην οποία δημιουργείται εκ νέου το πευκοδάσος των Σπετσών.

Και βέβαια είναι ο άνθρωπος που κατασκεύασε το ξενοδοχείο «Ποσειδώνιον», έργο που ανέδειξε τις Σπέτσες σε παραθεριστικό κέντρο των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων και που μέχρι σήμερα αποτελεί το έμβλημα του νησιού. Στο τέλος της ζωής του ιδρύει την «Αναργύρειο και Κοργιαλένιο Σχολή Σπετσών», υλοποιώντας ένα όραμά του που τον καθιστά εθνικό ευεργέτη³⁶. Πληρέστερη αναφορά στον βίο και τη δράση του Σωτήρη Ανάργυρου θα γίνει στο επόμενο κεφάλαιο.

³⁶ Γεώργιος Σταματίου, *Ο εθνικός ευεργέτης Σωτήριος Ανάργυρος. Η ζωή και το έργο του*, β' έκδοση, Αθήνα 2001, σ. 149.

Γ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο εθνικός ευεργέτης Σωτήριος Ανάργυρος

3.1 Βιογραφικά

Οι Σπέτσες στα μέσα του 19^{ου} αιώνα δεν είχαν πια ούτε την αίγλη, ούτε την οικονομική ανάπτυξη των προεπαναστατικών ετών. Ο ακμάζων εμπορικός στόλος είχε μετατραπεί σε πολεμικό και στη διάρκεια της Επανάστασης είχε, σε μεγάλο βαθμό, καταστραφεί. Επιπλέον, η ελληνική οικονομία δε δημιουργούσε τις συνθήκες εκείνες που θα επέτρεπαν την ομαλή είσοδο της ελληνικής ναυτιλίας στην εποχή του ατμού – το πρώτο ελληνικό ατμόπλοιο κατασκευάστηκε μόλις το 1860. Οι προσπάθειες εκσυγχρονισμού της ναυτιλίας απαιτούσαν μεγάλα κεφάλαια και, όταν στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα άρχισαν να αποδίδουν, όπως αναφέρει ο Γιώργος Μαργαρίτης, «ανέτρεψαν τις παραδοσιακές εφοπλιστικές σχέσεις»³⁷.

Η εικόνα στασιμότητας και χαμηλών επιδόσεων που γενικώς χαρακτηρίζουν την ελληνική οικονομία το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα συμπεριλαμβάνει και τις Σπέτσες, όπως είναι εύλογο. Ο Σωτήριος Ανάργυρος, όμως, πνεύμα ανήσυχο και γόνος οικογένειας αγωνιστών της Επανάστασης, ξεφεύγει από τον κανόνα των ανθρώπων που δέχονται παθητικά τη μοίρα τους. Αντιτάσσεται σε αυτό που προβάλλεται ως μοίρα, επιθυμεί να την ανατρέψει, να τη διαμορφώσει, να την καθορίσει ο ίδιος και όχι οι εξωγενείς παράγοντες. Μόνη λύση για να υλοποιήσει τα όνειρά του είναι η φυγή στο εξωτερικό.

Δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τι ήταν αυτό που πυροδότησε τη φυγή τόσο του ίδιου όσο και του αδελφού του Δημήτριου. Πιθανότατα η ανέχεια στην οποία ήταν καταδικασμένη η οικογένεια λόγω της ορφάνιας από τον πατέρα. Η περιπλάνηση σε χώρες του εξωτερικού θα αποδώσουν καρπούς και ο Σωτήριος θα επιστρέψει στη γενέθλιο γη πλούσιος³⁸, αλλά έχοντας ήδη χάσει τη μητέρα του.

Στην προσπάθειά του να επανασυνδεθεί με τον τόπο του, θα προχωρήσει σε γάμο μια νεαρή και όμορφη κόρη των Σπετσών και θα προσπαθήσει να οικοδομήσει τη δική του οικογένεια. Τα πρώτα χρόνια του συζυγικού βίου κυλούν όμορφα,

³⁷ Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 21.

³⁸ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 88.

ωστόσο, οι σχέσεις με τη σύζυγό του θα κλονιστούν. Το ζευγάρι θα χωρίσει με επεισοδιακό τρόπο και ο Σωτήριος Ανάργυρος θα μείνει ξανά μόνος.

Δεν ξέρουμε σε ποιον βαθμό η μοναξιά ήταν αυτή που τον παρακίνησε την τελευταία περίοδο της ζωής να επιδοθεί στο πιο δημιουργικό του έργο: την προσφορά στο νησί του και στη χώρα. Προσφορά η οποία συνίσταται σε μεγάλο βαθμό στο έργο ζωής που είναι η «Αναργύρειος και Κοργιαλένειας Σχολή Σπετσών».

3.2 Χρονογραφία της ζωής του Σωτήριου Ανάργυρου

1849 ή 1851: Γέννηση στις Σπέτσες του Σωτήριου Ανάργυρου. Πατέρας του είναι ο Ανάργυρος Παύλου Χατζηαναργύρου και μητέρα του η Ματίνα Λίτσα.

1867. Ιούνιος: Αποφοίτηση από το Σχολαρχείο Σπετσών.

5 Σεπτεμβρίου: Λήψη απολυτηρίου από το σχολαρχείο (βαθμός: καλώς και διαγωγή: καλλίστη).

20 Σεπτεμβρίου: Εγγραφή στην πρώτη τάξη του Γυμνασίου Ναυπλίου. Διακοπή των γυμνασιακών του σπουδών κατά το πρώτο (;) τρίμηνο (Οκτ.-Δεκ.).

1868 – 1872: Περιπλανήσεις του νεαρού Ανάργυρου στην Κωνσταντινούπολη, τη Ρουμανία (κοντά στο θείο του Βασίλειο Π. Χατζηαναργύρου) και την Αίγυπτο (κοντά στα ξαδέρφια του Παναγιώτη και Ηλία). Πρώτη ουσιαστική εμπειρία του με την επεξεργασία καπνών στην Αίγυπτο.

1873: Μετάβαση του Σωτήριου Ανάργυρου στη Μασσαλία κοντά στον θείο του Ανδρέα Π. Χατζηαναργύρου, πρόξενο της Ελλάδας.

1873 – 1878: Παραμονή στη Μασσαλία και εκμάθηση της γαλλικής γλώσσας σε νυχτερινή φιλανθρωπική Σχολή (την ημέρα εργαζόταν σε καφενείο).

1878: Μετάβαση του Σωτήριου Ανάργυρου στην Αγγλία με το ιστιοφόρο «Αίολος» του Γαλαξιδιώτη καπετάνιου Γεώργιου Ξαγορά προς εύρεση καλύτερης τύχης.

1878 – 1883: Παραμονή στο Λονδίνο, ενασχόληση σε βιομηχανία σιγαρέτων. Απόκτηση ενός σημαντικού αρχικού κεφαλαίου, που αξιοποιήθηκε αργότερα στην Αμερική.

1883: Μετανάστευση στην Αμερική (Ν. Υόρκη).

1883 – 1894: Η πρώτη κρίσιμη δεκαετία παραμονής και εργασίας του Σωτήριου Ανάργυρου στην Αμερική. Πρόσληψή του αρχικά ως απλού υπαλλήλου στον καπνοβιομηχανικό οίκο του αμερικανοεβραίου Thompson. Απόκτηση τεράστιας

πείρας στην επεξεργασία και ανάμειξη καπνών. Υιοθέτησή του από τον Αμερικανοεβραίο καπνοβιομήχανο. Μετά το θάνατο του Thompson ανάληψη της διεύθυνσης του εργοστασίου και διεύρυνση των καπνοβιομηχανικών επιχειρήσεων.

1896, καλοκαίρι: Γάμος του Σωτήριου Ανάργυρου με την Ευγενία Θ. Αναργύρου στην Αθήνα. Μήνας του μέλιτος στην Κέρκυρα. Επάνοδος και εγκατάσταση του ζεύγους στη Ν. Υόρκη.

1899: Εκποίηση της καπνοβιομηχανίας και επιστροφή στην Ελλάδα για μόνιμη εγκατάσταση. Ύστερα από ολιγόμηνη παραμονή στην Αθήνα, οριστική εγκατάσταση στις Σπέτσες.

1903: Ανάθεση της αρχιτεκτονικής μελέτης του αρχοντικού του στις Σπέτσες στον αρχιτέκτονα Παναγιώτη Ζήζηλα. Έναρξη εργασιών για ανοικοδόμηση. Φιλανθρωπία και παροχή δανείων.

1904, 1 – 5 Νοεμβρίου: Αλληπάλληλες επιστολές του Παν. Ψαρά προς τον Ανδρέα Σκλιά, με συκοφαντικό για τον Ανάργυρο περιεχόμενο. Συνεννοήσεις του Ανάργυρου με τους δικηγόρους Μπουφίδη και Δημητρακόπουλο για άμεση καταγγελία του Ψαρά «επί εκβιάσει».

2 Φεβρουαρίου: Πανηγυρική αθώωση του Ανάργυρου και θριαμβευτική επάνοδος του στις Σπέτσες. Υποδοχή των Σπετσιωτών με την κραυγή «Ζήτω η Δικαιοσύνη!»

1910, 10 Δεκεμβρίου: Εκλογή του Αλέξανδρου Διομήδη ως βουλευτή Σπετσών στη Β' Αναθεωρητική Βουλή, με την οικονομική και ηθική βοήθεια του θείου του Σωτήριου Ανάργυρου.

1911, Αύγουστος: Υποβολή στον Σωτήριο Ανάργυρο από τον αρχιτέκτονα – μηχανικό Παν. Ζήζηλα του οριστικού σχεδίου του νέου ξενοδοχείου. Έναρξη των εργασιών για την ανοικοδόμηση του «Ποσειδωνίου».

1912, 15 Μαΐου: Δωρεά του Σωτήριου Ανάργυρου 40 χιλ. δρχ. προς το Υπουργείο Στρατιωτικών για την αγορά δύο αεροπλάνων.

Καλοκαίρι: Γνωριμία του Σωτήριου Ανάργυρου με τον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο στις Σπέτσες.

23 Οκτωβρίου: Νέα δωρεά του Σωτήριου Ανάργυρου προς το Έθνος, ύψους 100 χιλ. δρχ. «προς απονομήν συντάξεων περιθάλψεως εις τους απομάχους τραυματίας του ενδόξου πολέμου του 1912».

1913, 1 Ιανουαρίου: Κοινοποίηση προς τους Σπετσιώτες αγγελίας – έκκλησης του Σωτήριου Ανάργυρου για την αγορά *«πάντων των εν τη νήσω κτημάτων, επί τω σκοπώ της διασώσεως του υπολειπομένου Δάσους»*.

1915, Ιούλιος: Φιλοξενία του πρίγκιπα Αλέξανδρου, μετέπειτα βασιλιά, από τον Ανάργυρο στο ξενοδοχείο «Ποσειδώνιο».

20 Ιουλίου: Επίσκεψη του πρίγκιπα Γεώργιου, διάδοχου του θρόνου στο «Ποσειδώνιο».

1918, 12 Σεπτεμβρίου: Δημοσίευση στις αθηναϊκές εφημερίδες της ιστορικής απόφασης του Ανάργυρου να θέσει στη διάθεση του πρωθυπουργού ποσό 1.000.000 δρχ. (40.000 χρυσών λιρών Αγγλίας) και το κατάλληλο οικόπεδο *«προς ανέγερσιν και λειτουργίαν Σχολείου επί τη βάσει των εν Αγγλία κρατούντων»*.

1919, 28 Μαΐου: Συγκρότηση Αναργυρείου Ιδρύματος (με Πρόεδρο τον Ελ. Βενιζέλο και Αντιπρόεδρο τον ίδιο τον Ανάργυρο). Επικύρωση του καταστατικού του με Βασιλικό Διάταγμα.

1923, 16 Ιουνίου: Κατάθεση από τον Ανάργυρο στην Εθνική Τράπεζα Ελλάδας και στο όνομα της Μικτής Εκτελεστικής Επιτροπής του ποσού των 1.800.000 δρχ. και 12.000 λιρών Αγγλίας *«προς έναρξιν εκτελέσεως του σκοπού του Αναργυρείου Ιδρύματος»*. Ανάθεση εκπόνησης των σχεδίων στον αρχιτέκτονα Αριστείδη Μπαλάνο (η κατάθεση και η έγκριση των σχεδίων από τη Μ.Ε.Ε. και τον Ανάργυρο προσωπικά έγινε στις 4 Ιαν. 1924).

1927, 26 Ιουλίου: Σε πανηγυρική συνεδρία της Μ.Ε.Ε., παρουσία του Σωτήριου Ανάργυρου, λήψη ιστορικής απόφασης για τη λειτουργία της Σχολής.

1928, 22 Ιανουαρίου: Δημοσίευση στο Φ.Ε.Κ. του καταστατικού της Σχολής που ισχύει έως σήμερα.

1 Νοεμβρίου: Σύνταξη από τον Ανάργυρο νέας ιδιόγραφης διαθήκης, με την οποία κληροδοτούσε όλα τα περιουσιακά του στοιχεία στην Ε.Ε. της Α.Κ.Σ.Σ., με εξαίρεση λίγα κληροδοτήματά του σε συγγενείς. Επικύρωση της απόφασης του Πρωτοδικείου Αθηνών από το Εφετείο Αθηνών για την εξέταση μαρτύρων στο πλαίσιο της *«αγωγής διαζεύξεως»*, που υπέβαλε ο Ανάργυρος.

18 Δεκεμβρίου, ημέρα Τρίτη, 4 π.μ.: Αιφνίδιος θάνατος του Εθνικού Ευεργέτη Σωτήριου Ανάργυρου οφειλόμενος σε αναστολή λειτουργίας της καρδιάς.

19 Δεκεμβρίου: Κηδεία του αείμνηστου ιδρυτή της Αναργυρείου Σχολής στον ιερό ναό του Αγίου Αντωνίου, παρουσία του προέδρου της κυβέρνησης Ελευθερίου Βενιζέλου.

3.3 Οι πρόγονοι

Η ένδοξη και μεγάλη οικογένεια των Αναργυραίων ή Χατζηαναργυραίων, η οικογένεια του Σωτήριου Ανάργυρου, φαίνεται ότι μετοίκησε στο νησί στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, όταν στις Σπέτσες κατέφυγε συστηματικά κύμα προσφύγων από την Πελοπόννησο, σε μια προσπάθεια του πληθυσμού να προστατευτεί από τους Τούρκους. Σύμφωνα με τον Αναστάσιο Γούδα, γενάρχη της οικογένειας ήταν ο Ανάργυρος Κόλα (Νικολού) Αναργύρου, ο προπάππος του εθνικού ευεργέτη Σωτήριου Ανάργυρου.

Τέκνα του Ανάργυρου Κόλα ήταν ο πρωτότοκος και συνονόματος του πατέρα Κόλας ή Νικολός, ο δευτερότοκος Μήτρος και ο βενιαμίν Παύλος. Τα τρία αγόρια εργάστηκαν σκληρά και στην ξηρά και στη θάλασσα και επαύξησαν την οικογένεια. Ο Κόλας έκανε τέσσερα παιδιά. Τον πρωτότοκο Λάζαρο, τον Παντελή, τον Γιάννη ή Γιαννάκη και τη Μαλαγματένια. Ο Μήτρος απέκτησε τον Κωνσταντή, τον Σαρχόση, τον Ανάργυρο και με μια κόρη, τη Μάρω. Τέσσερα ήταν και τα παιδιά του Παύλου, ο Γιάννης, ο Γκίκας, ο Ανάργυρος και η Σταμάτα. Από τα δώδεκα εγγόνια του Ανάργυρου Κόλα Αναργύρου οι πιο ξακουστοί ήταν ο Γιαννάκης ή Δεληγιαννάκης του Κόλα και ο Ανάργυρος του Παύλου.

Ο Γιάννης ή Γιαννάκης έμεινε γνωστός ως Δεληγιαννάκης και συμμετείχε στο κίνημα του Λάμπρου Κατσώνη³⁹. Σύμφωνα με τον ιστορικό και απόγονό του Ανάργυρο Χατζηαναργύρου ήταν *«άνθρωπος ρωμαλέου σχήματος, καρδίας λέοντος και αναστήματος γιγαντιαίου· τοιαύτης δ' εν γένει φυσικής διαπλάσεως ώστε επέβαλλε σιωπήν και σέβας πάσι τοις θεωμένοις και συναναστρεφομένοις αυτώ ομογενέσιν και Οθωμανοίς»*⁴⁰. Κατά τη διάρκεια του κινήματος του Λάμπρου Κατσώνη το 1789, ο Δεληγιαννάκης ήταν ο κυβερνήτης του καταδρομικού *Πρίγκηψ Ποτέμκιν*. Η κατάπνιξη της επανάστασης ανάγκασε τον Δεληγιαννάκη να μετοικήσει στη Ρωσία, προκειμένου να αποφύγει την εκδικητική μανία των Τούρκων. Πέθανε στην Οδησό άκληρος, χωρίς να είναι εξακριβωμένη η χρονολογία θανάτου του.

Ο Ανάργυρος του Παύλου είναι εκείνος που σε κάποιο από τα ταξίδια του επισκέφτηκε τα Ιεροσόλυμα και έκτοτε η οικογένεια μετονομάστηκε σε Χατζηαναργύρου. Καταστράφηκε οικονομικά το 1794, αλλά κατόρθωσε να επανακάμψει και να ναυπηγήσει τα πλοία «Πλειάς» και «Αχιλλεύς». Συμμετείχε και

³⁹ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 88.

⁴⁰ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 86.

στα κοινά, καθώς μεταξύ των ετών 1803 και 1813 ήταν Πρόεδρος του Συμβουλίου των προεστών στις Σπέτσες. Πέθανε το 1814 από πανώλη, ασθένεια από την οποία ένα μήνα νωρίτερα είχε πεθάνει και ο μικρός του γιος Νικόλαος.

Τη θέση του στα κοινά πήρε ο πρωτότοκος γιος του Αναγνώστης, ο οποίος ανήκε στην πρώτη τριάδα των προκρίτων μαζί με τον Χατζηγιάννη Μέξη και τον Γκίκα Μπόταση. Όταν ξέσπασε η Επανάσταση, ο Αναγνώστης ήταν περίπου σαράντα ετών και η συμβολή του στον Αγώνα ήταν περισσότερο πολιτική παρά πολεμική, αν και πήρε μέρος στην πολιορκία της Μήλου και της Μονεμβασιάς. Τα πλοία του κυβερνούσε ο μεγαλύτερος γιος του Ανάργυρος. Ο Αναγνώστης μετεπαναστατικά διορίστηκε από τον Κυβερνήτη μέλος της Εξεταστικής Επιτροπής που θα εξέταζε το ζήτημα της αποτίμησης της συμβολής στον Αγώνα των τριών νησιών (Σπέτσες, Ύδρα, Ψαρά). Παρασημοφορήθηκε, όπως και οι αδελφοί του Παύλος και Ανδρέας, από τον Όθωνα. Πέθανε το 1850⁴¹.

Δευτερότοκος γιος του Ανάργυρου και ιδιοκτήτης του θρυλικού πλοίου «Ποσειδών» ήταν ο παππούς του ευεργέτη, ο Παύλος. Πέθανε το 1860, σε ηλικία 75 ετών. Από τους γιους του το 1871 ζούσαν ο Αντώνιος (Αντιπλοίαρχος του Βασιλικού Ναυτικού), ο Βασίλειος (εμπορομεσίτης σιτηρών στις παραδουνάβιες ηγεμονίες) και ο Ανδρέας (βουλευτής Σπετσών και πρόξενος της Ελλάδας στο Λιβόρνο και τη Μασσαλία)⁴². Ο πατέρας του εθνικού ευεργέτη Ανάργυρος είχε πεθάνει ήδη από το 1856.

3.4 Οι γονείς

Πατέρας του Σωτήριου Αναργύρου ήταν ο Ανάργυρος Χατζηαναργύρου, πρωτότοκος γιος του Παύλου Ανάργυρου Χατζηαναργύρου. Γεννήθηκε στις Σπέτσες, πιθανότατα το 1803.

Η προσωπική του ζωή ήταν πολυτάραχη και έκανε δύο γάμους. Παντρεύτηκε το 1837 σε πρώτο γάμο την Αγγελίνα Δημ. Σκλιά, κόρη του ιδιοκτήτη του πλοίου «Ξενοφών»⁴³ και αγωνιστή της Επανάστασης Δημητρίου Σκλιά. Από τον γάμο αυτό απέκτησε τρία παιδιά: τον πρωτότοκο Παύλο (γεννήθηκε το 1837 και του δόθηκε το

⁴¹ Αν. Γούδας, «Αναργυραίοι», στο: *Βίοι*, τ. 4, *Πλούτος και Θυσία*, σ. 343 – 345.

⁴² Αν. Γούδας, «Αναργυραίοι», στο: *Βίοι*, τ. 4, *Πλούτος και Θυσία*, σ. 351.

⁴³ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 326.

όνομα του παππού του), τον Δημήτριο (γεννήθηκε το 1841) και τη Χρυσούλα (γεννήθηκε το 1845). Το 1849 ο Ανάργυρος Π. Χατζηαναργύρου παντρεύτηκε τη Ματίνα Σωτηρίου Λίτσα, από την οποία το 1849 ή το 1851 απέκτησε το τελευταίο παιδί του, τον Σωτήριο. Ο πατέρας του Ευεργέτη πέθανε περίπου το 1856, έτος κατά το οποίο απεβίωσε και η πρώτη του γυναίκα, Αγγελίνα. Έτσι τα τρία πρώτα παιδιά έμειναν πεντάρφανα, ενώ ο μικρός Σωτήριος απέμεινε με τη μητέρα του για την οποία έτρεφε παθολογική αγάπη σε όλη του τη ζωή. Ευτυχώς ο Ανάργυρος Χατζηαναργύρου είχε καταταγεί στο Βασιλικό Ναυτικό και έτσι κληροδότησε στα παιδιά του μια μικρή σύνταξη, η οποία, μετά την ενηλικίωση των αγοριών, πέρασε ακέραιη στη μοναχοκόρη Χρυσούλα.

Ο μικρός Σωτήριος έλκει λοιπόν την ηρωική καταγωγή της γενιάς του πατέρα του, ενός πατέρα το πορτρέτο του οποίου ανασυντίθεται μερικώς από τις πηγές της εποχής. Είναι βέβαιο ότι οι γιοι των караβοκύρηδων από πολύ μικρή εμπειρία αποκτούσαν και οι ίδιοι γνώση των ναυτικών πραγμάτων. Η άνδρωση, ωστόσο, του Ανάργυρου Χατζηαναργύρου συμπίπτει με τον επαναστατικό Αγώνα των Ελλήνων, στον οποίο συμμετείχε ο πατέρας του Παύλος ως ιδιοκτήτης και ενίοτε κυβερνήτης του πλοίου «Ποσειδών». Σε αρκετές επιχειρήσεις πάντως κυβερνήτες του «Ποσειδώνα» είναι οι Γεώργιος Παντελή Μπαρδάκου, Σπυρίδων Αντωνίου, Αναστάσιος Ανδρούτσος και Θεόφιλος Μουλάς⁴⁴. Το γεγονός ότι σε αρκετά έγγραφα εντοπίζεται η υπογραφή του νεαρού Ανάργυρου, δηλώνει την παρουσία του ως εκπροσώπου του πλοιοκτήτη κι όχι κατ' ανάγκη ως κυβερνήτη. Με την τελευταία αυτή ιδιότητα εμφανίζεται ρητώς από την αρχή της Επανάστασης σε κάποιες επιχειρήσεις⁴⁵: στη ναυμαχία των Σπετσών και του Αργολικού κόλπου (Αύγουστος 1822), στην εκστρατεία της Κάσου και των Ψαρών (Ιούνιος 1824), στην εκστρατεία και ναυμαχία της Σάμου (Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος), στον αποκλεισμό του Μεσολογγίου (Οκτώβριος 1824), στις ναυτικές επιχειρήσεις της Κρήτης, των Μεθοκορώνων και του Νεόκαστρου (Ιούλιος – Αύγουστος 1825)⁴⁶.

Για την προσφορά του στον Αγώνα τιμήθηκε από το νεοπαγές ελληνικό Κράτος. Στις 18 Σεπτεμβρίου 1835 τού παραχωρήθηκε με οθωνικό διάταγμα ο βαθμός του πλοιάρχου Γ' και στις 6 Μαρτίου 1836 του απονεμήθηκε ο Αργυρούς

⁴⁴ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 328, 330, 331, 332 και 340.

⁴⁵ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 326.

⁴⁶ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 335, 337, 338, 340 και 341, Αν. Ορλάνδος, *Ναυτικά*, τ. 2, σ. 31.

Σταυρός, αριστείο που δόθηκε από τον βασιλιά Όθωνα «εις τους υπέρ Πατρίδος αγωνισθέντας κατά ξηράν και κατά θάλασσαν». Με βασιλική απόφαση της 18/30^{ης} Σεπτεμβρίου 1838 προήχθη σε πλοίαρχο Β΄ τάξεως του Πολεμικού Ναυτικού, αλλά η οριστική αναγνώριση του δεύτερου αυτού βαθμού θα πραγματοποιηθεί πολύ αργότερα, στις 26 Μαΐου 1850⁴⁷.

3.5 Τα αδέλφια

Η ορφάνια σε τόσο μικρή ηλικία είναι μεγάλη ατυχία που σφραγίζει τη ζωή του κάθε ανθρώπου. Ο μικρός Σωτήριος δεν ξέφυγε από τον κανόνα. Το ευτύχημα, όμως, στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν οι άριστες σχέσεις του με τα τρία ετεροθαλή αδέλφια του και η φροντίδα που επέδειξε ο μεγάλος αδελφός Παύλος για τα τρία μικρότερα παιδιά. Ο Παύλος ήταν ενήλικος όταν πέθανε ο πατέρας. Στάθηκε επάξια στο ρόλο του «επιτροποκηδεμόνος», πραγματικός προστάτης οικογένειας για τα μικρότερα παιδιά, μηδενός του Σωτήριου εξαιρουμένου.

Ο Παύλος είναι εκείνος που με τον θάνατο του πατέρα φρόντισε να εξασφαλίσει σύνταξη για τα ορφανά παιδιά, με αίτησή του στο Υπουργείο Ναυτικών «περί απονομής συντάξεως των ορφανών Αναργύρου Π. Χατζηαναργύρου... πλοίαρχου Β΄ τάξεως... αγωνισαμένου δεόντως εις όλον το διάστημα του υπέρ της Ελληνικής ανεξαρτησίας ιερού αγώνος», «ορφανών, όλως απόρων και ακτημόνων από πάσης κινητής και ακινήτου προσοδοφόρου περιουσίας»⁴⁸. Πράγματι, η εβδομήντα δραχμών σύνταξη απονεμήθηκε στις 21 Φεβρουαρίου 1857 στα ορφανά του αντιπλοίαρχου Ανάργυρου Π. Χατζηαναργύρου, τον δεκαεξάχρονο Δημήτριο, τη δωδεκάχρονη Χρυσούλα και τον εξάχρονο Σωτήριο. Με την ενηλικίωση του Σωτήριου στις 29 Φεβρουαρίου 1872, η σύνταξη έμεινε ακέραιη στη θυγατέρα της οικογένειας Χρυσούλα. Να σημειωθεί ότι ο χρονικός αυτός δείκτης υποδηλώνει ότι το 1872 ο Σωτήριος συμπλήρωσε το 21^ο έτος της ηλικίας του και επομένως συνηγορεί στην άποψη ότι γεννήθηκε το 1851.

Ο Παύλος, προκειμένου να υπερασπιστεί τα δικαιώματα των αδελφών του μετά από τον θάνατο και του παππού του Δημητρίου Σκλιά το 1863, δε δίστασε να

⁴⁷ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 32.

⁴⁸ Πρωτοδικείο Ναυπλίου, 13 Οκτωβρίου 1865, Δίπλωμα Συντάξεως, αριθμ. 127, αριθμ. Μητρώου 593.

προβεί σε δικαστικό αγώνα με τα αδέλφια της μητέρας του. Συγκεκριμένα, στις 8 Ιουλίου 1864 προέβη σε αγωγή εναντίον του θείου του Νικόλαου Δημ. Σκλιά και της θείας του Μαρούλας Δημ. Σκλιά, με την οποία αγωγή απαιτούσε την παραχώρηση του 1/3 της περιουσίας του παππού του Δημ. Σκλιά στα δυο ορφανά αδέλφια του, τον Δημήτριο και τη Χρυσούλα. Η δικαστική διαμάχη έληξε με δικαίωση του Παύλου και τα αδέλφια της μητέρας του υποχρεώθηκαν να καταβάλουν αναδρομικά στα τέκνα το 1/3 του πατρικού σπιτιού στην ενορία της Ανάλληψης, καθώς επίσης και το ποσοστό που τους αναλογούσε από τη χρηματική αποζημίωση για το πλοίο «Ξενοφών»⁴⁹.

Η μετανάστευση φάνταζε ως η μόνη λύση, όμως, για τα αδέλφια που μεγάλωναν σε σχετική ανέχεια. Έτσι, ο Δημήτριος εγκαταλείπει την Ελλάδα και εγκαθίσταται στο Μπουένος Άιρες το 1865, όπου και ζει μέχρι τον θάνατό του, το 1914. Στην Αργεντινή οργάνωσε την ατμοπλοϊκή συγκοινωνία του ποταμού Παρανά, που εκτείνεται ως τα σύνορα με την Παραγουάη. Κατά μήκος του ποταμού έκτισε τρία χωριά με το όνομα Ανάργυρος. Μέχρι σήμερα υπάρχουν απόγονοί του στην Αργεντινή⁵⁰.

Ως τις ημέρες μας υπάρχουν έγγραφα που αποδεικνύουν την επικοινωνία των αδελφών, την είσπραξη χρημάτων από τον Σωτήριο για λογαριασμό του Δημήτριου και την αποστολή των χρημάτων αυτών στον Δημήτριο. Επιπλέον, ο Σωτήριος στην πρώτη διαθήκη που συνέταξε το 1920 κληροδοτούσε «εις τα τέκνα του εν Μπουένος Άιρες της Αμερικής αποβιώσαντος αδελφού μου» το ποσό των 500 αγγλικών λιρών και στη δεύτερη διαθήκη του 1928 το ποσό των 200 λιρών⁵¹.

Η μοναχοκόρη της οικογένειας Χρυσούλα έμεινε άγαμος και κατοικούσε στο πατρικό σπίτι στις Σπέτσες, με κύριο έσοδό της ως τον θάνατό της τη σύνταξη του πατέρα της. Βεβαίως, ο Σωτήριος επιστρέφοντας από την Αμερική φρόντισε με όλους τους τρόπους την αδελφή του, μεταξύ αυτών και οικονομικά. Τα δύο αδέλφια αντάλλασσαν επισκέψεις και η Χρυσούλα ανέπτυξε στενές σχέσεις και με την Ευγενία, σύζυγο του Σωτηρίου, την οποία η Χρυσούλα προσπάθησε επίμονα να συμφιλιώσει με τον αδελφό της, όταν η συζυγική σχέση κλονίστηκε. Η Χρυσούλα

⁴⁹ Απόφαση Πρωτοδικείου Ναυπλίου 1201/13-8-1865. Για το πλοίο «Ξενοφών», βλ. Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 3, σ. 591. Το πλοίο ναυπηγήθηκε στις Σπέτσες στις 6 Οκτωβρίου 1815 από τον ναυπηγό Δημήτριο Σκοπελίτη και στοίχισε 13.000 ισπανικά δίστηλα.

⁵⁰ Προφορική μαρτυρία στον γράφοντα (Ιούλιος 2018) του απογόνου της οικογένειας Δημητρίου Ανάργυρου, κατοίκου Σπετσών.

⁵¹ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 34.

πέθανε πριν από τη σύνταξη της πρώτης διαθήκης του αδελφού της το 1920, γι' αυτό και δε συμπεριλαμβάνεται σε αυτήν.

3.6 Η μόρφωση

Ότι πληροφορία έχουμε για τη μόρφωση που έλαβε ο Σωτήριος Ανάργυρος, την αντλούμε από το απολυτήριό του στο Ελληνικό Σχολείο Σπετσών. Το απολυτήριο φέρει τον αύξοντα αριθμό 240, έχει συνταχθεί στις 5 Σεπτεμβρίου 1867 και υπογράφεται από τον Σχολάρχη Δ. Καλαμβοκίδη και τους διδασκάλους Π. Χοϊδά και Α. Λέοντα. Απ' αυτό μαθαίνουμε ότι «ο κύριος Σωτήριος Χ. Αναργύρου, εκ Σπετσών, ετών 16, πατρός ορφανός, διακούσας πάντα τα εν τω σχολείω τούτω διδασκόμενα μαθήματα και την απολυτήριον δοκιμασίαν υποστάς, κρίνεται άξιος του βαθμού 'καλώς και της εις γυμνάσιον φοιτήσεως. Η δε διαγωγή αυτού εν τω σχολείω υπήρξεν καλλίστη»⁵². Ως σχολείο εξόδου στο πίσω μέρος της σελίδας αναγράφεται, με ημερομηνία 20 Σεπτεμβρίου 1867, το Γυμνάσιο Ναυπλίου: «ενεγράφη μαθητής της πρώτης τάξεως του Γυμνασίου Ναυπλίου»⁵³. Η υπογραφή του Γυμνασιάρχη είναι δυσανάγνωστη.

Παρά τις προθέσεις, ωστόσο, να συνεχίσει τις σπουδές του στο Γυμνάσιο, η φοίτηση αυτή δεν ήταν απρόσκοπτη και οικονομικοί λόγοι ανάγκασαν τον Σωτήριο να εγκαταλείψει το σχολείο και να βιοποριστεί.

Η μόρφωση, όμως, του Ανάργυρου δεν έχει να κάνει μόνο με το τυπικό της αποφοίτησης και της απόκτησης περγαμηνών από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας μας. Σύγχρονές του μαρτυρίες κάνουν λόγο για έναν άριστο χρήστη της ελληνικής γλώσσας. Ο προφορικός του λόγος ήταν διανθισμένος με στοιχεία καθαρεύουσας, κάτι που εξάλλου μαρτυρείται και από κείμενα που συνέταξε ο ίδιος ή υπαγόρευσε σε άλλους. Φυσικά, λόγω της πολύχρονης παραμονής του στο εξωτερικό, ο Ανάργυρος μιλούσε και έγραφε γαλλικά και αγγλικά. Λογικά προκύπτει ότι έμαθε τα γαλλικά κατά την παραμονή του στη Μασσαλία⁵⁴. Υπάρχουν μάλιστα μαρτυρίες ότι συχνά χρησιμοποιούσε τη γλώσσα αυτή στις κατ' ιδίαν συζητήσεις του

⁵² Βιβλίο κινητής περιουσίας Σχολαρχείου Σπετσών, αριθμ. 9 - 40.

⁵³ Μαθητολόγιο Γυμνασίου Ναυπλίου 1867 – 1868, σ. 99, αριθμ. 48, Σωτήριος Χατζηαναργύρου ετών 16.

⁵⁴ *Εθνος*, 20 Δεκεμβρίου 1928, Αριθμός Φύλλου 5221. Βιογραφικό αφιέρωμα του Σπ. Λεωτσάκου για τον θάνατο του Σ. Ανάργυρου.

με τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Και βέβαια ήταν άριστος χρήστης της αγγλικής γλώσσας (πιθανότατα μάλιστα τα πρώτα χρόνια της παλιννόστησης κατέφευγε σε αυτήν με μεγαλύτερη ευχέρεια από ό,τι στην ελληνική). Σώζεται τμήμα της αλληλογραφίας του στην αγγλική γλώσσα.

Βεβαίως, ένας επιχειρηματίας του διαμετρήματος του Ανάργυρου, εκτελούσε με εκπληκτική ταχύτητα αριθμητικές και λογιστικές πράξεις. Δεν έχουν βρεθεί αποδεικτικοί τίτλοι αποφοίτησης από σχολές στη Γαλλία ή στην Αμερική, επομένως θα πρέπει να υποθέσουμε ότι η εντύπωση ενός εξαιρετικά μορφωμένου ανθρώπου που έδινε οφειλόταν στην εμπειρία του, στην ευφυΐα του και στην δια βίου προσπάθειά του να εξελίσσεται.

Δ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

4.1 Οι περιπλανήσεις

Ενώ η εγγραφή του μαθητή Σωτήριου Ανάργυρου στο Γυμνάσιο Ναυπλίου έγινε κανονικά τον Σεπτέμβριο του 1867, με βάση το μαθητολόγιο του σχολείου αυτού, ο μαθητής δεν προσήλθε στις εξετάσεις της 10^{ης} Ιουνίου 1968. Επομένως, κάποια στιγμή μέσα στο σχολικό έτος 1867 – 1868 ο Σωτήριος διέκοψε τη φοίτησή του, για άγνωστη σε εμάς αιτία. Θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει ότι η πενιχρή σύνταξη του πατέρα και ενδεχομένως και κάποια εμπόσματα που η χήρα λάμβανε από τους ξενιτεμένους συγγενείς του συζύγου της δε συγκροτούσαν ένα ποσό ικανό, που να μπορεί να καλύψει τις σπουδές του Σωτήριου στο Ναύπλιο, και ως εκ τούτου ο Σωτήριος αναγκάστηκε να επιστρέψει στη γενέθλιο γη.

Σε κάθε περίπτωση, υπάρχουν ενδείξεις ότι ο Σωτήριος με την επιστροφή του στις Σπέτσες εργάστηκε σε πλοία συγγενών του και ότι το έτος μετανάστευσής του δεν μπορεί να είναι νωρίτερα από το 1870. Πρώτος σταθμός του ήταν η Κωνσταντινούπολη κι αμέσως επόμενος η Ρουμανία, στην οποία εργαζόταν ως εμπορομεσίτης σταριού ο αδελφός του πατέρα του Βασίλειος Π. Χατζηαναργύρου⁵⁵. Δεν μπόρεσε, όμως, να εγκλιματιστεί εκεί και έφυγε για την Αίγυπτο, στην οποία βρίσκονταν ήδη ως μετανάστες οι εξάδελφοί του Παναγιώτης και Ηλίας, γιοι του θείου του Αντώνη (αδελφού του πατέρα του). Εργάζεται μαζί τους και είναι η πρώτη φορά που έρχεται σε επαφή με τον επιχειρηματικό κόσμο των καπνών. Η Αίγυπτος, εξάλλου, είναι η χώρα που άσκησε βαθιά επίδραση πάνω του, όπως θα γίνει φανερό από τα ονόματα που αργότερα θα δώσει στα τσιγάρα που θα παράγει και από το αρχοντικό του στις Σπέτσες.

Ο επόμενος σταθμός του νεαρού Σωτήριου είναι το 1873 η Μασσαλία. Ήδη από το 1868 πρόξενος της Ελλάδας εκεί ήταν ο θείος του Ανδρέας Π. Χατζηαναργύρου⁵⁶. Στη γαλλική αυτή πόλη ο Σωτήριος παραμένει για πέντε ολόκληρα χρόνια (1873 – 1878)⁵⁷. Αν εξαιρέσει κανείς την εκμάθηση της γαλλικής γλώσσας (πιθανόν σε κάποια εσπερινή σχολή), η παραμονή στη Μασσαλία είναι

⁵⁵ Αναστ. Γούδας, «Αναργυραίοι», στο: *Βίοι*, τ. 4, *Πλούτος και Θυσία*, σ. 351.

⁵⁶ Αναστ. Γούδας, «Αναργυραίοι», στο: *Βίοι*, τ. 4, *Πλούτος και Θυσία*, σ. 351.

⁵⁷ Ν. Δημητρακόπουλος, *Νομικά Ενασχολήσεις*, τ. 2, Αθήνα 1923, σ. 506.

μάλλον χαμένος χρόνος για το ανήσυχο πνεύμα του Σωτήριου, που, προκειμένου να εξασφαλίσει τα προς το ζην, αναγκάζεται να εργάζεται σε καφεενείο.

Η ευκαιρία να ξεφύγει από τη στασιμότητα τού δόθηκε το 1878 από τον Γαλαξιδιώτη πλοιοκτήτη Γεώργιο Ξαγορά, τον οποίο εκλιπάρησε να ενταχθεί ως ναύτης στο πλήρωμα του πλοίου του «Αίολος». Φτάνει έτσι στο Λονδίνο, δανείζεται χρήματα από τον Ξαγορά και δεν ξεχνά ποτέ τη βοήθεια που δέχτηκε. Την ξεπλήρωσε χρόνια αργότερα, όταν ο καπετάνιος είχε χρεωκοπήσει. Ο Σωτήριος Ανάργυρος συνάντησε τον γηραιό πια ευεργέτη του, ανταποδίδοντας στο πολλαπλάσιο τα χρήματα που εκείνος κάποτε του είχε δανείσει στην Αγγλία: φρόντισε να αγοράσει και πάλι ο Ξαγοράς το καΐκι που είχε χάσει και κατέστησε τον γιο του καπετάνιου μέτοχο στην υπερωκεάνιο ναυσιπλοΐα⁵⁸.

Στο Λονδίνο ο Ανάργυρος ασχολήθηκε για λίγο με το εμπόριο σφουγγαριών, σύντομα, όμως, προσλήφθηκε σε μια αποθήκη καπνών. Εκεί είναι πιθανόν ότι απέκτησε την ειδικότητα να κατασκευάζει χαρμάνια αναμειγνύοντας διάφορες ποσότητες καπνών της Μεσογείου (αιγυπτιακών, τουρκικών και ελληνικών). Φαίνεται πως προωθούσε σιγαρέτα σε μικρές ακόμη αγορές. Η πρώτη αυτή ενασχόληση με τα καπνά, που αργότερα χρησιμοποιήθηκε εις βάρος του από πολιτευτή των Σπετσών, ο οποίος τον αποκάλεσε «τσιγαρά», είναι που έδωσε στον Ανάργυρο τη δυνατότητα μέσα σε πέντε μόλις χρόνια να αποκτήσει σημαντικό κεφάλαιο και να αποφασίσει τη μετάβασή του στην Αμερική, για να ριχτεί «εις το πέλαγος εκείνο το εμπορικό και βιομηχανικό του Νέου Κόσμου εις το οποίον πλουτούσιν οι έντιμοι επιχειρηματίαι»⁵⁹.

4.2 Η Αμερική

Η επαφή των Σπετσιωτών με την Αμερική ανάγεται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Πρώτοι ταξίδεψαν εκεί ήδη από το 1801 ο Γιάννης Λάζαρης (του Δημητράκη), αλλά και μέλη της οικογένειας του Σωτήριου Ανάργυρου. Συγκεκριμένα, οι πρώτοι συγγενείς του ταξιδεύουν για εμπορικούς λόγους εκεί το 1803: ο Δημήτριος Χατζή Ανδρέας (Μπακίρης) στον Άγιο Δομήνικο και ο Δημήτριος Χατζηανάργυρος στη Μαρτινίκα. Το 1809 ταξιδεύει και ο Ιωάννης Δημήτριος

⁵⁸ *Εθνος*, 20 Δεκεμβρίου 1928, Αριθμός Φύλλου 5221.

⁵⁹ Ν. Δημητρακόπουλος, *Νομικά Ενασχολήσεις*, τ. 2, σ. 506.

Μπούκουρης στο Μοντεβιδέο. Οι τολμηροί αυτοί ναυτικοί χαρτογραφούν την περιοχή, καταγράφουν τους ύφαλους και τα λιμάνια και προπαρασκευάζουν το έδαφος για τους μετανάστες που θα έρθουν στον Νέο Κόσμο στα τέλη του 19^{ου} αιώνα⁶⁰.

Οι Η.Π.Α την εποχή εκείνη είναι η χώρα της ευκαιρίας. Δίνει απεριόριστες δυνατότητες εργασίας, δημιουργίας επιχειρήσεων και ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας. Προσφέρει διευρυμένη εσωτερική αγορά, πλήθος κεφαλαίων, πιθανότητες επιτυχίας. Είναι η χώρα που ο Σωτήριος βλέπει ως το πεδίο δράσης που θα του επιτρέψει να συναγωνιστεί τις επιτυχίες των συγγενών του που μέχρι τότε δεν έχει κατορθώσει να φτάσει. Είναι η χώρα που θα του επιτρέψει να σταματήσει να είναι ο φτωχός συγγενής.

4.2.1 Βόρειος Αμερική

Ο δαιμόνιος Ανάργυρος καταφτάνει στις Η.Π.Α το 1883, πριν ακόμη η Ελλάδα της σταφιδικής κρίσης της δεκαετίας του 1890 αρχίσει να αποστέλλει μαζικά μεταναστευτικά ρεύματα. Πριν ακόμη ιδρυθεί στο νησί Έλλις το κέντρο υποδοχής μεταναστών, που λειτούργησε από το 1892 ως το 1954 και υπολογίζεται ότι δέχτηκε περίπου 12.000.000 μετανάστες. Οι Η.Π.Α όμως ακόμη κι έτσι φαντάζουν ως η χώρα της ευκαιρίας.

Ο Νικ. Δημητρακόπουλος διασώζει την πληροφορία ότι ο Ανάργυρος χρησιμοποίησε μια διαφήμιση, εκμεταλλευόμενος την τέχνη που κατείχε στα χαρμάνια: *«Έλλην εσχάτως ελθών εκ Καβάλλας της Τουρκίας και επί πολλά έτη χρηματίσας εν Καΐρω της Αιγύπτου ως «χαρμαντζής» και κόπτης καπνού, έχων δε αρκετήν πείραν εις την κατασκευήν και εκτίμησιν των τουρκικών καπνών, ζητεί θέσιν εν οιοδήποτε εργοστασίω ενταύθα ή εν τω εσωτερικώ ως κατασκευαστής (χαρμαντζής) και κόπτης.*

Δια περισσοτέρας πληροφορίας απευθυντέον προς τον κ. Ξενοφώντα Π. Παπαδόπουλον, 31 Madison Street, New York»⁶¹.

⁶⁰ Αν. Χατζηαναργύρου, *Τα Σπετσιωτικά*, τ. 2, σ. 124.

⁶¹ Ν. Δημητρακόπουλος, *Νομικά Ενασχολήσεις*, τ. 2, σ. 508.

4.2.2 Νότιος Αμερική

Η Νότιος Αμερική δέχτηκε πολλούς Έλληνες, όπως ήδη είδαμε, από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Ο ίδιος ο αδελφός του Ανάργυρου ξέρουμε ότι μετανάστευσε εκεί και απέκτησε οικογένεια. Δεν ασχολήθηκε, όμως, με τα καπνά. Παρ' όλη τη σπανιότητα, δε λείπουν, όμως και περιπτώσεις Ελλήνων που ασχολήθηκαν με την καπνοβιομηχανία στη Νότια Αμερική. Τέτοιοι ήταν οι : Ν. Κονιαλίδης, Αρ. Ωνάσης, Ξούδης.

4.3 Αριστοτέλης Ωνάσης

Ο Σωκράτης Ωνάσης – πατέρας του Αριστοτέλη – ως γνωστόν, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα δραστηριοποιείτο ως έμπορος καπνών στη Σμύρνη. Η ανθρώπινη τραγωδία της μικρασιατικής καταστροφής στέλνει την οικογένεια το 1922 στην Αθήνα, από όπου το επόμενο έτος (1923) ο γιος του Αριστοτέλης αναχωρεί για σπουδές Αρχιτεκτονικής στην Οξφόρδη. Το ανήσυχο πνεύμα του Αριστοτέλη, όμως, δεν ικανοποιείται από τις ακαδημαϊκές σπουδές, τις οποίες εγκαταλείπει, προκαλώντας την μήνι του πατέρα.

Το ίδιο έτος (1923) βρίσκεται στην Αργεντινή και συγκεκριμένα στο Μπουένος Άιρες. Αρχικά ασκεί διάφορα βιοποριστικά επαγγέλματα (γκαρσόνι, βοηθός τυπογράφου), μέχρι το 1925, οπότε και οι σχέσεις με τον πατέρα του αποκαθίστανται και ο ίδιος, σε συνεργασία με τον πατέρα του μέχρι τον θάνατο του τελευταίου το 1932, ασχολείται με το εμπόριο καπνών. Εισάγει και εμπορεύεται στην Αργεντινή καπνά από το Ναύπλιο και την Καβάλα, ενώ το 1928 ιδρύει εργοστάσιο τσιγάρων στο Μπουένος Άιρες.

Ο Ωνάσης είχε την ιδέα να επενδύσει στο γυναικείο κοινό, στο οποίο στόχευσε εισάγοντας από την Τουρκία καπνά, καθώς ήταν ελαφρύτερα από εκείνα της Κούβας που ως τότε χρησιμοποιούνταν στην καπνοβιομηχανία. Στόχευσε και στη διαφήμιση των τσιγάρων του, επενδύοντας στον διάκοσμο των πακέτων (είχαν ροζ φίλτρα και χρυσό χαρτί) και φροντίζοντας για τα αρώματά τους (τα Οσμάν είχαν χαρμάνια αρωματισμένα με ροδοπέταλα), ώστε να είναι αρεστά στις γυναίκες. Παροιμιώδεις έχουν μείνει δύο ιστορίες που δείχνουν το δαιμόνιο πνεύμα του: φρόντιζε να πετάει άδεια πακέτα στους δρόμους του Μπουένος Άιρες, ώστε τα

τσιγάρα του να γίνονται γνωστά. Επιπλέον, βάζει την τότε ερωμένη του, Ιταλίδα σοπράνο Κλάουντια Μούτζο, να καπνίσει δημοσίως.

Βεβαίως, ο Ωνάσης, από το 1931 κ.ε., εξετάζοντας τις διαθέσεις της αγοράς, επένδυσε στον χώρο της ναυτιλίας. Παράλληλα, όμως, δεν έπαψε να ασχολείται με το καπνεμπόριο μέχρι το 1938, έχοντας ως συνέταιρους τους αδελφούς Κωνσταντίνο και Νίκο Κονιαλίδη⁶². Ο τελευταίος ήταν ο σύζυγος της αδελφής του Μερόπης και θα συνεχίσει την καπνεμπορική δραστηριότητά του και μεταπολεμικά.

4.3 Η δράση του Ανάργυρου στις Η.Π.Α

Ο Ανάργυρος έφτασε στις Η.Π.Α με ένα μικρό κεφάλαιο και αρκετή εμπειρία, που τον βοήθησαν να εδραιωθεί επαγγελματικά στον χώρο που επιθυμούσε. Όπως είδαμε, είχε ειδικευτεί στην μείξη και την επεξεργασία των χαρμανιών.

Ως απλός υπάλληλος προσλήφθηκε στον καπνοβιομηχανικό οίκο του Αμερικανοεβραίου Thompson. Οι δύο άντρες ήρθαν σε στενότερη επαφή. Σύμφωνα με ανεπιβεβαίωτες, μάλιστα, πληροφορίες, ο Ανάργυρος μυήθηκε στον ιουδαϊσμό. Ο Γ. Σταματίου αναφέρει ότι όσοι τον γνώριζαν, διαβεβαίωναν ότι στον δεξιό του βραχίονα είχε τατουάζ με την εβραϊκή πεντάλφα, την οποία έκρυβε. Το σίγουρο είναι ότι ο Ανάργυρος τέλεσε θρησκευτικό ορθόδοξο γάμο με τη σύζυγό του, ότι συμμετείχε στις ορθόδοξες τελετές και ότι η κηδεία του έγινε κατά το τυπικό του ελληνορθόδοξου δόγματος. Ο ίδιος, όμως, ήταν μάλλον άθρησκος⁶³.

Ο Thompson, εκτιμώντας τις αρετές του Σπετσιώτη, σύντομα τον έκανε συνέταιρό του. Του ανατέθηκε ο τομέας της μεταφοράς των καπνών από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, υπό την κατοχή της οποίας βρίσκονταν ακόμη η Καβάλα και η Ξάνθη. Ο Thompson, που ήταν άκληρος, φαίνεται ότι υιοθέτησε⁶⁴ τον Ανάργυρο και ως εκ τούτου του κληροδότησε τα μερίσματά του στην εταιρεία.

⁶² Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία του Δημήτριου Ανάργυρου στον γράφοντα (Ιούλιος 2018), ανάμεσα στον Ωνάση και τον Ανάργυρο υπήρξε εμπορική συνεργασία και προσωπική σχέση. Η πληροφορία αυτή δεν κατέστη δυνατό να διασταυρωθεί και αναφέρεται με επιφύλαξη, αφενός λόγω της διαφοράς ηλικίας των δύο ανδρών, αφετέρου λόγω του ότι δεν βρέθηκαν το ίδιο διάστημα στην Αμερική. Ωστόσο, είναι σχεδόν βέβαιο ότι ο Ανάργυρος μέχρι μεγάλη ηλικία έκανε ταξίδια στο εξωτερικό και εργαζόταν ως τεχνικός σύμβουλος σε καπνοβιομηχανίες.

⁶³ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 220, αριθμ. υποσημείωσης 1.

⁶⁴ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 41.

Ο Ανάργυρος αξιοποίησε στο έπακρον την ευκαιρία που του δόθηκε. Διεύρυνε τους κύκλους εργασιών της εταιρείας, την εμπλούτισε αγοράζοντας καπνό από την Αίγυπτο και την υπό οθωμανική κατοχή Καβάλα, αλλά και από τη Σμύρνη. Η εταιρεία μετονομάστηκε σε S. Anargyros⁶⁵ και μέσα σε διάστημα επτά μόλις ετών σχηματίστηκε μία τεράστια επιχείρηση, με δραστηριότητες σε όλες τις Πολιτείες, η οποία απασχολούσε μεγάλο αριθμό εργατών⁶⁶.

Η επινοητικότητα του Σωτήριου Ανάργυρου ήταν αστείρευτη. Εκμεταλλευόμενος τον θαυμασμό των Αμερικανών προς τους αρχαίους πολιτισμούς και έχοντας ιδιαίτερη αδυναμία στην Αίγυπτο, που στα νεανικά του χρόνια τον είχε γοητεύσει, έδινε στα τσιγάρα του ονομασίες αιγυπτιακές και τουρκικές⁶⁷, υποδηλώνοντας μ' αυτό τον τρόπο και την προέλευση των καπνών του. Παράλληλα δεν παρέλειπε να προβάλλει κάθε τι το ελληνικό και να προπαγανδίζει υπέρ των Ελλήνων, συνήθεια που σεβάστηκαν και οι διάδοχοι του.

Στο απόγειο της δύναμής του δεν ξεχνά ποτέ τον γενέθλιο τόπο, τον οποίο επισκέπτεται συχνά, με την ευκαιρία των ταξιδιών που πραγματοποιεί στις αγορές της Ανατολής για την εξεύρεση καπνών. Το 1894 επισκέπτεται τις Σπέτσες αποφασισμένος να βρει σύζυγο, αλλά επιστρέφει στις Η.Π.Α απογοητευμένος. Στο επόμενο ταξίδι γνωρίζει τη δεύτερη εξαδέλφη του Ευγενία Θεοδ. Αναργύρου, την οποία παντρεύτηκε το επόμενο καλοκαίρι (1896) στην Αθήνα.

Το ζευγάρι κάνει το μήνα του μέλιτος στην Κέρκυρα και μετά από τρίμηνη περίπου απουσία επιστρέφει στην έδρα των επιχειρήσεων. Το πρώτο διάστημα του γάμου φαίνεται ότι κυλά ανέφελα, με συχνά ταξίδια στην Ελλάδα και την Ευρώπη, ταξίδια που κάποια ανακούφιση πρόσφεραν στη νεαρή Ευγενία που νοσταλγούσε την πατρίδα της και την οικογένειά της. Ο Ανάργυρος, βλέποντας τη σύζυγό του να υποφέρει, αποφασίζει την παλιννόστηση, ίσως νωρίτερα από ό,τι αρχικά σχεδίαζε: «*Αν έμενα λίγο ακόμη στην Αμερική, το χρυσάφι μου θα περνούσε σε όγκο τα Δίδυμα*», φέρεται να έχει πει σε φιλικό του πρόσωπο⁶⁸.

Το 1899, λοιπόν, πουλάει την ακίνητη περιουσία του στην Lorillard Corporation και την εταιρεία του στην «American Tobacco Company»,

⁶⁵ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 220, αριθμ. υποσημείωσης 2.

⁶⁶ *Εθνος*, 21 Δεκεμβρίου 1928, Αριθμός Φύλλου 5222.

⁶⁷ Οι ονομασίες μερικών από τα τσιγάρα του ήταν Aegyptian Deities (Αιγυπτιακές Θεότητες), Murad, Helmax, Ramses.

⁶⁸ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 42. Ο Ανάργυρος εννοούσε το βουνό της Αργολίδας.

εισπράττοντας το ιλιγγιώδες – για την εποχή – ποσό των 20 εκ. χρυσών φράγκων. Επιστρέφει για μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα το 1903⁶⁹.

Παρά την διατήρηση για εμπορικούς λόγους τόσο της επωνυμίας S. Anargyros όσο και των σημάτων, η εξαγορά της εταιρείας από την αμερικανική «American Tobacco Company» σηματοδοτεί, κυρίως, τη μεταβίβαση των σιγαρέτων ανατολικού τύπου στα χέρια των Αμερικανών. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η παραγωγή της «American Tobacco Company» αυξήθηκε από 13 εκατομμύρια τσιγάρα το 1900, σε 571 εκατομμύρια τσιγάρα το 1906. Το 1906, η αξία των μετοχών της εταιρείας του Σ. Ανάργυρου έχει τριπλασιαστεί και εμφανίζεται στα βιβλία της «American Tobacco Company» με αξία 1.575.000 \$. Χαρακτηριστικό είναι ότι στις Η.Π.Α κυκλοφορούσαν τσιγάρα με την υπογραφή του Ανάργυρου μέχρι το 1960⁷⁰.

⁶⁹ *Εθνος*, 21 Δεκεμβρίου 1928, Αριθμός Φύλλου 5222.

⁷⁰ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 221 – 222, αριθμ. υποσημείωσης 11.

Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Σωτήριος Ανάργυρος, εθνικός ευεργέτης

Αν θα θέλαμε να συμπυκνώσουμε σε λίγα λόγια το τεράστιο έργο που ο Σωτήριος Ανάργυρος πραγματοποίησε και πρόσφερε στην πατρίδα του επιστρέφοντας από το εξωτερικό, θα λέγαμε ότι διέθεσε την περιουσία του για πατριωτικούς, φιλανθρωπικούς, και εκπαιδευτικούς σκοπούς. Πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους δώρισε στη χώρα μας δύο στρατιωτικά αεροπλάνα, η αρωγή του ήταν σταθερή και απρόσκοπτη προς τους αναπήρους πολέμου, στήριξε ηθικά και οικονομικά τον Ελευθέριο Βενιζέλο στην προσπάθεια της εθνικής ολοκλήρωσης, ενώ δεν παρέλειψε να αποστείλει υλική βοήθεια στους πρόσφυγες των συνεχών πολέμων.

Όσον αφορά στην γενέτειρά του, αντιλήφθηκε σε πρώιμο στάδιο την ανάγκη να αξιοποιηθούν τουριστικώς οι Σπέτσες. Έτσι, φρόντισε για την κατασκευή έργων υποδομής, την αναδάσωση του νησιού, ενώ δεν παρέλειψε να κοσμήσει τη γενέτειρά του με το ξενοδοχείο «Ποσειδώνιο». Η μεγαλύτερη, όμως, προσφορά ενός εμπνευσμένου ανθρώπου είναι η προσφορά στο μέλλον μιας χώρας, στα νιάτα της. Αυτή ήρθε λίγο πριν από τον θάνατο του Ανάργυρου: το 1928 λειτούργησε η «Αναργύρειος και Κοργιαλένειος Σχολή Σπετσών» – ισοδύναμη των σχολών Eton και Harrow. Στη Σχολή αυτή φοίτησαν ως εσωτερικοί μαθητές απ' όλα τα σημεία της Ελλάδας και του απόδημου ελληνισμού, καθώς και λίγοι μαθητές από τις Σπέτσες.

5.1 Ο γάμος – η παλιννόστηση – ο χωρισμός

Ο γάμος για τον Σωτήριο Ανάργυρο δεν ήταν απλώς ένας σταθμός στην πολυκύμαντη ζωή του. Σηματοδοτούσε την απόφασή του να επανασυνδεθεί με τη γενέτειρά του και εκπλήρωνε το θέλημά του να δημιουργήσει μία οικογένεια ελληνική και να δώσει ελληνική παιδεία στα παιδιά που ενδεχομένως θα αποκτούσε από τον έγγαμο βίο του.

Ενώ, λοιπόν, διανύει την πέμπτη δεκαετία της ζωής του, έχοντας πραγματοποιήσει το όνειρό του και όντας πλέον οικονομικά ευκατάστατος, αποφασίζει στα 45 του έτη να παντρευτεί. Προς ανεύρεση της προσήκουσας νέφης

πραγματοποιεί δύο ταξίδια στην Ελλάδα. Πιθανότατα το 1894, ζητεί σε γάμο την Μαρί Λαμπρινού, κόρη ευυπόληπτης μεν, με οικονομικές δυσκολίες δε, οικογένειας των Σπετσών. Η οικογένεια της κοπέλας ζητεί προγαμιαία εγγύηση και ο οξύθυμος Ανάργυρος απάντησε: «*όσα στρέμματα θέλουν από θάλασσα*» και ματαίωσε το συνοικέσιο⁷¹.

Στο δεύτερο ταξίδι επιτυγχάνει το σκοπό του. Η νύφη που επιλέγει είναι η δεύτερη κόρη του Θεόδωρου Ανάργυρου, η Ευγενία. Συνδέονται με μακρινή συγγένεια, αλλά τους χωρίζει μεγάλη διαφορά ηλικίας. Η Ευγενία ήταν πιθανότατα γεννημένη το 1874 και, αν δεχτούμε ότι ο Σωτήριος ήταν γεννημένος το 1849, η διαφορά ηλικίας των 25 ετών ήταν σημαντική για την μόλις 21 ετών Ευγενία.

Η γνωριμία του Σωτήριου με την Ευγενία έγινε στο σπίτι του καπετάνιου Θεοδόσιου Βάμπα, που είχε παντρευτεί τη μεγαλύτερη αδελφή της Ευγενίας, τη Νέζω. Η νεαρή κοπέλα, παρά την αρχική διστακτικότητα που επέδειξε στο ενδεχόμενο μετοικεσίας της στην Αμερική, όπου θα ζούσε μακριά από την οικογένειά της, πείθεται, πιθανότατα λόγω της υπόσχεσης που δίνει ο Σωτήριος για συνεχείς επισκέψεις στην Ελλάδα.

Ο γάμος πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 1896 στην Αθήνα, στο σπίτι του Θεόδωρου και της Ελένης Ανάργυρου, σε πολύ στενό περιβάλλον «*κατά τους θείους και αποστολικούς κανόνες της ορθοδόξου εκκλησίας*». Μετά από το γαμήλιο ταξίδι στην Κέρκυρα και δίμηνη παραμονή στην Αθήνα, οι νεόνυμφοι επέστρεψαν στις Η.Π.Α, τη μόνιμη κατοικία τους για τα επόμενα τρία χρόνια. Ο Ανάργυρος τήρησε την υπόσχεση που είχε δώσει στην Ευγενία και το ζεύγος έκανε συνεχή ταξίδια στην Ευρώπη, για συνεργασίες του Ανάργυρου και αναψυχή, αλλά και στην Ελλάδα. Η νεαρή Ευγενία έδειχνε αδυναμία προσαρμογής στο εξωτερικό, παρά το γεγονός ότι αργότερα θα παραδεχτεί στο δικαστήριο ότι την περίοδο εκείνη ήταν «*βασίλισσα χωρίς στέμμα*»⁷². Έτσι, ο Ανάργυρος, για να ικανοποιήσει τη νεαρή σύζυγό του, αλλά και τη δική του επιθυμία παλιννόστησης, αποφασίζει να επιστρέψει στην Ελλάδα.

Η επιστροφή στην Ελλάδα είναι το κομβικό σημείο κατά το οποίο φαίνεται να αρχίζει η φθορά στον γάμο του ζεύγους. Οι – εκατέρωθεν – παρεμβάσεις των συγγενών τους, το παιδί που δεν ήλθε και, κυρίως, η θλιβερή υπόθεση της κατηγορίας «*επί αποπλανήσει*» εις βάρος του Ανάργυρου το 1904 (για την οποία, ωστόσο, αθωώθηκε πανηγυρικά το 1905) ήταν τα βασικά σημεία τριβής των δύο συζύγων. Ο

⁷¹ *Εθνος*, 21 Δεκεμβρίου 1928. Αριθμός φύλλου 5222.

⁷² Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 58.

Ανάργυρος κατηγορήσε τους συγγενείς της συζύγου του για υποκίνηση της όλης υπόθεσης και απαίτησε από εκείνη να μην επικοινωνεί μαζί τους. Τα προβλήματα αυτά ζημίωσαν ανεπανόρθωτα έναν γάμο που είχε ξεκινήσει με τους καλύτερους οiwονούς, κατέληξε τα δύο τελευταία χρόνια σε συμβατική και συγκρουσιακή συμβίωση και έληξε με τη βίαιη αποπομπή της Ευγενίας από το αρχοντικό των Σπετσών, στις 4 Οκτωβρίου 1906.

Η Ευγενία, παρά την πίεση που της ασκήθηκε ακόμη και από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, πρόεδρο της Ε.Ε. του Ιδρύματος⁷³, δεν παραχωρούσε το διαζύγιο στον Σωτήριο και η μεταξύ τους διαμάχη κράτησε μέχρι τον θάνατό του, γεγονός που δεν επέτρεψε στον Ανάργυρο να προχωρήσει σε δεύτερο γάμο και καταδίκασε αμφοτέρους τους συζύγους σε μοναξιά. Η εικοσαετής δικαστική διαμάχη είχε και μία ακόμη συνέπεια: είναι σχεδόν βέβαιο ότι ο Ανάργυρος ίδρυσε τη Σχολή και με σκοπό να περιορίσει τα κληρονομικά δικαιώματα της συζύγου του⁷⁴. Μετά τον θάνατο του Σωτηρίου, η Ευγενία ξεκίνησε νέα δικαστική διαμάχη, αυτή τη φορά σε σχέση με την περιουσία του Ιδρύματος.

Ο συμβιβασμός, με τον οποίο η Ευγενία αναγνώρισε ως νόμιμο το κληροδότημα του Σωτηρίου και παραιτήθηκε περαιτέρω δικαστικών μαχών, επήλθε ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές στις 23 Νοεμβρίου 1929. Σύμφωνα με το συμβόλαιο που υπογράφηκε, η Ε.Ε. αναλάμβανε: α) να καταβάλει στην Ευγενία το ποσό των 8 εκατ. δραχμών. Τα 3 πρώτα εκατομμύρια θα δίνονταν αμέσως μετά από την υπογραφή και τα υπόλοιπα ως τις 30 Μαρτίου 1930. β) Όφειλε, επίσης, να καταθέσει χρεόγραφα του ελληνικού κράτους αξίας 3 εκατομμυρίων και να καταβάλει τον φόρο κληρονομίας και το ήμισυ του ποσού των συμβολαιογραφικών εξόδων.

Το ποσό, δηλαδή, που έλαβε η Ευγενία αντιστοιχούσε περίπου στο 1/4 της περιουσίας του Ανάργυρου, κινητής και ακίνητης, που υπολογίστηκε την ημέρα του θανάτου του ευεργέτη στο ποσό των 60 εκατομμυρίων δρχ. Η Ευγενία εισέπραττε το ετήσιο τοκομερίδιό της από τα χρεόγραφα κανονικά ως το 1941. Λόγω της Κατοχής, οι καταθέσεις της Σχολής εκμηδενίστηκαν και η Ευγενία έφτασε στο σημείο να ζητήσει την οικονομική αρωγή της Σχολής το 1946, οπότε και η Σχολή επαναλειτούργησε. Η αρωγή από την Ε.Ε. ήρθε μόλις τον Ιανουάριο του 1954, με τη

⁷³ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 231, αριθμός υποσημείωσης 1.

⁷⁴ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 56 και 65. Οι συνήγοροι της Ευγενίας Ηλ. Χαριτάτου και Γ. Μηναίου μίλησαν για δόλο και διεκδίκησαν το ¼ της όλης δωρεάς.

μορφή μηνιαίου μισθώματος ύψους 2.000 δρχ., ποσό το οποίο της καταβαλλόταν κανονικά μέχρι τον Απρίλιο του 1956, οπότε η Ευγενία πέθανε⁷⁵.

5.2 Η δίκη «επί εκβιάσει»

Δε θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι ο βίος και η δράση του Σωτήριου Ανάργυρου στιγματίστηκε από τον δικαστικό αγώνα που χρειάστηκε να δώσει το 1904, προκειμένου να υπερασπιστεί την τιμή και την υπόληψή του. Η δίκη αυτή αποκλήθηκε δίκη «επί εκβιάσει», «μία εκ των μεγαλυτέρων δικών», ή «δίκη του *Κακουργιοδικείου Αθηνών*» και έφερε ως αντίδικο του Ανάργυρου τον «*απένταρον και περιπλανώμενον δικηγόρον*» Παναγιώτη Ψαρ(ρ)ά⁷⁶. Λόγω του ακανθώδους και σκανδαλώδους ζητήματος που αφορούσε στην αποπλάνηση ή μη δωδεκάχρονου κοριτσιού από τον Σωτήριο Ανάργυρο συγκλόνισε την τότε κοινή γνώμη και φιλοξενήθηκε με εκτενείς αναφορές από τον Τύπο της εποχής.

Με βάση την ιστορική αγόρευση του δικηγόρου Νικόλαου Δημητρακόπουλου⁷⁷, η υπόθεση αφορούσε ένα εντεκάχρονο κορίτσι από την Κουτσουπιά Κυνουρίας, την Παναγιώτα Καλογιάννη, η οποία τον Οκτώβριο του 1904 ήταν υπηρέτρια στις Σπέτσες, στο σπίτι του Θεοδόσιου Βάμπα, συζύγου της Νέζως, μεγάλης αδελφής της Ευγενίας Ανάργυρου.

Ο Ανάργυρος και ο Βάμπας ζούσαν στις Σπέτσες και έκαναν στενή και καθημερινή παρέα. Στις Σπέτσες, ήδη από το 1900, κατοικούσε και ο δικηγόρος Λεωνιδίου Παναγιώτης Ψαράς, ο οποίος είχε πλειστάκις καταδικαστεί για εκβίαση και φυγοδικούσε. Ο Ψαράς έπεισε τους γονείς της εντεκάχρονης Παναγιώτας να εγκαταλείψει η μικρή την εργασία της στην οικία Βάμπα και να εργαστεί στο δικό του σπίτι. Η παράδοση της μικρής έγινε από τον έτερο σύγαμτρο του Ανάργυρου, τον πλοίαρχο Ανδρέα Σκλιά, σύζυγο της Ευρυδίκης, αδελφής της Ευγενίας.

Ο Ψαράς μαζί με τη μικρή αναχώρησε στις 30 Οκτωβρίου 1904 για το Ναύπλιο, από όπου έφτασε την επόμενη ημέρα η πρώτη από τις συνολικά έξι επιστολές που απέστειλε στον Ανδρέα Σκλιά, στην οποία ανέφερε: «*Κατάπληκτος*»

⁷⁵ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 66 - 67.

⁷⁶ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 43.

⁷⁷ Ν. Δημητρακόπουλος (1864 – 1921), διαπρεπής νομομαθής, βουλευτής, υπουργός Δικαιοσύνης, στέλεχος του Κόμματος των Φιλελευθέρων και από το 1912 αρχηγός του «Προοδευτικού Κόμματος».

διατελώ από χθες την εσπέραν από ό,τι επέπρωτο να ανακαλύψω ανελπίστως εκ στόματος της Παναγιώτας· με ανεκούφισε και με κατέστησε ταυτοχρόνως λυσσαλέον εξ αγανακτήσεως και οργής. Χαίρω, διότι εβεβαιώθην τελείως ότι ο πτωχός και καλοκάγαθος συγγενής σου Θεοδόσιος Βάμπας είναι αθώος διά το στουγερόν και πρωτοφανές και ανήκουστον έγκλημα όπερ διεπράχθη κατά του απροστατεύτου και δυστυχούς κορασίου. Τα πράγματα ήδη λαλούσι. Τι θα γίνη αν περιέλθη εις γνώσιν των αδελφών της; Ο άτιμος και μισαρός εγκληματίας είναι άλλος, αλλά συγγενής σου δυστυχώς και αυτός... ο εγκληματίας είναι ο υγιέστατος και πολυτάλαντος. Τον φαντάζεσαι άραγε;» Την επιστολή αυτή ακολούθησε και δεύτερη, στην οποία μεταξύ των άλλων έγραφε και τα παρακάτω: «Ηθελα να είσαι παρών δια μίαν στιγμήν και να ιδής και ακούσης ταύτα πάντα εκ στόματος της και να φρίξης. Φαντάσου πλέον τι έχει να γίνη εις τον τύπον και την δικαιοσύνην, ήτις εντός ολίγου θα έχει τον κακούργον εις τα χείρας της...»⁷⁸.

Ο Ανδρέας Σκλιάς αποστέλλει με συγγενείς αντίγραφα κι όχι πρωτότυπα των επιστολών στον Ανάργυρο, ο οποίος ως το τέλος της ζωής του θεωρούσε ότι ο Σκλιάς ήταν ο υποκινητής της υπόθεσης και ο πραγματικός εκβιαστής του. Αυτό είναι και το καίριο σημείο που καθόρισε τον μετέπειτα συζυγικό του βίο, καθώς αρχίζει να πνέει μένεα κατά της οικογένειας της Ευγενίας⁷⁹. Ο Ανάργυρος απέστειλε τον Σκλιά στο Ναύπλιο, προκειμένου να πειστεί ο Ψαράς να υποβληθεί η μικρή σε ιατρική εξέταση. Ο Ψαράς αρνήθηκε και ζήτησε το ποσό των 6.000 αγγλικών λιρών, για να αποσιωπήσει το συμβάν.

Ο Ανάργυρος έδρασε άμεσα: μετέβη στην Αθήνα, ζήτησε τη δικηγορική συνδρομή των καλύτερων δικηγόρων και απαίτησε την καταγγελία του Ψαρά «επί εκβιάσει». Ο Σκλιάς, παρά το μένος που έτρεφε ο Ανάργυρος εναντίον του ως το τέλος της ζωής του, τάχθηκε υπέρ του στον δικαστικό αγώνα. Ο Ψαράς, σε μια προσπάθεια να διασκεδάσει τις εντυπώσεις, έδωσε το πρώτο δημοσίευμα στην εφημερίδα *Εσπερινή* της 22^{ης} Νοεμβρίου με τον τίτλο «Ακατανόμαστα εγκλήματα εν Σπέτσαις». Το κείμενο είχε ως εξής: «Κύριε Σωτήριε Ανάργυρε, Βεβαιωθήτε ότι η συμπεριφορά υμών και του συγγενούς σας κ. Σκλιά μοι κινεί τον οίκτον και την αγανάκτησιν. Εάν η αθώότης υμών εις τα ρυπαρά και ανήκουστα εγκλήματα, τα οποία ετελέσθησαν εν Σπέτσαις εις βάρος πτωχών και ανηλίκων πλασμάτων, περί των οποίων θα ασχοληθή προσεχώς η Ελληνική δικαιοσύνη και δημοσιογραφία, προώρισται να

⁷⁸ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 44.

⁷⁹ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 60.

διαλάμψη, εστέ βέβαιος ότι πρώτος εγώ θα συγχαρώ υμάς επί τούτω. Το τίμιον λοιπόν και χρηστόν έργον σας, ως και παντός Σπετσιώτου, είναι να υποβοηθήση εν καιρώ την ανακριτικήν αρχήν εις ανακάλυψιν της αληθείας, ώστε να φέρη τον πραγματικόν και επονείδιστον κακούργον εις φως...»⁸⁰.

Με βάση την καταγγελία Ανάργυρου ο Ψαράς συνελήφθη, αλλά καθώς η οικογένεια της Παναγιώτας κατήγγειλε διακόρευση και η μικρή στις αρχικές καταθέσεις είχε κατονομάσει ως καταστροφέα της τον Ανάργυρο, ο τελευταίος συνελήφθη. Επέμεινε σε κατ' αντιπαράσταση εξέταση της μικρής μαζί του, στην οποία η Παναγιώτα κατονόμασε ως καταστροφέα της τον Ψαρά, ο οποίος, σύμφωνα με τη μικρή, την πίεσε να ψευδομαρτυρήσει «για να του πάρουμε λεφτά».

Το γεγονός συσκότισε περαιτέρω την υπόθεση και ο ανακριτής Ανδρέας Χαλκιοπούλος διέταξε να συγκροτηθούν δύο ιατροδικαστικές επιτροπές, που θα εξέταζαν τη μικρή. Η πρώτη επιτροπή βρήκε την κόρη «μισοπάρθενον», ενώ η δεύτερη, που αποτελείτο από κορυφαίους επιστήμονες της εποχής εξέδωσε το πόρισμα, σύμφωνα με το οποίο η Παναγιώτα είναι «παρθένος και αβλαβής», αλλά πάσχει από μια πάθηση συνηθισμένη σε κορίτσια της ηλικίας της⁸¹. Έτσι η κατηγορία κατέρρευσε, ο Ανάργυρος επέστρεψε στις Σπέτσες (2 Φεβρουαρίου 1905), αλλά οι ανακρίσεις συνεχίστηκαν, για ν' αποδειχθεί ο βαθμός ενοχής του Παναγιώτη Ψαρά και της συνενοχής του Ανδρέα Σκλιά.

Η δίκη διεξήχθη τον επόμενο χρόνο. Ξεκίνησε στις 15 Οκτωβρίου του 1905 στην αίθουσα του Κακουργιοδικείου Αθηνών που από νωρίς είχε κατακλυστεί από πλήθος κόσμου. Συνήγοροι πολιτικής αγωγής ήταν δυο βαρύγδουπα ονόματα των ποινικών δικαστηρίων, οι Νικόλαος Μπουφίδης και Νικόλαος Δημητρακόπουλος, ενώ συνήγορος υπεράσπισης ο Μ. Παυλόπουλος. Μαρτυρία έδωσαν 25 μάρτυρες⁸². Η Παναγιώτα επανέλαβε την τελική – αθωωτική για τον Ανάργυρο και ενοχοποιητική – κατάθεσή της, προς επίρρωση της οποίας ο αδελφός κατέθεσε ότι έλαβε χρηματικό ποσό ύψους 100 δραχμών από τον Ψαρά, προκειμένου να ενοχοποιήσουν τον Ανάργυρο.

Η συναισθηματική απολογία του Ψαρά («όλον το εναντίον μου κατηγορητήριον επήγαζεν από το χρηματοκιβώτιον του κ. Αναργύρου», «εις την

⁸⁰ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 45.

⁸¹ *Λεξικό Πρωΐας*, τ. 1, σελ. 330. Η επίσημη ονομασία της πάθησης είναι: πρόπτωσης του απευθυσμένου.

⁸² Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 50.

υπόθεσιν ταύτην είμαι ο Δρέϋφους», «η δίκη αυτή αποτελεί το ηθικόν βαρόμετρον της κοινωνικής καταστάσεως της Ελλάδος» κ.λπ.)⁸³ δεν μπόρεσε να αποκρούσει πειστικά την πλειάδα των μαρτύρων που κατήγγειλαν το ήθος του, με αποτέλεσμα ο Εισαγγελέας Τσέλλος να ζητήσει την παραδειγματική κατηγορία του.

Ο Νικόλαος Δημητρακόπουλος, σε μια ιστορική αγόρευση του, που δημοσιεύτηκε χωρίς περικοπές στην *Ακρόπολι* της 23^{ης} Οκτωβρίου 1905 και αργότερα στο Β΄ τόμο των *Νομικών ενασχολήσεων* του ίδιου, καταφέρθηκε εναντίον του ήθους του Ψαρά, για τον οποίο απέδειξε ότι ήταν συστηματικά απατεώνας και τον κατηγόρησε ότι με τη «μέθοδον της κορασίδος» οργάνωσε την εις βάρος του Ανάργυρου σκευωρία, σε συνεργασία με τον Σκλιά, ο οποίος «ήτο στενώτατος, ισάδελφος φίλος του Ψαρά» κι «εμίσει τον Ανάργυρον». Οι δύο άνδρες (Ψαράς και Σκλιάς) εκμεταλλεύτηκαν το νόσημα της Παναγιώτας και στήριξαν το κατηγορητήριο εναντίον του «αδυσωπήτου Αμερικανού». Απέδωσε τις αρχικές καταθέσεις της Παναγιώτας σε μυθομανία (τάση «να αναπλάττη και μεταδίδη Ιστορίας ψευδείς είτε εξ αυθυποβολής είτε υπό το κράτος επίτηδες γενομένης υποβολής»). Συγκεφαλαίωσε τον λόγο του επισημαίνοντας τη βαρύτητα του εγκλήματος της εκβίασης –«η εκβίασις είναι, ούτως ειπείν, η ληστεία της πόλεως. Ληστεία όμως πολύ κινδυνωδεστέρα εκείνης...» και απαιτώντας την παραδειγματική τιμωρία του κατηγορουμένου. Ο δικηγόρος Μπουφίδης χαρακτήρισε τον Ψαρά φρενοβλαβή και ζήτησε την αυστηρή τιμωρία του⁸⁴.

Ο συνήγορος Μ. Παυλόπουλος προσπάθησε να καταδείξει την αναξιοπιστία των μαρτύρων κατηγορίας και την εξάρτησή τους από τον Ανάργυρο. Παρά τη δεύτερη απολογία του Ψαρά στην οποία διατράνωσε την αθωότητά του («Είμαι αθώος. Το ομνύω εις τον Θεόν! Τώρα κάμετε, κ.κ. ένορκοι, ό,τι θέλετε»), ο κατηγορούμενος κηρύχθηκε ένοχος και καταδικάστηκε με συμψηφισμό του χρόνου προφυλάκισης σε φυλάκιση 2 ετών και 8 μηνών. Ο πρόεδρος του δικαστηρίου απευθύνθηκε στον Ψαρά, επισημαίνοντάς του ότι η τιμωρία του ήταν επεικής, γεγονός που οφειλόταν στην οικογένειά του. Του συνέστησε να μην προσπαθήσει να δημιουργήσει καινούριο δημοσιογραφικό θόρυβο⁸⁵.

⁸³ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 57.

⁸⁴ Νικ. Δημητρακόπουλος, *Νομικάί Ενασχολήσεις*, τ. 2, σ. 504 κ.ε.

⁸⁵ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 53. Το *Άστυ* του βουλευτή Ερμιονίδας Εμ. Ρεπούλη στις 17.10.1905 με τίτλο «Οι απόψεις της δίκης» εξήρε το άψογο της διεξαγωγής και το ύψος «εις ό μόνη η ελληνική Δικαιοσύνη ευρίσκεται».

Ο Ανάργυρος φαίνεται ότι, από ηθικής απόψεως, δε βγήκε ζημιωμένος από τη δίκη, παρά τις κατηγορίες που ο Ψαράς εξαπέλυσε για εξαγορά μαρτύρων και εκπροσώπων των Αρχών. Στις Σπέτσες τον περίμενε θριαμβευτική υποδοχή και από αυτή τη σκοπιά ίσως μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι ωφελήθηκε. Ζημιώθηκε, όμως, στον πιο κρίσιμο τομέα, στην προσωπική του ζωή: η υπόθεση «επί εκβιάσει» έτρωσε με τον χειρότερο τρόπο τον γάμο του, ο οποίος μετά από τη δίκη έφθινε διαρκώς. Η κατάρρευση του γάμου του τον συνόδευσε, όπως μαρτυρεί και η διαθήκη του, μέχρι το τέλος της ζωής του. Και το παράπονο προς την Ευγενία για τη στάση που κράτησε στην υπόθεση αυτή φαντάζει τραγικό, αν σκεφτεί κανείς ότι ο Ανάργυρος, όταν υπαγόρευσε την τελευταία του διαθήκη, ήταν περίπου 80 ετών: «[...] διότι άλλως αι πικρίαι, ας με επότισεν αυτή η τόσον παρ' εμού αγαπηθείσα και ευεργετηθείσα μεθ' ολοκλήρου της οικογενείας της και η συμπεριφορά ην επέσυρε κατά του οίκου μου συνομόσασα μετά του συγγάμβρου μου Ανδρέου Σκλιά και Παναγιώτου Ψαρά και άλλων της οικογενείας της μελών και αποδούσα μοι ανύπαρκτον και βδελυρόν έγκλημα...»⁸⁶.

5.3 Το αρχοντικό

Το πρώτο διάστημα της επανεγκατάστασής του στις Σπέτσες, ο Σωτήριος Ανάργυρος νοίκιασε ένα από τα ωραιότερα διαθέσιμα σπίτια του νησιού, την οικία Σκαρμακόπουλου – το σημερινό Ταμείο Σπετσών – δίπλα στον Άγιο Σπυρίδωνα. Εξαρχής, όμως, μέλημά του ήταν η αναζήτηση του κατάλληλου οικοπέδου στο κέντρο της πόλης κι η οικοδόμηση σ' αυτό μιας αρχοντικής οικίας, δηλωτικής και της οικονομικής του ισχύος.

Την άνοιξη του 1902 βρέθηκε η κατάλληλης τοποθεσία, ανάμεσα στα αρχοντικά της Μπουμπουλίνας και του Μπόταση, δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Αντωνίου. Προχώρησε στην αγορά και ενοποίηση των μικρών οικοπέδων, κάτι που ολοκληρώθηκε άμεσα⁸⁷. Κατεδάφισε τα παλαιά κτίσματα, υπέβαλε αίτηση μετατροπή του σχεδίου πόλεως και ανάθεσε την εκπόνηση των σχεδίων του αρχοντικού στον

⁸⁶ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 206.

⁸⁷ Συμβόλαια αγοράς: 222/20-3-1902, 224/20-3-1902, 274/2-4-1902, 330/18-4-1902.

αρχιτέκτονα Παναγιώτη Ζήζηλα⁸⁸ (στο αρχείο του οποίου, πάντως, δε βρέθηκε ο φάκελος «Οικία Ανάργυρου»), με σαφείς οδηγίες, που θα ικανοποιούσαν τα προσωπικά του όνειρα.

Η παραμονή του Ανάργυρου στην Αίγυπτο, όπως επισημάνθηκε, τον επηρέασε ποικιλοτρόπως. Επιθυμούσε, λοιπόν, το σπίτι του να μοιάζει τόσο με αρχαίο αιγυπτιακό ανάκτορο όσο και αρχαιοελληνικό ναό. Για τον λόγο αυτό, ενσωμάτωσε τέτοια στοιχεία στο αρχιτεκτονικό του ύφος. Επί παραδείγματι, στην κλίμακα της εισόδου της οικίας βρίσκονται δύο αιγυπτιακές σφίγγες, ενώ η ίδια η είσοδος θυμίζει αρχαιοελληνικό ναό, με χαραγμένη όμως, στη μετόπη τη λέξη «Νηίθ»⁸⁹. Το αρχοντικό αποτελείται από δύο ορόφους. Στο ισόγειο βρίσκονται η σάλα (στην οποία βρίσκονταν το πιάνο και η πιανόλα, δώρα του Ανάργυρου προς τη σύζυγο του, Ευγενία⁹⁰), η τραπεζαρία και το επιβλητικό γραφείο, στο οποίο δεχόταν τους επίσημους καλεσμένους του. Να σημειωθεί ότι, μεταξύ άλλων, στο γραφείο βρίσκονταν ένα πανάκριβο ρολόι εκκρεμές, με αλαβάστρινη βάση⁹¹, θερμόμετρο, μεταλλική άγκυρα και πυξίδα. Εκεί φυλασσόταν το κυνηγετικό όπλο του Ανάργυρου – δίκαννο οπισθογεμές – με τη θήκη του⁹². Η διακόσμηση είναι επηρεασμένη από το ροκοκό. Τους τοίχους κοσμούν τοιχογραφίες που σώζονται μέχρι σήμερα.

Την άνοιξη του επόμενου έτους ξεκίνησε η ανέγερση της οικίας, για την οποία επιστρατεύτηκαν τα καλύτερα συνεργεία του νησιού. Η κατασκευή ολοκληρώθηκε σε λιγότερο από ένα χρόνο και κόσμησε τις Σπέτσες με ένα λαμπρό αρχοντικό. Το σπίτι στοίχισε περίπου 100 χιλιάδες χρυσές δρχ., ποσό που δείχνει ότι ο Ανάργυρος δεν εφείσθη εξόδων, ειδικά αν λάβουμε υπόψη ότι στο ποσό δεν συμπεριλαμβάνεται η οικοσυσκευή.

Το αρχοντικό, παρ' όλα αυτά, εγείρει την αρχιτεκτονική κριτική, καθώς θεωρήθηκε ότι δεν προσαρμόστηκε στη λιτότητα των κτηρίων του νησιού. Η κριτική ήρθε δια στόματος του αρχιτέκτονα Αριστ. Μπαλάνου. Βεβαίως, στις αρχές του 20^{ού}

⁸⁸ Ο αρχιτέκτονας Παν. Ζήζηλας γεννήθηκε στον Πειραιά το 1860 από γονείς Υδραίους, τελευταίος από τα 19 αδέλφια του. Από το 1899 κ.ε. ασχολήθηκε με την εκπόνηση μεγάλων κτηρίων στην Αθήνα, τον Πειραιά και τις Σπέτσες. Υπήρξε φανατικός Φιλελεύθερος. Πέθανε το 1930.

⁸⁹ *Λεξικό Αιγυπτιακού Πολιτισμού*, Neith (Νηίθ). Η Νηίθ ήταν θεά Αιγύπτια, η θεά Αθηνά των αρχαίων Αιγυπτίων. Παλαιά έτσι ονομαζόταν η πόλη Σάις.

⁹⁰ Το πιάνο παραδόθηκε από την Ε.Ε. στη χήρα Ευγενία.

⁹¹ Το ρολόι έχει μεταφερθεί, επί προεδρίας της Ε.Ε. Φίλιππου Μπάμη, στη θυρίδα της Τράπεζας Πειραιώς, μαζί με ό,τι πολύτιμο είχε απομείνει στην οικία.

⁹² Το όπλο είναι μάρκας Original Diana, με σήμα χρυσό τοξότη.

αιώνα το ζήτημα της αισθητικής εναρμόνισης των κτηρίων με τον περιβάλλοντα χώρο δεν ήταν η πρώτη προτεραιότητα των αρχιτεκτόνων.

5.4 Το «Ποσειδώνιο»

Για να βοηθήσει την τουριστική ανάπτυξη των Σπετσών, ο Σωτήριος Ανάργυρος οικοδόμησε το μεγαλύτερο, για την εποχή του, επαρχιακό ξενοδοχείο της Ελλάδας, το «Ποσειδώνιο». Το σχέδιό του, ωστόσο, προσέκρουσε στις αντιδράσεις που το όραμά του γέννησε και δεν εφαρμόστηκε σύμφωνα με τους αρχικούς σχεδιασμούς.

Η πρώτη φάση οικοδόμησης διήρκεσε από τις 20 Σεπτεμβρίου 1910 ως τις 12 Ιουνίου 1911. Στη φάση αυτή φρόντισε να αγοράσει από διάφορους ιδιοκτήτες μικρά οικοπέδα και οικίες, τα οποία ενοποίησε σε ενιαίο οικόπεδο.

Με αίτησή του της 28^{ης} Ιουλίου 1911 ζήτησε από το Δημοτικό Συμβούλιο να εκδώσει απόφαση *«δια της οποίας να παρακαλήται η αρμοδία Αρχή να μεταρρυθμίση το εν ισχύ υπάρχον σχέδιον της πόλεως των Σπετσών, εις το σημείον της παραλιακής οδού εις ο πρόκειται να ανεγείρω μέγαρον, μετά περιοχής, όπερ θα χρησιμεύση εις το Ξενοδοχείον»*. Το Δημοτικό Συμβούλιο εξέφρασε την ευχή *«όπως μεταρρυθμισθή εις το σημείον της παραλιακής οδού... κατά τοιούτον τρόπον ώστε να επιτραπή η ακώλυτος ανέγερσις τόσον του μεγάρου όσον και της περιοχής αυτού συμφώνως προς το ειδικόν σχέδιον του Μηχανικού κ. Π. Ζήζηλα»*, αναγνώρισε ότι *«δια της επικειμένης ανεγέρσεως του μεγάρου τούτου θα εξυπηρετηθώσι μέγιστοι κοινωφελείς σκοποί μέλλοντες να εξυπηρετήσωσι τα συμφέροντα της νήσου των Σπετσών»* και παρακάλεσε με ψήφισμά του *«την αρμοδίαν προς τούτο αρχήν και τον κ. Νομάρχηνα να ενεργήση υπέρ της μεταρρυθμίσεως ταύτης»*⁹³.

Ο αρχιτέκτονας που ανέλαβε να φέρει εις πέρας τα μεγαλόπνοα σχέδια του Ανάργυρου ήταν, όπως και στην περίπτωση του αρχοντικού, ο Παναγιώτης Ζήζηλας. Το αρχικό σχέδιο υποβλήθηκε από τον Ζήζηλα μετά από δύο μόλις μήνες, αλλά μετά την απαίτηση του Ανάργυρου στις 2 Μαΐου 1911 να ενσωματωθεί το κτήριο Δημητρίου Γουδή⁹⁴, ο Ζήζηλας τροποποίησε το αρχικό σχέδιο και υπέβαλε νέο τον

⁹³ Πρακτικά Συνεδριάσεων Δήμου Σπετσών, 95/29-7-1911.

⁹⁴ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 245, αρ. υποσημ. 4. Ο Δημήτριος Γουδής (περ. 1821 –1891) ήταν Έλληνας Σπετσιώτης επιχειρηματίας, εφοπλιστής και βουλευτής. Ίδρυσε εταιρεία ατμοπλοΐας, με τη οποία

Αύγουστο του 1911. Όλα ήταν έτοιμα πλέον για να αρχίσει το προκαταρκτικό στάδιο, δηλαδή οι κατεδαφίσεις, οι επιχωματώσεις, ισοπεδώσεις κ.λπ., ενώ αναμενόταν η έγκριση της μετατροπής του σχεδίου πόλεως. Τελικά η τροποποίηση δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. της 8^{ης} Μαρτίου 1912 (αρ. φύλλου 86, τεύχος Α)⁹⁵.

Για να ενσωματώσει τη νέα πτέρυγα, ο Ανάργυρος τον Σεπτέμβριο του 1912 και ενώ οι εργασίες οικοδόμησης προχωρούσαν εντατικά, προσπάθησε να αγοράσει από τους αδελφούς Χατζηπαναγιώτου το στενόμακρο οικοπέδο που βρισκόταν ανατολικά του υπό ανέγερση μεγάρου, καθώς επίσης και ένα καφενείο που βρισκόταν στη γωνία του οικοπέδου. Η αγορά του οικοπέδου ολοκληρώθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 1912, αλλά ο Ανάργυρος συνάντησε εμπόδιο στις υπερβολικές απαιτήσεις του ιδιοκτήτη του καφενείου, με αποτέλεσμα τη ματαίωση της αγοράς και την ανέγερση του «Ποσειδωνίου» με τη μορφή που έχει και σήμερα. Από το συμβόλαιο δωρεάς εν ζωή του 1928 του Ανάργυρου προς το Ίδρυμα (Αριθ. 2531/10-11-1928) αντλούμε τις εξής πληροφορίες: η έκταση είναι 9.000 τ.μ., η αξία του ανερχόταν σε 3.000.000 δρχ. και είχε 78 δωμάτια ⁹⁶.

Η ανέγερση του «Ποσειδωνίου»⁹⁷ (η οποία ολοκληρώθηκε το 1914 και βασίζεται στο αρχιτεκτονικό κίνημα του εκλεκτισμού που κυριαρχούσε στη Νότια Γαλλία και την ιταλική Ριβιέρα) συνιστούσε ένα τεχνικό επίτευγμα της εποχής. Το ξενοδοχείο κατασκευάστηκε ταχύτατα και τα οικοδομικά υλικά μεταφέρονταν με καΐκια από τον Πειραιά και τις ακτές της Πελοποννήσου και του νησιού στο μικρό μόλο που και σήμερα υπάρχει μπροστά στο ξενοδοχείο Καρδιασμένου⁹⁸. Όπως ήταν φυσικό, το έργο απασχόλησε δεκάδες τεχνίτες και εργάτες, των οποίων την εργασία συντόνιζε ο μηχανικός Οδυσ. Κάκαβος, με συνεχή, ωστόσο, την παρουσία του Ανάργυρου.

Το καλοκαίρι του 1914 ξεσπάει ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, που όπως κάθε πόλεμος, πλήττει αυτό που ο Ουμπέρτο Έκο ονομάζει «βιομηχανία του περιττού» - στην περίπτωση μας την τουριστική κίνηση των Σπετσών. Εξαρχής υπήρξε

μόρεσε να ανταγωνιστεί την αρχικά ασυναγώνιστη ακτοπλοΐα της Σύρου. Αναβάθμισε τη θαλάσσια συγκοινωνία, το εμπόριο και τη βιομηχανία.

⁹⁵ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 80.

⁹⁶ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 246, αρ. υποσ. 6.

⁹⁷ Η ονομασία «Ποσειδώνιον» οφείλεται στο όνομα του πλοίου του παππού του Παύλου Χατζηαναργύρου «Ποσειδών».

⁹⁸ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 80.

ενδεχόμενο εμπλοκής της χώρας μας στον πόλεμο αυτό, γεγονός που ανέκοψε την παραθεριστική κίνηση τόσο στο νησί όσο και στο «Ποσειδώνιο».

Ωστόσο, στα τέλη του καλοκαιριού οι Έλληνες πρίγκιπες επισκέφθηκαν το ξενοδοχείο. Στις αρχές Οκτωβρίου, μάλιστα, στο «Ποσειδώνιο» πραγματοποιήθηκε επίσημη δεξίωση (στην ουσία ήταν τα εγκαίνια του ξενοδοχείου) προς τιμήν του πρίγκιπα Νικολάου, που με την οικογένειά του επισκέφθηκε το νησί και κατέλυσε στο ξενοδοχείο. Στη δεξίωση παραβρέθηκαν εκλεκτά μέλη της αθηναϊκής και της σπετσιώτικης κοινωνίας. Διευθυντής του ξενοδοχείου (από την πρώτη μέρα της λειτουργίας του ξενοδοχείου ως το 1930) και εμπνευστής αυτών των εκδηλώσεων ήταν ο Κωνσταντίνος Λιακόπουλος⁹⁹.

Το 1915 (μεσούντος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και ενώ είχε ξεκινήσει ο Διχασμός) αποτέλεσε σταθμό στη λειτουργία του «Ποσειδωνίου» και συνδυάστηκε με την παραμονή στο ξενοδοχείο του νεαρού πρίγκιπα Αλέξανδρου και του μεγάλου του έρωτα, της Ασπασίας Μάνου¹⁰⁰. Ο έρωτας των δύο νέων άνθιζε με εκδρομές και κοσμικές συγκεντρώσεις, εις γνώσιν του Ανάργυρου και παρά την αντίθετη άποψη των Ανακτόρων. Ο Χρήστος Ζαλοκώστας, υπασπιστής και φίλος του Πρίγκιπα, στο βιβλίο του *Ο Βασιλέας Αλέξανδρος* αναφέρεται στον ρόλο που διαδραμάτισαν οι Σπέτσες στην πολύ ανθρώπινη αυτή Ιστορία: «*Μερικούς μήνες αργότερα, τέλη Ιουλίου (1915), ο Αλέξανδρος με κάλεσε να πάω μαζί του στις Σπέτσες, για να ξαναδή βέβαια την Ασπασία που περνούσε εκεί το καλοκαίρι. Κάθε πρωί κάναμε με τη συντροφιά της μπάνιο, κάθε απόγεμα περιπάτους...*»¹⁰¹.

Την ίδια περίοδο (20 Ιουλίου 1915) προσορμίστηκε στ' ανοιχτά των Σπετσών το *Αβέρωφ*, από το οποίο αποβιβάστηκαν ο διάδοχος του Θρόνου Γεώργιος, ο Ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης, ο Ναύαρχος Πέτρος Ηπίτης και τα επιτελεία τους και κατευθύνθηκαν στο ξενοδοχείο. Στην είσοδο του ξενοδοχείου τούς ανέμεναν ο Ανάργυρος, η εξαδέλφη του και Πρώτη Κυρία των Τιμών της βασιλομήτορος Χρυσούλα Ανάργυρου – Ζάπα και ο διαχειριστής του «Ποσειδωνίου» Κων. Λιακόπουλος, οι ένοικοι του ξενοδοχείου και πλήθος κόσμου. Με αφορμή τα

⁹⁹ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 247 – 249, αριθμ. υποσημ. 14: οι δύο άνδρες συνδέονταν με φιλικές σχέσεις και ο Ανάργυρος είχε αναθέσει στον Λιακόπουλο τη διαχείριση του ξενοδοχείου, έναντι συμβολικού ενοικίου. Το 1927 τα έξοδα για την ανέγερση της Σχολής ώθησαν τον Ανάργυρο στο να ζητήσει αύξηση του ετήσιου ενοικίου και, παρ' όλο που οι δύο άνδρες ψυχράθηκαν, ο Λιακόπουλος εν τέλει έκανε δεκτούς τους όρους του Ανάργυρου. Ο Κ. Λιακόπουλος πέθανε πλήρης ημερών το 1969.

¹⁰⁰ Βλ. Παράρτημα, σ. 118.

¹⁰¹ Χρήστος Ζαλοκώστας, *Ο Βασιλέας Αλέξανδρος*, Αθήνα 1952, σ. 16.

γενέθλια του βασιλιά Κωνσταντίνου παρατέθηκε γεύμα και δόθηκε χορός «εν τη ηλεκτροφωτίσω βεράνδα» που κράτησε ως τις 2 το πρωί. Στο γεύμα παρακάθισαν κοσμικοί – μάλιστα, επειδή το ξενοδοχείο δεν διέθετε ακόμη δική του ορχήστρα, επιστρατεύτηκε η μπάντα του *Αβέρωφ*. Καθ' όλη τη διάρκεια της βραδιάς «επί της κορυφής του "Ποσειδωνίου" ηκτινοβόλει παμμέγιστον "Κ" ηλεκτροφώτιστον». Η βραδιά ενθουσίασε τον διάδοχο, που επισκέφτηκε εκ νέου το νησί στις 5 Αυγούστου 1915 με το τορπιλοβόλο 12 και διανυκτέρευσε για μια μόνο βραδιά στο «Ποσειδώνιο»¹⁰².

Ο Διχασμός συνδέεται με τις Σπέτσες και με άλλο τρόπο: τον Μάρτιο του 1915 το νησί επισκέφτηκε και ο υπό παραίτηση πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος για ανάπαυση. Το «Ποσειδώνιο» ήταν κλειστό και δε γνωρίζουμε αν διέμεινε εκεί ο Βενιζέλος σε αυτή του την επίσκεψη. Γνωρίζουμε πάντως με βεβαιότητα ότι τα επόμενα χρόνια ο Κωνσταντίνος Λιακόπουλος το άνοιξε προς τιμή του μεγάλου πολιτικού, σε εξαιρετικές, όμως, περιπτώσεις.

Το τέλος του πολέμου βρίσκει την τουριστική κίνηση του ξενοδοχείου σε ύφεση, την οποία ο Λιακόπουλος αντιμετωπίζει με μια σημαντική διαφημιστική εκστρατεία. Τύπωσε καλαίσθητα δίγλωσσα δελτάρια στην ελληνική και τη γαλλική γλώσσα, με τα οποία εξήρε τα μεγάλα πλεονεκτήματα του ξενοδοχείου. Το κείμενο αυτών των δελταρίων είχε ως εξής: «*Ποσειδώνιον, πρώτης τάξεως ξενοδοχείον. Τοποθεσία θελκτική, 100 δωμάτια και αίθουσαι προς την θάλασσαν, 150 κλίνας. Πλουσιωτάτη καινούργη επίπλωσις, Ηλεκτρικός φωτισμός, θερμά θαλάσσια λουτρά εντός του ξενοδοχείου, Μαγειρική Ευρωπαϊκή και Ελληνική, Αίθουσαι σφαιριστηρίων και Μουσικής. Αναγνωστήρια με Ελληνικός και ξένας εφημερίδας. Βεράνδα με γραφικωτάτην θέαν προς την θάλασσαν*». Στο ίδιο δελτάριο σημειώνονταν και οι τιμές των δωματίων, οι οποίες διαφοροποιούνταν ανά όροφο.¹⁰³

Παρά τις προσπάθειες του Λιακόπουλου, όμως, και δεδομένης της Μικρασιατικής Εκστρατείας και συνακόλουθης Καταστροφής, το ξενοδοχείο ανέκτησε τον προπολεμικό βηματισμό του μόλις το 1925. Το *Ελεύθερον Βήμα*, το δημοσιογραφικό όργανο του Λαμπράκη, το οποίο συνδεόταν στενά με τον βενιζελισμό και αριθμούσε δυο μόνο έτη ζωής, δημοσίευσε στις 18 Αυγούστου 1924 εικονογραφημένη ανταπόκριση από τις Σπέτσες του νεαρού – τότε – συνεργάτη του Φωκ. Δημητριάδη, ο οποίος αποδίδει εύσημα στον Σωτήριο Ανάργυρο, καθώς θεωρεί

¹⁰² Γ. Σταματίου, *ό.π.* σ. 84.

¹⁰³ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 86 – 87.

ότι η δημιουργική πνοή του και, κυρίως, το «Ποσειδώνιο» προσέφεραν τα μάλα στην ανάπτυξη της νήσου. Η ανταπόκρισή του περιγράφει μια συνηθισμένη μέρα στις Σπέτσες (Μπαιν-μιζτ στην Κόστα με ορμητήριο το «Ποσειδώνιο», μετά το μπάνιο φαγητό στη βεράντα, το απόγευμα καφές και πόκερ ιδιαίτερα από τις κυρίες, το βράδυ φαγητό στην ηλεκτροφώτιστη βεράντα, «κοκκεταρία και αφάνταστο λούσο και χορός που παρατείνεται πέραν της 3^{ης} πρωινής») ¹⁰⁴. Και το *Ελεύθερον Βήμα* δεν ήταν το μόνο έντυπο που φιλοξένησε σχετικές ανταποκρίσεις: οι εφημερίδες και τα περιοδικά της ελληνικής «μπελ επόκ» φιλοξενούν συχνά άρθρα για τις Σπέτσες και το ξενοδοχείο.

Σταχυολογώντας αποσπάσματα από τον Τύπο της εποχής, βρίσκουμε, για παράδειγμα, στην πολυτελή περιοδική έκδοση του Σπετσιώτη Πολύβιου Λεκού, *Η εικονογραφημένη της Ελλάδος* (τεύχος Αυγούστου 1925) ένα πλήρες άρθρο για τις Σπέτσες. Το άρθρο, με την υπογραφή του πλέον ταξιδεμένου δημοσιογράφου και ποιητή της τότε Ελλάδας Κώστα Ουράνη, έχει χαρακτήρα επικαιρικό και εμπλουτίζεται με 41 φωτογραφίες. Παρατίθενται τα εξής αποσπάσματα:

«Η ζωή των ξένων που παραθερίζουν στις Σπέτσες περιστρέφεται γύρω από τους δύο αυτούς πόλους: το "Ποσειδώνιο" και την Κόστα. Μόλις αρχίζει να βασιλεύει ο ήλιος, ρίχνοντας πορφυρές ανταύγειες στα βαθυγάλανα νερά, η μεγάλη βεράντα της εισόδου του "Ποσειδωνίου" γεμίζει όχι μόνο από τους ενοίκους του αλλά κι' από πλήθος άλλων που κατοικούν σε σπίτια και την έχουν καθιερώσει ως τόπο συγκεντρώσεώς των.»

Ο ίδιος ο Κώστας Ουράνης μάς πληροφορεί και για τις περίφημες εκδρομές με τα γαϊδουράκια που είχαν αφετηρία τους το *Ποσειδώνιο*, επινόηση και τούτη του δαιμόνιου Ανάργυρου: *«Κάθε απόγευμα βλέπει κανείς να σταθμεύουν έξω από το "Ποσειδώνιο" γαϊδουράκια και γαϊδουρολάτες που μεταφέρουν εύθυμους ομίλους αντρών και γυναικών στις διάφορες εξοχές των Σπετσών, κάθε μια από τις οποίες είναι ωραιότερη των άλλων»* ¹⁰⁵.

Εντυπωσιακό είναι και το δημοσίευμα της *Καθημερινής* της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 1925. *«Μπαιν-μιζτ εις Κόσταν, χορός και κοσμική επίδειξις εις το "Ποσειδώνιον".!. μουσική επίδειξις τουαλεττών και χορός το βράδυ. Διότι, ενώ η παροικία παρουσιάζει επιτηδευμένην ατημελησίαν το πρωί, εμφανίζεται την νύκτα με εξεζητημένον λούσο. Απειρία και ποικιλία αμφιέσεων. Και βλέπομεν εμφανίσεις, τουαλέττας, ευμορφιάς και*

¹⁰⁴ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 86.

¹⁰⁵ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 87.

χορευτική δεινότητα (ακολουθούν ονόματα κοσμικών). Το πόκερ συγκεντρώνει όλον τον κόσμο. Είς το "Ποσειδώνιον" παίζεται ενίοτε πόκερ αιματηρόν με απώλειαν μεγάλας»¹⁰⁶.

Το 1926 το «Ποσειδώνιο» συνδέεται άρρηκτα με την Ιστορία, καθώς μέσα στο ξενοδοχείο γίνεται η δολοφονική απόπειρα εναντίον του Θεόδωρου Πάγκαλου. Ο λόγος και πάλι στην *Καθημερινή* (8 Αυγούστου 1926): «Είς τας Σπέτσας χθες την 2αν μ.μ. ο κ. Β. Αντωνόπουλος εκ Ξυλοκάστρου απειράθην να δολοφονήσῃ δια περιστρόφου εντός της αιθούσης του ξενοδοχείου "Ποσειδώνιον" τον Πρόεδρον της Δημοκρατίας κ. Πάγκαλον. Ευτυχώς η απόπειρα προελήφθη την στιγμήν κατά την οποίαν ο δολοφόνος όρθιος και με υψωμένην την σκανδάλην του περιστρόφου του ητοιμάζετο να πυροβολήσῃ. Ο Πρόεδρος χαίρει άκρας υγείας, η δε κατ' αυτού απόπειρα εκίνησε την κοινήν αγανάκτησιν. Είς Σπέτσας επικρατεί πλήρης τάξις, αθροοί δε πολίται προσέρχονται ίνα συγχαρούν τον κ. Πάγκαλον επί τη διασώσει του. Ο δολοφόνος συλληφθείς ωμολόγησε την πρόθεσίν του»¹⁰⁷.

Ο Πάγκαλος δεν δολοφονήθηκε, συνελήφθη, ωστόσο, «εν μέσω θαλάσσης» από τους αντικινηματίες που τον ανέτρεψαν και τον φυλάκισαν. Γράφει ο στρατηγός Αναστάσιος Χομπίτης¹⁰⁸: «Ένα πρωί ερρίφθησαν δια στρατιωτικού αεροπλάνου επαναστατικοί προκηρύξεις διά των οποίων ανηγγέλλετο η έκρηξις κινήματος υπό τον Στρατηγόν Κονδύλην δια την ανατροπήν της δικτατορίας και εκαλείτο ο Πάγκαλος εις παραίτησιν... Τότε... με διέταξε να ετοιμασθούν αμέσως οι άνδρες και επιβιβάσθημεν όλοι σ' ένα μικρό τορπιλλοβόλο (το "Πέργαμος") που παρέμενεν εις Σπέτσας· διέταξε δε να λάβη κατεύθυνσιν προς Χαλκίδα όπου επίστευεν ότι η εκεί φρουρά αυτού ήτο πιστή. Μόλις όμως ηνοιχθημεν μερικά μίλια και μετά από παρακολούθησιν επαναστατικού αεροπλάνου διεγράφη εις τον ορίζοντα η παρουσία του ανοικτής θαλάσσης αντιτορπιλικού "Λέων", το οποίον έπλεε κατ' εναντίον μας... μας διέταξε να παραδοθώμεν, διότι θα μας εβύθιζε... Ο Πάγκαλος είχαν εισέλθει εις το δωμάτιον του ασυρματιστού, όπου παρέμεινα δίπλα του. Ήλθαν τότε δυο αξιωματικοί του αντιτορπιλικού και ηζήωσαν να περάσω και εγώ στο αντιτορπιλικό και αυτοί θα ωδήγουν τον Πάγκαλον»¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 89.

¹⁰⁷ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 90.

¹⁰⁸ Ο Αναστάσιος Χομπίτης (1895 – 1990) ήταν Κρητικός αξιωματικός της Χωροφυλακής, στενός συνεργάτης του Ελευθερίου Βενιζέλου, πρόεδρος της Παγκρήτιας Ένωσης και Γενικός Διοικητής Κρήτης.

¹⁰⁹ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 90 – 91.

Το 1928 νέες μέρες δόξας για το «Ποσειδώνιο», το οποίο επισκέπτεται ο βρετανικός στόλος. Γράφει το *Έθνος* (26 Ιουλίου 1928): «Οι αξιωματικοί του Αγγλικού στόλου δειπνούν στο "Ποσειδώνιον" και χορεύουν. Το "Ποσειδώνιον" έχει συγκεντρώσει αρκετόν κόσμο. Η ταρατάσα του κάθε βράδυ είναι γεμάτη και διεξάγεται ζωηρός χορός μέχρι βαθυτάτης νυκτός»¹¹⁰.

Η τουριστική σεζόν του 1928 σφραγίστηκε από ένα κορυφαίο για το «Ποσειδώνιο» γεγονός· την επίσκεψη του Πρωθυπουργού Βενιζέλου (οι εκλογές είχαν γίνει τον Αύγουστο εκείνου του έτους) στην Αναργύρειο Σχολή, την 28^η Οκτωβρίου, και την ημίωρη δεξίωση που ακολούθησε στο ξενοδοχείο, που άνοιξε τις θύρες του ειδικά για την περίπτωση. Ο Ανάργυρος, δύο μήνες προτού πεθάνει, υποδέχτηκε στο αριστοκρατικό του ξενοδοχείο τη μορφή που σφράγισε την πολιτική ζωή του τόπου το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Ο Ανάργυρος, σε μεγάλη πια ηλικία και καρδιοπαθής, ενόψει του – επικίνδυνου για την πάθησή του – χειμώνα, έσπευσε να συντάξει τη δεύτερη διαθήκη του, με την οποία, όπως και με την πρώτη, κληροδοτούσε όλη την περιουσία του, κινητή κι ακίνητη, στην Α.Κ.Σ.Σ. Με συμβολαιογραφική πράξη, ο αριθμός της οποίας δεν κατέστη δυνατό να εξακριβωθεί από την παρούσα έρευνα (ίσως πάντως πρόκειται για πράξη της 1^{ης} Νοεμβρίου 1928), ο Ανάργυρος κληροδότησε το «Ποσειδώνιο» στην Εκτελεστική Επιτροπή, με επιστολή που απέστειλε στον Πρόεδρό της, Ιωάννη Αθανασάκη, με την οποία ζητούσε αποδοχή της δωρεάς του από την Ε.Ε. Η επίσημη ανακοίνωση της δωρεάς έγινε από τον Αθανασάκη στη συνεδρία της 5^{ης} Νοεμβρίου του 1928. Η δωρεά έγινε αποδεκτή και ορίστηκε εκπρόσωπος της Ε.Ε. ο εκπαιδευτικός σύμβουλος Μ. Μιχαηλίδης, ο οποίος μετέβη στις Σπέτσες, για να υπογράψει το σχετικό συμβόλαιο (19 Νοεμβρίου 1928), με το οποίο το «Ποσειδώνιο» περιήλθε στη δικαιοδοσία της Ε.Ε. της Α.Κ.Σ.Σ. Η Επιτροπή απέστειλε ευχαριστήριο επιστολή (23 Νοεμβρίου 1928) προς τον Ανάργυρο, με την οποία ζητούσε την ανάληψη της διαχείρισης και επιτήρησης του ξενοδοχείου. Τα γεγονότα πρόλαβαν τις εξελίξεις: ο Ανάργυρος πέθανε στις 18 Δεκεμβρίου και έτσι η διαχείριση του ξενοδοχείου βάρυνε πλέον την κληρονόμο Ε.Ε.¹¹¹

Από το 1929 έως σήμερα την ευθύνη λειτουργίας του «Ποσειδωνίου» έχουν οι διάφορες Εκτελεστικές Επιτροπές του Ιδρύματος.

¹¹⁰ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 91.

¹¹¹ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 92.

5.5 Το «Ποσειδώνιο» σήμερα

Το ιστορικό «Ποσειδώνιο», το στολίδι των Σπετσών, άνοιξε ξανά τις πύλες του στα μέσα Ιουλίου 2009, μετά από μία υπερπολυτελή ανακαίνιση που διήρκησε πέντε χρόνια. Η ανακαίνιση έγινε με απόλυτο σεβασμό στα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά στοιχεία του κτηρίου, με τη συνδρομή μάλιστα ειδικών συνεργειών από το Άγιον Όρος για την αναστήλωσή του.

Το τελικό αποτέλεσμα εξυπηρετεί τις ανάγκες μιας σύγχρονης ξενοδοχειακής μονάδας, χωρίς, όμως, στιγμή ο επισκέπτης να ξεχνά το παρελθόν του κτηρίου και τη σύνδεσή του με γεγονότα της νεότερης Ελλάδας. Αν κάτι χαρακτηρίζει το κτήριο, αυτό είναι η νοσταλγία. Το εσωτερικό είναι αριστοκρατικό, άνετο και ανάλαφρο με αντικείμενα και χρώματα που δένουν με μοναδικό τρόπο το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον και ξυπνούν αναμνήσεις σε κάθε επισκέπτη.

Θα μπορούσε να θεωρηθεί σαν ένα παλιό σπίτι που στηρίζεται σε μια κοινή λογική, αλλά όπου ο κάθε χώρος είναι διαφοροποιημένος με κάποια στοιχεία και χρώματα που του προσδίδουν ένα διακριτό χαρακτήρα. Η ανακαίνιση έγινε με απόλυτο σεβασμό στην αρχιτεκτονική φυσιογνωμία του κτηρίου και συνδέει το παρελθόν με το παρόν.

Το ξενοδοχείο, πλέον, διαθέτει 55 δωμάτια. Τα 17 από αυτά φιλοξενούνται στο νεόδμητο παράρτημα του κτηρίου και έχουν άμεση επαφή με τον μεσογειακό κήπο. Από αυτά, τα 8 βλέπουν στον κήπο, την πισίνα του ξενοδοχείου αλλά και τη θάλασσα, που βρίσκεται σε απόσταση αναπνοής. Στο τμήμα αυτό υπάρχει και μία σουίτα με ιδιωτική πισίνα. Στο ανακαινισμένο κυρίως κτήριο του «Ποσειδωνίου» η τυπολογία των δωματίων δεν θυμίζει εκείνη των υπόλοιπων ξενοδοχείων. Κάθε δωμάτιο διαθέτει τον δικό του χαρακτήρα, με διαφορετική διάταξη και θέα. Κοινό τους χαρακτηριστικό τα ψηλά ταβάνια, το άπλετο φως και η ανεμπόδιστη θέα. Μοναδικό είναι το δωμάτιο το οποίο στεγάζεται στον 3^ο όροφο μέσα στον τρούλο.

Στο παλαιότερο κτήριο υπάρχουν 5 διαμερίσματα άνω των 60 τ.μ. Στον τελευταίο όροφο, ένα των 180 τ.μ. με πανοραμική θέα 360 μοιρών και δική του βεράντα. Η ευρεία τυπολογία των δωματίων είναι ικανή να ικανοποιήσει ακόμα και τους πιο απαιτητικούς επισκέπτες.

Το ξενοδοχείο, στην τωρινή μορφή του, παρέχει όλα όσα μία σύγχρονη τουριστική μονάδα οφείλει να προσφέρει: spa 300 τ.μ. και δύο γραμμικές πισίνες. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι το «Ποσειδώνιο» ήταν το πρώτο ξενοδοχείο

που προσέφερε θαλασσοθεραπεία στην Ελλάδα, αφού εκεί υπήρχαν τέσσερις μικρές μπανιέρες με θαλασσινό νερό, το οποίο θερμαινόταν. Οι υπάλληλοι έριχναν θειάφι και οι πελάτες απολάμβαναν τις θαυματουργές ιδιότητές του.

Η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική στους κοινόχρηστους χώρους με τα ψηλά ταβάνια, τα μεγάλα ανοίγματα, τα περίτεχνα πατώματα και ο διάκοσμος στα ταβάνια του ξενοδοχείου, μαγνητίζει τα βλέμματα. Σημείο αναφοράς του κτηρίου αποτελεί επίσης η κεντρική αρχοντική μαρμάρινη σκάλα που δεν στηρίζεται πουθενά. Πρόκειται για επίτευγμα της αρχιτεκτονικής τέχνης, που έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών μελετών και διδακτορικών διατριβών στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

5.6 Για τη σύμβαση μίσθωσης του Ποσειδωνίου

Η *Σπετσιώτικη Ηχώ* φιλοξένησε το 2009 επιστολή του κυρίου Φίλιππου Μπάμη, πρώην Προέδρου της Εκτελεστικής Επιτροπής του Ιδρύματος «Αναργύρειος και Κοργιαλένειος Σχολή Σπετσών»:

Προς το περιοδικό Σπετσιώτικη Ηχώ,

Κύριε Διευθυντά,

Επειδή τον τελευταίο καιρό έχουν γίνει διάφορες δημοσιεύσεις που αναφέρονται στη σύμβαση μισθώσεως του ξενοδοχείου Ποσειδώνιον στις Σπέτσες, θεωρώ υποχρέωσή μου, ως πρώην πρόεδρος του Ιδρύματος της Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής Σπετσών, ν' αναφερθώ σ' αυτές για την αποκατάσταση της αλήθειας και για την ορθή ενημέρωση των αναγνωστών του περιοδικού σας.

Όταν οι Σπέτσες δίδασκαν κοσμοπολιτισμό, φιλοξενώντας εγχώριους και ξένους jet setters, η εξωτερική βεράντα του Ποσειδωνίου, με θέα στο λιμάνι της Ντάπιας, ήταν το σημείο όπου όλοι ήθελαν μια θέση» (EYZHN - 1.05.09).

Η επαναλειτουργία του ξενοδοχείου Ποσειδώνιον στις Σπέτσες συνιστά μια ιστορική αλλαγή για την πορεία ανάπτυξης του νησιού, τόσο από τουριστική άποψη όσο και από καθαρά κοινωνικοοικονομική. Το εν λόγω ξενοδοχείο αποτελεί το «σήμα κατατεθέν» των Σπετσών για σχεδόν έναν αιώνα, κατορθώνοντας να αποκτήσει στο πέρασμα του χρόνου διεθνή φήμη, μια και είχε την τιμή να φιλοξενήσει στα δωμάτιά του επιφανείς προσωπικότητες της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση παρακολουθώντας την «αναγέννηση» του ξενοδοχείου και την καθιέρωσή του ως ένα από τα γοητευτικότερα

και πιο αριστοκρατικά θέρετρα της Μεσογείου. Ωστόσο, ως πρώην Πρόεδρος του Ιδρύματος της Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής Σπετσών, θεωρώ υποχρέωσή μου να επισημάνω ορισμένα στοιχεία, επιθυμώντας την κατά 30%, αύξηση του ενοικίου και την παράταση της διάρκειας της σύμβασης για 20 επιπλέον χρόνια, ώστε να θέσω τα πράγματα στη σωστή τους βάση.

Καταρχήν θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη ότι η υποχρέωση της μισθώτριας εταιρείας να αναλάβει με σύμβαση μισθώσεως, την οποία συνήψε η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΣΠΕΤΣΩΝ Α.Ε. με το ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΡΓΥΡΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΟΡΓΙΑΛΕΝΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ ΣΠΕΤΣΩΝ για την αναστήλωση, εκσυγχρονισμό και επαναλειτουργία του ιστορικού και διατηρητέου ξενοδοχείου «Ποσειδώνιον» στις Σπέτσες, υπήρξε προϊόν δημόσιου πλειοδοτικού διαγωνισμού (είχαν προηγηθεί δύο ακόμη διαγωνισμοί οι οποίοι απέβησαν άκαρποι), που διεξήχθη προ 5 ετών επί προεδρίας του πρέσβη κ. Παύλου Αποστολίδη, επί κυβερνήσεως ΠΑΣΟΚ. Η διαδικασία του διαγωνισμού και της συνάψεως της μισθώσεως ήταν απολύτως σύμφωνη με το νομικό καθεστώς που καθορίζει τη λειτουργία του Ιδρύματος και ειδικότερα με το Π.Δ. 365/1980, το οποίο εξαιρεί το Ίδρυμα για θέματα διαχείρισης της περιουσίας του από τον έλεγχο του Υπουργείου Οικονομικών και το εξουσιοδοτεί να διαχειρίζεται ελευθέρως τα της περιουσίας του. Σύμφωνα μάλιστα με την ομόφωνη και τελεσίδικη απόφαση 91/1980 του Αρείου Πάγου, διευκρινίστηκε ότι κατά την αμιγή ερμηνεία της διαθήκης του Σωτ. Ανάργυρου, το Ίδρυμα έχει την δυνατότητα να προβαίνει ελευθέρως σε συμβάσεις μισθώσεως χωρίς την πρότερη έγκριση του Υπουργείου Οικονομικών, γεγονός το οποίο έχει πολλάκις πράξει. Η αρχική εκείνη μίσθωση προέβλεπε δυνατότητα παράτασης της χρονικής διάρκειας της σύμβασης κατόπιν συμφωνίας αμφοτέρων των μερών.

Όσον αφορά την παράταση της συμβάσεως μισθώσεως για 20 επιπλέον χρόνια (και με δυνατότητα πρόσθετης παράτασης κατ' επιλογήν του Ιδρύματος), η οποία έγινε επί προεδρίας μου, θεωρώ καθήκον μου να αναφέρω τα ακόλουθα: α) Η παράταση αυτή έγινε όταν διαπιστώθηκε, κατόπιν ειδικής έρευνας του αναδόχου στις αρμόδιες Αρχές της πολεοδομίας, ότι το υπάρχον ακίνητο δεν εξαντλούσε πλήρως το συντελεστή δομήσεως και ότι ήταν δυνατόν να οικοδομηθούν επιπλέον κτήρια της τάξεως των 1.000 τ.μ., και β) η ανοικοδόμηση των νέων αυτών κτηρίων, με στόχο την ολοκλήρωση των απαραίτητων υποδομών μιας σύγχρονης ξενοδοχειακής μονάδας αλλά και την εν μέρει αποκατάστασή του αρχικού αριθμού δωματίων που είχε το ξενοδοχείο, θα απαιτούσε σημαντικές πρόσθετες και μη προγραμματισμένες επενδύσεις.

Γι' αυτό τον λόγο και με γνώμονα το συμφέρον του Ιδρύματος, υπεγράφη τροποποιητική σύμβαση της μισθώσεως μεταξύ του Ιδρύματος και της μισθώτριας εταιρείας, διά της οποίας συμφωνήθηκε η άμεσος, κατά 30%, αύξηση του ενοικίου, η παράταση της διάρκειας της σύμβασης για 20 επιπλέον χρόνια και η υποχρέωση της μισθώτριας εταιρείας να αναλάβει με αποκλειστικά δικούς της πόρους την οικοδόμηση των νέων κτηρίων.

Όπως μπορεί να αντιληφθεί κάποιος, η σύμβαση αυτή, εκτός του ότι απέφερε μεγαλύτερο μίσθωμα, διασφάλισε τη σημαντική επαύξηση της περιουσίας του Ιδρύματος, χωρίς απολύτως καμία δική του οικονομική συμμετοχή. Σημειωτέον ότι, η δυνατότητα αυτής της παράτασης, ως προελέχθη, αποτελούσε στοιχείο και της αρχικής συμβάσεως.

Στο σημείο αυτό θεωρώ απαραίτητο να τονίσω ότι η σχετική απόφαση ελήφθη με παμψηφία των μελών της τότε Εκτελεστικής Επιτροπής του Ιδρύματος. Αντιπρόεδρος της Επιτροπής αυτής ήταν η κ. Ελένη Τσαλδάρη, η οποία συνεχίζει και σήμερα να είναι αντιπρόεδρος της Επιτροπής υπό την προεδρία του Πρέσβη κ. Βακαλόπουλου και η οποία είχε εγκρίνει τότε τη νέα σύμβαση, χωρίς ποτέ να διατυπώσει καμία απολύτως επιφύλαξη. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο, που αγγίζει τα όρια της παράνοιας, είναι ότι και ο νυν πρόεδρος κ. Βακαλόπουλος και η σημερινή αντιπρόεδρος κ. Ελένη Τσαλδάρη, οι οποίοι ήσαν μέλη της, υπό την προεδρία μου, Εκτελεστικής Επιτροπής, ουδέποτε εναντιώθηκαν ούτε στην αρχική ούτε στην τροποποιητική σύμβαση μισθώσεως. Τουναντίον μάλιστα, ενέκριναν ανεπιφύλακτα και αυτοί μαζί με τα λοιπά μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής, τη δανειακή σύμβαση και την εκχώρηση των μισθωτικών δικαιωμάτων της Α.Ε. Πρωτοβουλία Σπετσών προς το χρηματοπιστωτικό Ίδρυμα που ανέλαβε την χρηματοδότηση του έργου.

Διερωτώμαι ευλόγως τι συνέβη και άλλαξαν σήμερα στάση. Τι είδους και τίνος τα συμφέροντα εξυπηρετούν; Τι περίεργοι συνειρμοί γίνονται για δήθεν σκάνδαλο; Τι άνομα παιχνίδια παίζονται στο παρασκήνιο; Δεν έχουν την αίσθηση της ευθύνης που έχουν αναλάβει, ή μήπως η λογική έδωσε πλήρως τη θέση της στον παραλογισμό και την ανευθυνότητα;

Αυτή είναι τελικά η αληθινή διάσταση του ζητήματος, θεωρώ δε υποχρέωσή μου να το αναφέρω προς αποκατάσταση της τιμής και της υπόληψης όλων όσοι μετείχαν στη διαδικασία της μισθώσεως του «Ποσειδωνίου» και στις δύο φάσεις, οι οποίοι έκαναν ό,τι ήταν δυνατόν, προκειμένου να αναστηλωθεί και να αναβιώσει το ιστορικό

αυτό κτήριο που κατέρρευε, εκπληρώνοντας κατά τον τρόπο αυτό το καθήκον τους ως θεματοφύλακες του οράματος του μεγάλου ευεργέτη Σωτηρίου Ανάργυρου.

Με τιμή, Φίλιππος Μπάμης, 10.6.09.

5.7 «Ποσειδώνιο»: ένα μνημείο ξαναγεννιέται

Η ανακαίνιση του ξενοδοχείου δημιούργησε αδικαιολόγητες μεμψιμοιρίες και ανιστόρητα σχόλια. Υπήρξε, μάλιστα, ο ισχυρισμός, εκ μέρους της Εκτελεστικής Επιτροπής (Ε. Ε.) του Ιδρύματος «Αναργύρειος & Κοργιαλένειος Σχολή Σπετσών», περί μη νομιμότητας της υπογραφείσης το 2004 συμβάσεως με την Α. Ε. «Πρωτοβουλία Σπετσών», γεγονός που δημιούργησε πλήθος αντιδράσεων από το Δημοτικό Συμβούλιο και την τοπική κοινωνία.

Επί του θέματος, ο Δήμος Σπετσών έδωσε στη δημοσιότητα απόσπασμα από το πρακτικό τής με αριθ. 2/4.2.09 συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου (αριθ. απόφασης 6/2009), το οποίο έχει ως εξής:

«Η Πρόεδρος κήρυξε την έναρξη της συνεδρίασεως και αφού κατόπιν σχετικού αιτήματος του κ. Αλέξανδρου Κώνστα, συναίνεσαν οι κ.κ. Δημοτικοί σύμβουλοι και απεφασίσθη ομόφωνα η συζήτηση επί της από 4.2.2009 επιστολής του ανωτέρω, λόγω της σημαντικότητας του θέματος, επειδή η μη ολοκλήρωση των εργασιών αποκατάστασης, ανάπλασης και ανάδειξης του ακινήτου του «ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΥ» είναι βέβαιο ότι θα συμβάλλει αρνητικά στην τοπική οικονομία και επιπλέον, επειδή το κτήριο ενδεχομένως να παραμείνει ημιτελές για άγνωστο χρονικό διάστημα, η κ. Πρόεδρος εισηγούμενη το υπ' αριθ. 1 θέμα προ της ημερήσιας διάταξης «περί αποφάσεως επί της από 4.2.2009 επιστολής του κ. Αλέξανδρου Κώνστα» έδωσε το λόγο στον κ. Αλέξανδρο Κώνστα, που ανέγνωσε την παραπάνω επιστολή του, που έχει ως εξής:

«Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Δήμαρχο, την κ. Πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου και κάθε έναν από εσάς ξεχωριστά για την ευγενική σας πρόσκληση να παραστώ στη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου και να σας ενημερώσω για την εξέλιξη του έργου του Ποσειδωνίου, ως παλαιό μέλος των Εκτελεστικών Επιτροπών υπό την προεδρία των κ.κ. Αποστολίδη και Μπάμη. Όπως έχετε διαπιστώσει, οι εργασίες για την ανακαίνιση και την αναπαλαίωση του Ποσειδωνίου βρίσκονται προς το τελικό στάδιο. Είναι ένα έργο ιδιαίτερα σημαντικό για τις Σπέτσες, καθόσον θα

αλλάζει η εικόνα του νησιού μας. Επιτρέψτε μου την έκφραση αυτή, παρόλο που δεν είμαι Σπετσιώτης από καταγωγή, η ζωή μου όμως είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το νησί και η αίσθησής μου είναι ότι και οι κάτοικοι του νησιού, λίγο-πολύ, με θεωρούν δικό τους άνθρωπο»

**ΨΗΦΙΣΜΑ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΣΠΕΤΣΩΝ ΕΚΔΟΘΕΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΤΗΣ 4.2.2009**

Το Δημοτικό Συμβούλιο, λαμβάνοντας γνώση του περιεχομένου τής από 19.12.08 Εξωδίκου Προσκήσεως του Ιδρύματος της Α. Κ. Σ. Σ. κατά της ανωνύμου εταιρείας με την επωνυμία «ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΣΠΕΤΣΩΝ Α.Ε. κ.λπ.», διαμαρτύρεται εντόνως και καταγγέλλει την Εκτελεστική Επιτροπή (Ε.Ε.) του Ιδρύματος για συμπεριφορές και μεθοδεύσεις, οι οποίες βάλλουν ευθέως κατά της ανάπτυξης και προοπτικής της νήσου μας, καθόσον η τυχόν εξ αυτού μη ολοκλήρωση των εργασιών αποκατάστασης, ανάπλασης, ανακαίνισης και ανάδειξης της τοπικής πολιτιστικής μας κληρονομιάς, όπως είναι το ακίνητο του «ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΥ», είναι βέβαιον ότι θα συμβάλλει αρνητικά στην τοπική οικονομία, με βεβαία την απαισιόδοξα απαράδεκτη αισθητική ενός τόσο σημαντικού ιστορικού κτιρίου, και μάλιστα στην κεντρική παραλιακή ζώνη, το οποίο θα παραμένει, ενδεχομένως, ημιτελές για άγνωστο χρονικό διάστημα.

Από το περιεχόμενο της ως άνω Εξωδίκου Προσκήσεως και εκ των λοιπών εγγράφων και δικογράφων που ελήφθησαν υπόψη, προκύπτουν, εκ μέρους του Δημοτικού Συμβουλίου, ευλόγως αμείλικτα ερωτήματα προς την Εκτελεστική Επιτροπή του Ιδρύματος της Α. Κ. Σ. Σ. [...]

ΣΤ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Έργα τουριστικής υποδομής

Ο Σωτήριος Ανάργυρος οραματίστηκε την τουριστική ανάπτυξη των Σπετσών. Γνώριζε, ωστόσο, ότι αυτή δε θα μπορούσε να συντελεστεί χωρίς την υλοποίηση στοιχειωδών έργων υποδομής. Για μία περίπου δεκαετία, από το 1904 μέχρι τα εγκαίνια του «Ποσειδώνιου», το 1914, δαπάνησε μεγάλα ποσά σε έργα υποδομής, τα οποία βελτίωσαν τη ζωή των κατοίκων και έθεσαν τον θεμέλιο λίθο για την ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη των Σπετσών.

6.1 Κατασκευή υδραγωγείου

Το πρώτο έργο στο οποίο προέβη ο Σωτήριος Ανάργυρος ήταν η κατασκευή του υδραγωγείου Σπετσών, που φυσικά αποσκοπούσε στην υδροδότηση των κατοίκων του νησιού κι ως εκ τούτου ήταν πρωτίστως έργο κοινής ωφέλειας και δευτερευόντως έργο τουριστικής υποδομής. Η χρησιμότητά του είναι εύκολα αντιληπτή στις μέρες μας, ιδιαίτερος αν λάβει κανείς υπόψη του την κατάσταση της υδροδότησης στην Ελλάδα της εποχής, αλλά και την υδροδότηση των νησιών ακόμη και στις μέρες μας.

Οι Σπέτσες δεν ξέφευγαν από τον γενικό κανόνα που θέλει τα νησιά μας άνυδρα και υποχρεωμένα να συλλέγουν το νερό της στέρνας, γεγονός βεβαίως που προξενεί πλήθος υγειονομικών θεμάτων. Στις Σπέτσες, για παράδειγμα, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα κυριαρχούσε η νόσος «Τσανάκι». Αυτή η κατάσταση έπρεπε να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά και το Δημοτικό Συμβούλιο σε μία ιστορική συνεδρία, στην οποία εκτέθηκαν οι συνέπειες της νόσου, αποφάσισε την υδροδότηση του νησιού. Ακολούθησαν μειοδοτικοί διαγωνισμοί, ώσπου εμφανίστηκε ο Σωτήριος Ανάργυρος, ο οποίος προθυμοποιήθηκε να προσφέρει ο ίδιος το έργο στο νησί του, κάτι που έγινε δεκτό από το Δημοτικό Συμβούλιο Σπετσών στη συνεδρία της 2^{ης} Ιουνίου 1904¹¹².

¹¹² Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 253, αριθμ. υποσημ. 1. Με βάση το Βιβλίο Πρακτικών Δήμου Σπετσών 1900-1906, στις 18^{ης} Αυγούστου 1903 έγινε μια ιστορική συνεδρία, στην οποία καταδείχθηκαν οι

Το έργο, όπως και κάθε τι που αναλάμβανε να φέρει εις πέρας ο Ανάργυρος, θα προχωρούσε με γοργούς ρυθμούς, αν είχε επιτραπεί στον Ανάργυρο να έχει την πλήρη εποπτεία του. Αυτό δεν έγινε και ο ευεργέτης αναγκάστηκε να αρνηθεί αρκετές φορές την πληρωμή των εργολάβων και των μηχανικών, καταγγέλλοντας υπερκοστολόγηση των υλικών και κωλυσιεργία του μέχρι τότε παραδοτέου έργου. Μετά από αρκετές περιπέτειες, το έργο ολοκληρώθηκε στα τέλη του Φεβρουαρίου του 1907. Από το αρχείο του Παναγιώτη Ζήζηλα αντλούμε την πληροφορία ότι την 1η Μαρτίου του ίδιου έτους συντάχθηκε από τον μηχανικό και η τελική κοστολόγηση του έργου, που ανήλθε στο συνολικό ποσό των 41.398 δρχ¹¹³.

6.2 Παράρτημα Βασιλικής Σχολής Χειροτεχνημάτων

Η πριγκίπισσα Ελένη, σύζυγος του πρίγκιπα Νικολάου, είχε ήδη ιδρύσει στην Αθήνα τη Βασιλική Ελληνική Σχολή Χειροτεχνημάτων, προκειμένου να μπορούν να αποκαθίστανται επαγγελματικώς τα ορφανά των πεσόντων του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897, καθώς επίσης και του Μακεδονικού Αγώνα. Η Σχολή αποφάσισε να επεκτείνει το έργο της και στην επαρχία, ιδρύοντας παραρτήματα. Η απόπειρα επέκτασης στις Σπέτσες προσέκρουσε στο κτηριακό ζήτημα.

Τη λύση έδωσε ο Σωτήριος Ανάργυρος, ο οποίος τον Μάρτιο του 1907 αγόρασε διώροφη οικία, την παραχώρησε στη Σχολή και ανέλαβε τα έξοδα συντήρησής της. Η Σχολή λειτούργησε μέχρι το 1960.

6.3 Έργα Οδοποιίας

6.3.1 Επισκευή παλαιών δρόμων

Το οδικό δίκτυο της Ελλάδας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εξακολουθούσε να βρίσκεται σε οικτρή κατάσταση. Οι περισσότεροι δρόμοι ήταν αμαξιτοί και η

υγειονομικοί κίνδυνοι και η οποία αποτέλεσε την αφετηρία για τη λύση του προβλήματος υδροδότησης του νησιού.

¹¹³ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 103.

συντήρηση του – οπωσδήποτε – περιορισμένου οδικού δικτύου προβληματική. Η πρώτη φορά που εμφανίζεται το όνομα του Σωτήριου Ανάργυρου σε σχέση με έργα οδοποιΐας είναι σε απόδειξη μηχανικού το 1907. Από το ευτελές ποσό που αναγράφεται καταλαβαίνουμε ότι πρόκειται για περιορισμένης έκτασης επισκευή.

Η δεύτερη παρέμβαση του Ανάργυρου αφορά σε έργα που πραγματοποιήθηκαν το καλοκαίρι του 1908, προκειμένου να γίνει διαπλάτυνση στον παλιό δρόμο των Αγίων Πάντων. Συντελέστηκε ακόμη στήριξη του έργου με γέφυρα.

6.3.2 Κατασκευή «περιφερειακού» δρόμου

Ο Σωτήριος Ανάργυρος επιμελήθηκε και την κατασκευή του περιφερειακού δρόμου του νησιού, ο οποίος έγινε τμηματικά ανάμεσα στα έτη 1908 – 1915. Κατά τη διάρκεια των έργων υπήρξε πρόβλεψη για τεχνικά έργα στήριξης του δρόμου. Το συνολικό κόστος επισκευής των παλαιών δρόμων και κατασκευής νέου οδικού δικτύου ανήλθε στο ποσό των 200.000 δρχ¹¹⁴.

6.4 Αγορά και προστασία του δάσους

Το αρχαίο όνομα των Σπετσών, όπως ήδη έχει αναφερθεί, ήταν «Πιτυούσα» ή «Πιτυόνησος», καθώς ήταν πλήρες πεύκων. Κι ενώ κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας δε φαίνεται να υπήρξε σημαντική φθορά του δάσους. Αντιθέτως, μετεπαναστατικά οι Σπετσιώτες είχαν μεγάλη δυσκολία να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις στον τομέα της ναυτιλίας και τη μετάβαση από την εποχή των ιστιοφόρων στην εποχή του ατμού. Η ανέχεια τους ώθησε στην καλλιέργεια του εδάφους, σε συστηματικές εκχερσώσεις και στην συνακόλουθη καταστροφή του πευκοδάσους.

Ο Σωτήριος Ανάργυρος, με το οξύ πνεύμα που τον διέκρινε, αντιλήφθηκε τον κίνδυνο απογύμνωσης του νησιού, γεγονός που θα το αποστερούσε τους κατοίκους από τις παραγωγικές τους δραστηριότητες, αλλά και θα καταδίκαιζε την όποια προσπάθεια τουριστικής ανάπτυξης των Σπετσών. Έθεσε, λοιπόν, σε εφαρμογή

¹¹⁴ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 107.

συντονισμένο πρόγραμμα διάσωσης του δασικού πλούτου, για την υλοποίηση της οποίας αγόρασε περίπου το 50% των αγροτικών εκτάσεων του νησιού! Την 1^η Ιανουαρίου 1913 τοιχοκόλλησε την εξής έκκληση στους κατοίκους των Σπετσών:

«ΣΥΜΠΟΛΙΤΑΙ,

Επιθυμών να συντελέσω εις την πρόοδον και ευημερίαν του Δήμου μας και ολοκλήρου της Νήσου Σπετσών, απεφάσισα να προβώ εις την αγοράν¹¹⁵ πάντων των εν τη νήσω κτημάτων, επί τω σκοπώ της διασώσεως του υπολειπομένου Δάσους, το οποίον βαίνει προς την καταστροφήν του, και της αναδασώσεως αυτού, καθότι το δάσος θεωρώ ως το κυριώτερον θέλημα της Νήσου μας, προς προσέλκυσιν των παραθεριζόντων ξένων, οίτινες αποτελούσιν τον μόνον εναπομείναντα πόρον συντηρήσεως πάντων των άλλων δυστυχώς εκλειπόντων, ένεκεν της καταπτώσεως της ιστοφόρου ναυτιλίας. Παν δε ό,τι καλλωπιστικόν γείνει παύει να έχη αξίαν τίνα άνευ της φυσικής καλλονής του Δάσους.

Η επιτυχία της πράξεως ταύτης θα αποτελή την αρχή και τον πρόδρομον διαφόρων καλλωπιστικών έργων, άτινα διατίθεται να εκτελέσω.

Πάντα τα αγορασθησόμενα κήματα θα δωρήσω προς τον Δήμον Σπετσών, όστις καθιστάμενος τέλειος ιδιοκτήτης και επιμελώς διαχειριζόμενος τα εκ τούτων κέρδη, θα δύναται να συντηρή πάντα τα εις αυτόν δωρησόμενα επίσης καλλωπιστικά έργα, συμπεριλαμβανομένου και του ήδη εγειρομένου Ξενοδοχείου και θα δύναται να κατασκευάζη τα νέα τοιαύτα, άτινα συνδυαζόμενα και μετά τα εν τη υπαίθρω χώρα κατασκευασθησόμενα θέλουσι καταστήση την Νήσον μας ευχάριστον και απολαυστικήν διαμονήν, τόσον εις ημάς, όσον και εις τους παραθερίζοντας ξένους, οίτινες αθρόοι θα προσέρχωνται.

Προσκαλώ επομένως άπαντας τους κτηματίας να μοι υποβάλωσι την πραγματικήν αξίαν των κτημάτων των επί τη βάσει της οποίας προθύμως θέλω προβή εις την αγοράν αυτών. Δεν αμφιβάλλω ότι και οι κτηματία πρόθυμοι να συνδράμουν τον περί ου πρόκειται ευεργετικόν δια τον τόπον σκοπόν δεν θα απαιτήσουν τιμήν μεγαλειτέραν της πραγματικής αξίας των κτημάτων, βέβαιοι όντες ότι δεν πρόκειται περί κερδοσκοπικής μου επιχειρήσεως, αλλά περί κοινοτικής ωφελείας. Εις ουδεμίαν δε θα προβώ αγοράν πριν εξασφαλίσω την ολικήν τοιαύτην, διότι μερική αγορά θα είναι

¹¹⁵ Γ. Σταματίου, ό.π., σ. 256, αριθμ. υποσημ. 2. Η αγορά έγινε από 27 ιδιοκτήτες αντί συνολικού αντιτίμου 179.939 δρχ. Το πρώτο συμβόλαιο έχει ημερομηνία στις 30-7-1913 και το τελευταίο στις 12-5-1923. Οι πρώτες 19 αγορές συντελέστηκαν πάντως μέσα στο 1913. Οι καταμετρήσεις του 1952 έδωσαν 9.382 στρέμματα σε σύνολο 20.000 στρεμμάτων του ίδιου νησιού.

βεβαίως εντελώς άχρηστος ως μη εξυπηρετούσα τον περί ου πρόκειται κοινωφελή σκοπόν. Προς τούτο θέτω δίμηνον προς υποβολήν προσφορών προθεσμίαν.

Συγχρόνως παρακαλώ άπαντας τους συμπολίτας μου όπως μετ' ενδιαφέροντος με βοηθήσωσι εις ευόδωσιν του άνω υπέρ της Νήσου μας σκοπού μου, συντελούντες και ούτοι παρά τοις κτηματίαις, όπως πεισθώσι περί της σκοπιμότητος του έργου, ιδία δε παρά τοις γεωργοίς ιδιοκτήταις, οίτινες και μετά την πώλησιν των κτημάτων θα εξακολουθήσωσιν έτι απολαμβάνοντες δια της υπ' αυτών εργασίας ως καλλιεργηταί και ως οι μάλλον κατάλληλοι φύλακες του Δάσους, καθότι ως είπον μόνη μας μέριμνα έσται η πύκνωσις του Δάσους και η αναδάσωσις των αποψιλωθέντων μερών. Ευελπιστώ ότι δεν θα υπάρξη αντίθετος γνώμη επί των ανωτέρω.

Ο Συμπολίτης σας
(ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΝΑΡΓΥΡΟΥ)
Σπέτσαις την 1ην Ιαν. 1913»¹¹⁶

Τα κίνητρα που ο Ανάργυρος έδινε στους κτηματίες συντοπίτες του ήταν σοβαρά. Παρείχε δίμηνη προθεσμία υποβολής των αντιτίμων, καθιστούσε σαφές ότι δε θα προβεί σε μερική, αλλά μόνο συνολική αγορά και διαβεβαίωσε ότι η αγορά αποσκοπούσε σε έργο κοινής ωφέλειας και θα κατέληγε σε δωρεά στον Δήμο.

Αφού το 1913 προχώρησε στο μεγαλύτερο μέρος της αγοράς, ξεκίνησε με γοργούς ρυθμούς την αναδάσωση¹¹⁷, φυτεύοντας πεύκα, κουκουνάρια και κυπαρίσσια. Όρισε δασοφύλακες, επέτρεψε την υπό έλεγχο υλοτόμηση και βοσκή, διάνοιξε δρόμους και προνόησε για την τουριστική του αξιοποίηση, εκποιώντας μερικές εκατοντάδες στρέμματα, προκειμένου να κατασκευαστούν επαύλεις, αλλά θέτοντας αυστηρούς όρους οικοδόμησης και προστασίας του δάσους. Δυστυχώς, δεν υπήρξε πρόνοια πυροπροστασίας, με αποτέλεσμα, όταν ξέσπασε πυρκαγιά το 1928, να αποτεφρωθεί μεγάλος αριθμός πεύκων.

Κατά τη διάρκεια των μεταπολεμικών ετών, η Ε.Ε προσπάθησε να αυξήσει τους πόρους με την εκμετάλλευση του δάσους. Το 1952 δημοσιεύεται μελέτη με τον τίτλο «Έκθεσις περί προσωρινής διαχειρίσεως του ιδιωτικού δάσους της Α.Κ.Σ.Σ.». Προσλαμβάνεται ειδικός γεωπόνος, ο Παύλος Μπεκιάρογλου, ο οποίος εφαρμόζει

¹¹⁶ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 108.

¹¹⁷ Στο διάστημα 1913 - 1914 φυτεύτηκαν 99.145 πεύκα, 4.746 κυπαρίσσια, 915 κουκουνάρια (από το βιβλίο «Εξόδα» που κρατούσε ο Σ. Ανάργυρος).

σύστημα επιστημονικής καλλιέργειας των αγρών και των δέντρων (δημιουργεί ακόμη και μελισσοκομείο), με εντυπωσιακά αποτελέσματα, μέσα στην πρώτη πενταετία¹¹⁸.

Δεν είναι, πάντως, υπερβολή να πει κανείς ότι οι σημερινές Σπέτσες οφείλουν την ομορφιά τους στην προνοητικότητα του Σωτήριου Ανάργυρου.

¹¹⁸ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 162 – 163.

Ζ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

7.1 Αστικός εκσυγχρονισμός στις αρχές του 20^{ού} αιώνα

Την περίοδο που ο Ανάργυρος έχει επιστρέψει και δραστηριοποιείται στις Σπέτσες, η Ελλάδα εξακολουθεί να θυμίζει περισσότερο μία ανατολική χώρα, παρά ένα σύγχρονο δυτικό κράτος. Το πάγιο κοινωνικό κεφάλαιο (δρόμοι, λιμάνια, σιδηρόδρομοι) στο μεγαλύτερο μέρος του βρίσκεται στην προεπαναστατική κατάσταση. Οι προσπάθειες εκσυγχρονισμού του Τρικούπη ακολουθούν αργούς ρυθμούς και δεν έχουν αποδώσει τα αναμενόμενα. Η κατάσταση αποθαρρύνει την εισροή των κεφαλαίων και η εκβιομηχάνιση είναι υποτυπώδης. Ο ίδιος ο Ανάργυρος, στην προσπάθειά του να εντάξει τις Σπέτσες στο χάρτη των τουριστικών προορισμών, προσκρούει κάθε φορά στην έλλειψη της στοιχειώδους υποδομής: το νησί δεν έχει υδροδοτηθεί και το οδικό δίκτυο θυμίζει την περίοδο της τουρκοκρατίας. Η χώρα, με δυο λόγια, δεν έχει εισαχθεί στον δυτικό κόσμο.

Επιπλέον, δεν είναι υπερβολή να πει κανείς ότι επικρατεί κλίμα ηττοπάθειας και απογοήτευσης. Η πτώχευση του 1893 και η ήττα στον πόλεμο του 1897 είχαν ως αποτέλεσμα αφενός την επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου, αφετέρου μια δυσβάσταχτη πολεμική αποζημίωση (τριπλάσια περίπου του ετήσιου προϋπολογισμού).

Μέσα σε αυτό το κλίμα, στα τέλη της πρώτης δεκαετίας, αναδεικνύεται στην Ελλάδα η μεγαλύτερη πολιτική προσωπικότητα του πρώτου μισού του 20^{ού} αιώνα, ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Ο Κρητικός πολιτικός, ως Έλληνας Πρωθυπουργός από το 1910, προσπάθησε να εκσυγχρονίσει τη χώρα, κάτι που θα ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την εθνική ολοκλήρωση και την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας.

Αρωγός και συμπαραστάτης σε αυτό το δυσχερές έργο δε θα μπορούσε να είναι άλλος από την αστική τάξη, που δραστηριοποιήθηκε, όχι μόνο στο εσωτερικό της χώρας, αλλά και στη Βαλκανική, την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τη Βόρεια Αφρική, όπου, δηλαδή, διακινούνταν ελληνικά κεφάλαια και Έλληνες¹¹⁹. Σε αυτή την αστική τάξη, παρά τη νησιώτικη καταγωγή του, ανήκει αναμφισβήτητα ο Σωτήριος Ανάργυρος. Μερικούς μήνες, άλλωστε, προτού πεθάνει σε επιστολή του προς τον

¹¹⁹ Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 48.

Βενιζέλο υπογραμμίζει τη συστράτευσή του «πειθαρχών εις τον μεγάλον αρχηγόν μου και εκτελεστήν της ιδεολογίας μου¹²⁰».

7.2 Οι σχέσεις του Ανάργυρου με τον Ελευθέριο Βενιζέλο

Ο Σωτήριος Ανάργυρος ήταν ένας άνθρωπος που σε όλη του τη ζωή ενδιαφερόταν για τα κοινά και το αποδείκνυε έμπρακτα. Ο ίδιος δεν πολιτεύτηκε, παρά τις επίμονες προτάσεις που τού γίνονταν κατά καιρούς. Δε γνωρίζουμε με ακρίβεια τους λόγους της άρνησής του, αλλά μπορούμε να κάνουμε κάποιες υποθέσεις. Έτσι, ενδεχομένως να αποθαρρύνθηκε λόγω της έμφυτης εσωστρέφειάς του, ίσως εξαιτίας του σκανδάλου εις βάρος του και της δικαστικής διαμάχης που ακολούθησε, ίσως επειδή η προσωπική του ζωή και η αποτυχία του γάμου του τον απορρόφησαν, ή ίσως επειδή ο ίδιος είχε ικανοποιήσει τις φιλοδοξίες του και δεν επιθυμούσε περαιτέρω προβολή.

Παρά το γεγονός ότι δεν πολιτεύτηκε, ο βίος του Ανάργυρου, ωστόσο, από τη στιγμή που επέστρεψε στην Ελλάδα, μπορεί να θεωρηθεί «πολιτικός», υπό την έννοια της διαρκούς προσπάθειας επίλυσης των προβλημάτων στη γενέτειρά του και της αναμφισβήτητης προσφοράς του στο κοινωνικό σύνολο. Η παρέμβασή του ήταν τόσο έντονη, ώστε κατηγορήθηκε ότι κινούσε τα νήματα από το παρασκήνιο, ακόμη κι ότι προωθούσε βουλευτές. Οι επικριτές του αναφέρονταν βεβαίως στην υποστήριξη που παρείχε στον ανηψιό του Ανδρέα Λαζάρου, βουλευτή Σπετσών από τις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1905, αλλά και στον Αλέξανδρο Διομήδη, που εξελέγη για πρώτη φορά βουλευτής στις εκλογές του Νοεμβρίου 1910, εκλογές που ανέδειξαν την ιστορική Β' Αναθεωρητική Βουλή. Ο Διομήδης εξελέγη με τη σημαία του νεοσύστατου κόμματος των Φιλελευθέρων και ήταν ένας ακόμη κρίκος του Ανάργυρου με τον Βενιζέλο.

Ο άνθρωπος, πάντως, που πιθανότατα ήταν εκείνος που σύστησε τους δύο άνδρες ήταν ο βιομήχανος Δημήτριος Δασκαλάκης¹²¹. Σύμφωνα με προφορική

¹²⁰ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 116. Επιστολή του Ανάργυρου προς τον Βενιζέλο, με ημερομηνία 3 Αυγούστου 1928.

¹²¹ Ο Δημήτριος Δασκαλάκης (Σφακιά 1860 – Πειραιάς 1939) ήταν Έλληνας βιομήχανος. Γεννήθηκε στην Κρήτη, αλλά, όταν ήταν έξι ετών, η οικογένειά του εγκαταστάθηκε στις Σπέτσες, προκειμένου να γλιτώσει από τους Τούρκους. Εκεί ο Δημήτριος υιοθετήθηκε από τον συνεπώνυμό του Γεώργιο Δασκαλάκη. Ο ίδιος δραστηριοποιήθηκε στον χώρο της κλωστοϋφαντουργίας και είχε ένα μικρό

μαρτυρία, η συνάντηση πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 1912 στις Σπέτσες, τις οποίες ο Έλληνας Πρωθυπουργός επισκέφτηκε για αναψυχή. Και βέβαια, όταν ο Βενιζέλος συστήθηκε με τον Σπετσιώτη, δεν έμεινε ασυγκίνητος από την προσωπικότητά του, πολύ περισσότερο που ο τελευταίος ήταν αποφασισμένος να θέσει μέρος της παρουσίας του στην εξυπηρέτηση των αναγκών του Έθνους. Είναι εξακριβωμένο ότι ο Ανάργυρος παρέμεινε ως το τέλος της ζωής του βενιζελικός. Χρηματοδοτούσε, μάλιστα, ενεργά τους βενιζελικούς υποψήφιους, μέχρι την περίοδο που αποφάσισε να δημιουργήσει τη Σχολή, η οποία απορρόφησε μεγάλο αριθμό κονδυλίων και ανάγκασε τον Ανάργυρο να περικόψει τα έξοδά του.

Την ίδια χρονιά, (15 Μαΐου 1912), ο Ανάργυρος δωρίζει δύο αεροπλάνα, προκειμένου να συνεισφέρει ό,τι μπορεί στον στρατιωτικό εκσυγχρονισμό της χώρας, τις παραμονές των Βαλκανικών πολέμων. Αποστέλλει επιταγή ύψους 40.000 δρχ. Υπάρχει ως τις μέρες μας το έγγραφο με ημερομηνία 18 Μαΐου 1912, με το οποίο ο Πρωθυπουργός και Υπουργός Στρατιωτικών Ελ. Βενιζέλος ευχαριστεί τον Ανάργυρο για τη δωρεά του.

Η έκρηξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου στις 18 Οκτωβρίου 1912 ωθεί τον Σωτήριο Ανάργυρο στο να κάνει νέα δωρεά. Αποστέλλει στον Βενιζέλο (23 Οκτωβρίου 1912) επιταγή με το ποσό των 100.000 δρχ. «ως ατομικήν μου συμβολήν υπέρ των εκ του πολέμου αναγκών αυτού¹²²». Τον Μάρτιο του 1918 ο Βενιζέλος ζητεί από τον Ανάργυρο την άδεια να διατεθεί το ποσό του 1912 στον Σύνδεσμο Αναπήρων Πολέμου. Ο Ανάργυρος απαντά τα εξής:

«S. Anargyros, Spetsai (Greece)

Σπέτσαις τη 10η Μαρτίου 1918

Εξοχώτατον Κύριον Ελευθέριον Βενιζέλον

Πρόεδρον της Κυβερνήσεως, Αθήνας

Αγαπητέ μοι Κύριε Πρόεδρε

Λαμβάνω την τιμήν να γνωρίσω Υμίν ότι μετά πλείστης χαράς έλαβον την από 6 ισταμ. Επιστολήν Υμών, εις ην σπεύδω ν' απαντήσω ότι ευχαρίστως και μετά πολλής προθυμίας δέχομαι και εγκρίνω την πρότασιν Υμών, όπως διατεθή υπέρ των αναπήρων τραυματιών των πολέμων το ποσόν των εκατόν χιλιάδων δραχμών της από 23 Φεβ. (διάβαζε: 23 Οκτωβ.) δωρεάς μου, περί ου τότε είχον εκφράσει ευχήν, όπως

στόλο ατμόπλοιων. Έφερε το ηλεκτρικό ρεύμα στο νησί. Στις εκλογές του 1923, έχοντας την υποστήριξη του Σ. Ανάργυρου, εξελέγη βουλευτής Σπετσών με το κόμμα των Φιλελευθέρων.

¹²² Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 118 - 119.

χρησιμεύση ως βάσις ιδρύσεως ταμείου συντάξεων των απομάχων, τραυματιών, αφού περί τούτου έχει ήδη μεριμνήσει το Δημόσιον. Μετά πολλού σεβασμού και αγάπης. Όλωσ υμέτερος»¹²³.

Το 1918 ο Ανάργυρος ενημερώνει την κυβέρνηση Βενιζέλου για την πρόθεσή του να ιδρύσει μία Πρότυπο Σχολή και ζητεί από τον Πρωθυπουργό να γίνει μέλος της Διαχειριστικής Επιτροπής του Κληροδοτήματος. Ο Βενιζέλος δέχεται ασμένως και, πράγματι, η συμμετοχή του ορίζεται από το άρθρο 3 του Καταστατικού του Ιδρύματος Αναργύρειος Σχολή. Δεδομένου ότι ο Βενιζέλος απουσίαζε συχνά στο εξωτερικό, όπου έδινε διπλωματικό αγώνα για τις διεκδικήσεις της Ελλάδας στο Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων, η συμμετοχή πρέπει να ήταν περισσότερο συμβολική και τυπική.

Η τελευταία – διαπιστωμένη – συνάντηση των δύο φίλων έγινε στην κηδεία του Ανάργυρου, στην οποία ο Βενιζέλος έσπευσε να παρευρεθεί. Εκφώνησε, μάλιστα, τον επικήδειο λόγο.

¹²³ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 119 – 120.

Η΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

8.1 Ο χαρακτήρας του

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Σωτήριος Ανάργυρος δε θα είχε επιτύχει τόσο πολύ στη ζωή του, αν ο χαρακτήρας του δεν ήταν ιδιαίτερος. Αναζητώντας τα κομβικά σημεία που διαμόρφωσαν την προσωπικότητά του, δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει την παιδική ηλικία, η οποία στιγματίστηκε οπωσδήποτε από την ορφάνια και τη συνακόλουθη πενία. Ακόμη και η βοήθεια που του δόθηκε από τους θείους του στις πρώτες του περιπλανήσεις στις ευρωπαϊκές πόλεις, ήταν ταπεινωτική για έναν υπερήφανο άνθρωπο, όπως ήταν ο Ανάργυρος.

Η περίοδος αυτή, όμως, δεν διαμόρφωσε έναν χαρακτήρα ηττοπαθή και φυγόπονο. Αντιθέτως, χαλύβδωσε έναν αγωνιστή, έναν άνθρωπο που δεν του δόθηκαν ευκαιρίες, αλλά τις δημιούργησε μόνος του. Κι όταν επιτέλους η τύχη χτύπησε την πόρτα του στο πρόσωπο του Thompson, με ακαταπρόσβλητη εργατικότητα εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία στο έπακρο.

Όσον αφορά στην αμφισβητούμενη φιλανθρωπία του, κατά τη διάρκεια του γάμου του (περισσότερο, από ό,τι φαίνεται, λόγω προτροπής της συζύγου του) δεν παραλείπει να συντρέχει οικονομικώς τους απόρους των Σπετσών. Έτσι, φροντίζει ώστε κάθε Σάββατο να διανέμεται ψωμί και να δίνονται στους απόρους 1-2 δραχμές. Αναλαμβάνει, επίσης, την παροχή φαρμάκων και προικοδοτεί πλήθος άπορων κορασίδων. Οι φιλανθρωπίες αυτές δε συνεχίστηκαν μετά από τον χωρισμό του – ο Ανάργυρος πίστευε περισσότερο στην επένδυση σε έργα κοινής ωφέλειας. Γι' αυτό τον λόγο, ακόμη και σε αυτό το πρώιμο στάδιο, πριν από τη σύλληψη της ιδέας της Σχολής, παρέχει υποτροφίες για σπουδές.¹²⁴

Όσοι τον γνώρισαν, μιλούν για έναν άνθρωπο ευφυή, προσαρμοστικό στις εκάστοτε συνθήκες, ανθεκτικό και δημιουργικό. Ταυτόχρονα, όμως, αναμφισβήτητα υπήρξε εσωστρεφής, ανεξάρτητος, ιδιότροπος και πείσμων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του πείσματός του ήταν η επιμονή του να μην έχει η σύζυγός του επαφή με την οικογένειά της, η οποία θεωρούσε ότι υποκίνησε τη δίκη «*επί εκβίασει*». Μια επιμονή που εν τέλει κατέστρεψε τον γάμο του – αν μάλιστα δεχτούμε ως αληθή την κατάθεση της Ευγενίας, το τέλος επήλθε με βίαιο τρόπο. Αλλά και αργότερα, η

¹²⁴ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 264 – 265. Αριθμ. υποσημ. 1 και 5.

επιμονή του να μην δεχτεί τους οικονομικούς όρους της συζύγου του, οδήγησε σε αδιέξοδο το θέμα του διαζυγίου του και καταδίκασε τους δύο συζύγους σε ισόβια μοναξιά.

Ο Ανάργυρος, με εξαίρεση ελάχιστους ανθρώπους που δεχόταν στον στενό του περίγυρο, μπορεί να θεωρηθεί άφιλος. Σε αυτό συνέβαλε οπωσδήποτε η καχυποψία που με τα χρόνια είχε αποκτήσει. Μια καχυποψία που δεν τον εξασφάλισε μόνο από τις αρπακτικές τάσεις ως προς τον πλούτο του, αλλά και του επέτρεψε να διαθέσει την περιουσία του για το κοινό καλό. Χαρακτηριστικό είναι, επίσης, το γεγονός ότι διατηρεί σταθερό υπηρετικό προσωπικό για πολλά χρόνια, το οποίο απολαμβάνει της εμπιστοσύνης του. Ο Νικόλαος Δημητρακόπουλος, ο οποίος τον γνώριζε, έχει δώσει ένα εύστοχο πορτρέτο για τον Ανάργυρο: *«Ο Σωτ. Ανάργυρος... έζη εν Σπέτσαις βίον οικογενειάρχου εντίμου, Έλληνος τα ήθη, Αμερικανού τον χαρακτήρα, πρακτικού και ιδιορρυθμού... ουδέποτε θα λησμονήσωμεν τον σιδηρούν, τον άτεγκτον, τον ανυπότακτον εκείνον χαρακτήρα, του οποίου η φύσις και η ανατροφή, αλλά και το αμερικανικόν περιβάλλον διέπλασαν ανοίκειον προς συγκαταβάσεις και εξοικονομήσεις»*¹²⁵.

8.2 Ο τρόπος ζωής του

Έχει γίνει ήδη αναφορά σε αρκετές πτυχές της προσωπικότητας του Ανάργυρου. Μιας προσωπικότητας, που όταν ολοκληρώθηκε, δεν οδήγησε σε επιδειξιμανία, με εξαίρεση μία και μόνη περίοδο στη ζωή του.

Η περίοδος αυτή δεν είναι άλλη από την απαρχή του συζυγικού βίου του. Τότε μόνο μπορούμε να πούμε ότι ο Ανάργυρος έζησε πολυτελώς, προφανώς εμπορούμενος από την ανάγκη του να περιβάλλει τη νεαρή του σύζυγο με όλες τις ανέσεις. Η επιστροφή του στις Σπέτσες εγκαινιάζει μια νέα περίοδο στη ζωή του: χτίζει το υπερπολυτελές (για τα μέτρα του τόπου και της εποχής) αρχοντικό του και εντυπωσιάζει, όχι πάντα θετικά. Η οικία του είναι και η μόνη περίπτωση που μπορεί κάποιος να κατηγορήσει τον Ανάργυρο για επίδειξη πλούτου και ισχύος. Οι φιλικές συναναστροφές του ζεύγους, ωστόσο, παραμένουν ως επί το πλείστον τα συγγενικά του πρόσωπα (εξ αίματος ή εξ αγχιστείας).

¹²⁵ Ν. Δημητρακόπουλος, *Νομικαί Ενασχολήσεις*, τ. 2, σ. 539.

Το κρίσιμο σημείο μεταστροφής είναι οπωσδήποτε η δίκη «*επί εκβίασει*» και η αλλαγή της συζυγικής του σχέσης που αυτή σηματοδότησε. Ανάμεσα στα έτη 1904 και 1906 ο Ανάργυρος συμβιώνει τυπικά με τη γυναίκα του, μέχρι που ο απόλυτος χαρακτήρας του οδηγεί στον χωρισμό. Χωρισμό, όχι μόνο από τη σύζυγό του, αλλά από τις κοινωνικές επαφές εν γένει. Η τελευταία περίοδος της ζωής του χαρακτηρίζεται από οικειοθελή μοναξιά.

Η αγάπη προς τη σύζυγο φαίνεται να αντικαθίσταται από το πάθος προς το νησί. Και οι σπατάλες που έκανε την πρώτη περίοδο του γάμου του αντικαθίστανται από τις δαπάνες που αφειδώλευτα κάνει για τις Σπέτσες, αλλά και για το Έθνος ολόκληρο.

8.3 Η περιουσία

Πριν ακόμη την παλιννόστηση του Σωτήριου Ανάργυρου, στις Σπέτσες κυριαρχούσε η φήμη του πάμπλουτου Αμερικανού. Φήμη που οπωσδήποτε ξεκίνησε από τις επιστολές συμπατριωτών του που εργαζόνταν για λογαριασμό του στο εργοστάσιο σιγαρέτων, αλλά και από τις επιστολές που μετά από τον γάμο τους η Ευγενία απέστειλε στα συγγενικά της πρόσωπα.

Όσον αφορά στο πραγματικό μέγεθος της περιουσίας του Ανάργυρου, οι πηγές στις οποίες μπορούμε να ανατρέξουμε είναι οι εξής: α. Το ποσό που γνωρίζουμε ότι εισέπραξε πουλώντας την περιουσία του στην Αμερική, β. Τα ποσά που αναγράφονται στα διάφορα δικόγραφα του διαζυγίου, γ. Τα ποσά των αποδείξεων για τα κτήρια που έκτισε και τις αγορές στις οποίες προέβη, δ. Τη διαθήκη που άφησε πίσω.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Νικόλαο Δημητρακόπουλο, ο Ανάργυρος το 1899 εισέπραξε από την πώληση της φίρμας των σιγαρέτων του, το ποσό των 650.000 δολαρίων – περίπου 3. 370.000 δρχ.¹²⁶. Στα δικόγραφα του διαζυγίου το 1908, η περιουσία του αποτιμάται στα 5.000.000 χρυσές δρχ. Κι αυτό, ενώ έχει προηγηθεί η μετοικεσία από την Αμερική, ο πολυτελής βίος των πρώτων ετών της παλιννόστησης, η ανέγερση του αρχοντικού στις Σπέτσες. Λογικά επίσης συνάγεται το συμπέρασμα

¹²⁶ Οικονομική και Λογιστική Εγκυκλοπαίδεια, Αθήνα 1957, τ. 3, σ. 340. Το ποσό σε δραχμές προκύπτει, αν λάβει κανείς υπόψη του την ισοτιμία δραχμής – δολαρίου το 1899: ένα δολάριο αντιστοιχούσε σε 5, 1825 δρχ.

ότι ο Ανάργυρος θα προσπάθησε να αποκρύψει ένα μέρος της περιουσίας του, για να μειώσει τις οικονομικές υποχρεώσεις προς τη σύζυγό του, όπως επίσης και ότι οι μάρτυρες που η τελευταία προσκόμιζε στο δικαστήριο υπερεκτιμούσαν την περιουσία του Ανάργυρου για να τις αυξήσουν.

Τα έσοδά του τα επόμενα χρόνια φαίνεται ότι προέρχονται κατά κύριο λόγο από την ενοικίαση του «Ποσειδωνίου» και την εκμετάλλευση του πευκοδάσους. Στο αρχείο του σώζονται, επίσης, αποδείξεις ότι δάνεισε ποσά σε πλοιοκτήτες, με μικρό σχετικά τόκο, ενώ στο Ειρηνοδικείο Αθηνών υπήρξε επίσημη μαρτυρία ότι ο Ανάργυρος σε ταξίδι του το 1921 στην Αγγλία έδωσε συμβουλές σε καπνεργοστάσιο έναντι του αντιτίμου των 50.000 λιρών. Η παρούσα εργασία δεν κατέστη δυνατόν να εξακριβώσει την πληροφορία αυτή, γι' αυτό και μεταφέρεται με επιφύλαξη¹²⁷. Τα έξοδα (με βάση τις αποδείξεις που βρέθηκαν στο σπίτι του) που έκανε από το 1908 ως το 1928 για τις διάφορες ευεργεσίες του ανέρχονται στο συνολικό ποσό των 13.500.000 δρχ¹²⁸.

Δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε σε τι βαθμό η περιουσία του επλήγη πραγματικά από τα δύο υποχρεωτικά εσωτερικά δάνεια στην Ελλάδα, το πρώτο του 1919 (διχοτόμηση της δραχμής) και το δεύτερο του 1926 (τριχοτόμηση της δραχμής)¹²⁹. Το βέβαιο είναι ότι την ημέρα του θανάτου του βρέθηκαν στο σπίτι του στις Σπέτσες ομόλογα του ελληνικού δημοσίου, ύψους 100 χιλ. δρχ. όσον αφορά στη διχοτόμηση της δραχμής και ύψους 50 χιλ. δρχ. όσον αφορά στην τριχοτόμηση επί Παγκάλου¹³⁰. Σε κάθε περίπτωση, η απογραφή της Ε.Ε. του Ιδρύματος το 1935 ανεβάζει το ποσό της περιουσίας του σε 250 – 400 εκατομμύρια δραχμές. Κι αυτό, παρά το γεγονός ότι είχε προηγηθεί η πτώχευση της Ελλάδας την άνοιξη του 1932.

8.4 Εθνικές ευεργεσίες

Το 1912 είναι το έτος κατά το οποίο τα βαλκανικά κράτη εξοπλίζονται και προετοιμάζονται ενόψει του πολέμου που όλοι γνωρίζουν ότι σε λίγο θα ξεσπάσει, του Βαλκανικού πολέμου. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος κατορθώνει, την ύστατη στιγμή,

¹²⁷ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 275, αριθμ. υποσημ. 8 και 10.

¹²⁸ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 132 – 133.

¹²⁹ Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 50.

¹³⁰ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 198.

να εντάξει την Ελλάδα στις ενδοβαλκάνιες συνεννοήσεις, ώστε να μη μείνει η χώρα ουραγός των εξελίξεων. Την πολεμική προπαρασκευή επικουρούν έρανοι, που αποσκοπούν στον εξοπλισμό του Στρατού Ξηράς, του Ναυτικού και της νεοσύστατης Πολεμικής Αεροπορίας.

Ο Σωτήριος Ανάργυρος δε θα μπορούσε να λείψει από αυτήν την κρίσιμη εθνική στιγμή. Έγινε ήδη αναφορά στην προσφορά του ποσού των 40.000 δρχ. για την αγορά δύο αεροσκαφών της Πολεμικής Αεροπορίας. Δεν αρκέστηκε όμως εκεί. Στα τέλη του Οκτωβρίου του ίδιου έτους αποστέλλει επιστολή στον Βενιζέλο, εσωκλείοντας το ποσό των 100.000 χρυσών δραχμών, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα Ταμείο Περιθάλψης των αναπήρων πολέμου του 1912. Το ποσό αξιοποιήθηκε αργότερα, το 1918 οπότε και ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος Περιθάλψεως Αναπήρων Πολέμου¹³¹.

Η ύψιστη προσφορά του Ανάργυρου στο Έθνος έγκειται, όμως, στη δωρεά αρχικά και κατόπιν στο κληροδότημα στη Σχολή. Μια προσφορά που ήρθε να καλύψει την ανάγκη παροχής παιδείας σε τέκνα ανεξαρτήτως οικονομικής επιφάνειας (για το σκοπό αυτό υπήρχαν οι υποτροφίες), που θα στελέχωναν σε ανώτερες θέσεις τον δημόσιο και πολιτικό στίβο. Η Σχολή, την περίοδο που η Μικρασιατική Καταστροφή έβαλε οριστικά ταφόπλακα στη Μεγάλη Ιδέα και εξάλειψε δια παντός τον ελληνικό κοσμοπολιτισμό, εξυπηρετούσε το ελληνικό κράτος που δημιουργήθηκε μετά από την έλευση των προσφύγων: ένα κράτος που συσπείρωνε πια τις διάφορες πληθυσμιακές ομάδες του ελληνισμού, κάτω από ενιαία κρατική υπόσταση και που έπρεπε να βρει τον τρόπο ένταξης και αφομοίωσης των ομάδων αυτών.

8.5 Τιμητικές Διακρίσεις

Το επίσημο κράτος, αλλά και ο απλός λαός αναγνώρισε με μια σειρά από ενέργειες την προσφορά του Σωτήριου Ανάργυρου στη χώρα. επίσημα και ανεπίσημα, τόσο εν ζωή όσο και μετά θάνατο. Από όλες τις τιμητικές διακρίσεις στο πρόσωπο του ευεργέτη εστιάζουμε σε δύο κατηγορίες: α. Τις τιμητικές διακρίσεις από το κράτος, β. Τις τιμητικές εκδηλώσεις ιδιωτών.

¹³¹ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 177 – 178.

Στην πρώτη κατηγορία θα μπορούσαμε να κατατάξουμε την επιστολή που ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος απέστειλε στον Ανάργυρο στις 18 Μαΐου 1912, για να τον ευχαριστήσει για το ποσό που διέθεσε, προκειμένου να αγοραστούν δύο πολεμικά αεροπλάνα. Το ευχαριστήριο έγγραφο που σώθηκε έως σήμερα, μεταξύ άλλων αναφέρει: *«Λαμβάνω την τιμήν να γνωρίσω υμίν την λήψιν της [...] επιστολής και της [...] Συναλλαγματικής της Τραπέζης Αθηνών, εκ δραχμών 40.000, αίτινες συμφώνως τη επιθυμία υμών θέλουσι διατεθή δια την αγοράν 2 αεροπλάνων εις α θα δοθώσι τα ονόματα των ηρωικών νήσων "Υδρας και Σπετσών". Δράττομαι της ευκαιρίας όπως θερμός απευθύνω υμίν ευχαριστίας επί τη γενναία ταύτη δωρεά ήτις πέποιθα ότι θέλει εύρει πολλούς μιμητάς[...]*. Ο Βενιζέλος θα αποστείλει εκ νέου ευχαριστήρια επιστολή, για την δωρεά των 100.000 χρυσών δρχ. για την ίδρυση ταμείου *«προς απονομήν συντάξεων περιθάλψεως εις τους απομάχους τραυματίας του ενδόξου πολέμου του 1912»*. Κατά την περίοδο 1912-1918 στον Ανάργυρο απονεμήθηκε ο Αργυρός Σταυρός των Ιπποτών και ο Χρυσός Σταυρός των Ιπποτών του Β. Τάγματος του Γεωργίου Α¹³².

Ο απλός λαός τίμησε τον ευεργέτη του πλειστάκις: με την πανηγυρική υποδοχή που του επιφύλαξε όταν αθωώθηκε στην πολύκροτη δίκη «επί εκβίασει», με τον πάνδημο αποχαιρετισμό στην κηδεία του, με την ανάρτηση της φωτογραφίας του σε πολλά σπίτια των Σπετσών, με τη συμμετοχή στο ετήσιο μνημόσυνο και με την προσωπογραφία που φιλοτέχνησε ο ζωγράφος και καθηγητής της Α.Κ.Σ.Σ. κ. Γεώργιο Χίντζογλου.

8.6 Ο θάνατος – Η κηδεία

Η 17^η Δεκεμβρίου 1928, ημέρα Δευτέρα, ήταν μια συνηθισμένη ημέρα για τον Σωτήριο Ανάργυρο. Μετά από τον περίπατό και την επίσκεψή του στο καφενείο, επέστρεψε στο σπίτι του, έφαγε και αποσύρθηκε στο δωμάτιό του.

Την επόμενη ημέρα, καθώς ο Ανάργυρος δεν εμφανίστηκε για πρωινό, οι πιστοί υπηρέτες του Βασιλική, Νέζω και Καμπουράκης ανησύχησαν και ειδοποίησαν τις Αρχές του τόπου και τον γιατρό. Σκαρφάλωσαν από τη βεράντα, παραβίασαν την πόρτα και βρήκαν τον Σωτήριο Ανάργυρο νεκρό. Οι Αρχές προχώρησαν σε επιτόπια

¹³² Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 181 - 182.

έρευνα, η οποία απέδωσε καρπούς: στο σπίτι βρέθηκαν ομόλογα του ελληνικού δημοσίου από τα δύο εσωτερικά πατριωτικά δάνεια, μία ανυπόγραφη επιταγή της Εθνικής Τράπεζας, ύψους 8 χιλιάδων δρχ., ένα πορτοφόλι με ευτελές – για τα δεδομένα του Ανάργυρου – ποσό και ιδιόχειρη, μυστική διαθήκη¹³³.

Κάποια συγγενής, ωστόσο, του Ανάργυρου άρχισε να φωνάζει ότι ο θείος της είχε δολοφονηθεί, γεγονός που ήταν αρκετό, για να διαδοθεί αμέσως η φήμη ότι ο Ανάργυρος είχε δηλητηριαστεί. Ο γιατρός Παπασταύρου διέγνωσε ότι ο Ανάργυρος είχε πεθάνει από συγκοπή. Ο Ανάργυρος, εξάλλου, είχε χάσει τη μητέρα του από καρδιά. Σε προχωρημένη πια ηλικία, γνώριζε ότι έπασχε και ο ίδιος από αρτηριοσκλήρυνση και για τον λόγο αυτόν προέβαινε σε τακτικούς ελέγχους της υγείας του. Η διάγνωση του γιατρού, όμως, αγνοήθηκε και η φήμη της δολοφονίας διαδόθηκε σε όλο το νησί – και όχι μόνο – ταχύτατα.

Ο θάνατος του Ανάργυρου απασχόλησε τις εφημερίδες στην Αθήνα. Από τη δεύτερη έκδοση του *Έθνους* της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1928 αντλούμε την πληροφορία ότι ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος θα μεταβεί με το Αντιτορπιλικό «Πέργαμος» στις Σπέτσες, για να παρευρεθεί στην κηδεία του Ευεργέτη Σωτήριου Ανάργυρου και μάλιστα θα εκφωνήσει τον επικήδειο λόγο. Η εφημερίδα δεν αρκείται στην είδηση της μετάβασης Βενιζέλου, αλλά μεταφέρει και τις υπόνοιες για δηλητηρίαση του θανόντος. Τονίζει ότι στις Σπέτσες, κατόπιν τηλεφωνικής παραγγελίας του Ειρηνοδίκη Σπετσών Ξενοφώντα Κωνσταντόπουλου και του υπουργού Δικαιοσύνη Παν. Πετρίδη, θα μεταβεί και ο ιατροδικαστής κ. Γεωργιάδης, αλλά και ο υφηγητής κ. Κατσάς, οι οποίοι μετά από την κηδεία θα προχωρήσουν σε νεκροτομή «*κατόπιν εκφρασθεισών υπονοιών ότι ο Ανάργυρος απέθανεν ουχί εκ φυσικού θανάτου αλλά δηλητηριασθείς*». Θα εξεταστεί ο εγκέφαλος του θανόντος, ενώ τα σπλάγχνα του θα μεταφερθούν στην Αθήνα, προκειμένου να γίνει ο απαραίτητος τοξικολογικός έλεγχος. Τονίζεται ότι στο πλαίσιο των ανακρίσεων έχουν σφραγιστεί τα δωμάτια του σπιτιού του, ενώ η εφημερίδα μεταφέρει ότι δεν υπάρχουν πληροφορίες για την ύπαρξη διαθήκης, αλλά αντιθέτως λέγεται ότι ο ευεργέτης είχε δωρίσει όλη του την περιουσία στην Αναργύρειο Σχολή¹³⁴.

Αν εξετάσουμε τη ληξιαρχική πράξη θανάτου του Ανάργυρου, διαπιστώνουμε ότι «*ο θάνατος επήλθεν εξ αρτηριοσκληρώσεως και εκ καρδιακής συγκοπής*»¹³⁵. Η

¹³³ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 198.

¹³⁴ *Έθνος*, 19 Δεκεμβρίου 1928, αριθμός φύλλου 5220.

¹³⁵ Ληξιαρχική Πράξη Θανάτου Σωτήριου Ανάργυρου, Αρ. Πράξης 80/19-12-1928

ιατροδικαστική έκθεση κάνει λόγο για «εστενωμένον στόμιον της προσθίας αρτηρίας και ο αυλός υποφράσσεται υπό θρόμβου αίματος εις ινιακήν διαδρομήν... Η καρδίαν εις όγκον ανώτερον του φυσιολογικού. Εις το δεξιόν μέρος αυτής θρόμβος αίματος. Συμπέρασμα: ο θάνατος οφείλεται εις παρατηρηθείσαν χρονίαν αορτίτιδα και πάθησιν προσθίας στεφανιαίας αρτηρίας, νόσους δυναμένας να παραγάγωσιν αιφνίδιον θάνατον»¹³⁶.

Ταυτόχρονα, στις Σπέτσες οι απλοί κάτοικοι, μαθαίνοντας την είδηση του θανάτου του Ανάργυρου, συνέρρευσαν στο αρχοντικό του, προκειμένου να αποτίσουν φόρο τιμής στον νεκρό. Το Δημοτικό Συμβούλιο των Σπετσών συνεδριάζει και αποφασίζει να προβεί σε ενέργειες τιμητικές για τον Εθνικό Ευεργέτη: θα εκφραστούν τα συλλυπητήρια στην οικογένεια, η σημαία στο Κοινοτικό Κατάστημα θα κυματίσει μεσίστια, η Κοινότητα θα καταθέσει στεφάνι, οι φανοί θα περιβληθούν με πένθιμο πέπλο, η κωδωνοκρουσία θα είναι πένθιμη, το Δημοτικό Συμβούλιο και οι δάσκαλοι, μαζί με τους μαθητές, θα παρακολουθήσουν την κηδεία, θα κληθεί ο Μητροπολίτης και τα καταστήματα θα κλείσουν για δύο ώρες πριν από την εκφορά του νεκρού¹³⁷. Οι Σπέτσες σε πάνδημη τελετή θα αποχαιρετίσουν τον ευεργέτη τους. Η σύζυγός του Ευγενία, πάνω στην οποία πέφτουν αμέσως οι υποψίες και οι ανοιχτές αιτιάσεις των εφημερίδων για την υποτιθέμενη «δηλητηρίαση» παραμένει στην Αθήνα και δε μεταβαίνει στο νησί για την κηδεία.

Από το βιβλίο Πρακτικών του Συλλόγου καθηγητών της Α.Κ.Σ.Σ αντλούμε τις εξής πληροφορίες: τα μαθήματα διακόπηκαν επί τρεις ημέρες, η σημαία της Σχολής ήταν μεσίστια, πραγματοποιήθηκε προσκύνημα στη σορό, το εκπαιδευτικό προσωπικό και οι μαθητές παρακολούθησαν την κηδεία και έγινε κατάθεση στεφάνου¹³⁸.

Την Τετάρτη, 19 Δεκεμβρίου 1928, στις 4 το απόγευμα, πραγματοποιήθηκε η κηδεία του Σωτήριου Ανάργυρου, παρουσία του Πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου, των βουλευτών Σπετσών Κ. Πετσάλη και Ερμιονίδας Βαρδέλη, εκπροσώπων του εκδοτικού και επιχειρηματικού κόσμου και πλήθους ανώνυμου κόσμου.

Την Πέμπτη, 20 Δεκεμβρίου 1928, οι εφημερίδες, κατόπιν ανακοίνωσης του ιατροδικαστή, μιλούν πλέον για καρδιακή προσβολή, αίροντας τις υπόνοιες που

¹³⁶ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 313, αριθμ. υποσημ. 17.

¹³⁷ Ψήφισμα Κοινότητας Σπετσών, Αρ. Πράξεως 390/18-12-1928.

¹³⁸ Πρακτικά Συνεδρίων του Καθηγητικού Συλλόγου της Α.Κ.Σ.Σ., Αρ. Πρ. 7/ 18 -12-1928.

εντελώς ανεύθυνα είχαν στρέψει εναντίον των συγγενών του Ανάργυρου γενικώς και της Ευγενίας ειδικότερα.

8.7 Η διαθήκη

Κάτι που εξέπληξε πολλούς ήταν η ύπαρξη διαθήκης του Ανάργυρου, με ημερομηνία 1^η Νοεμβρίου 1928, δηλαδή σαράντα μόλις μέρες προτού ο Ανάργυρος πεθάνει. Για την ακρίβεια επρόκειτο για τη δεύτερη διαθήκη που αναιρούσε την πρώτη, η οποία είχε συνταχθεί την 1^η Ιουλίου 1920. Το βασικό κοινό στοιχείο των δύο διαθηκών είναι ότι καθίσταται «μοναδικός» κληρονόμος «*επί πάσης χρηματικής κινητής και ακινήτου περιουσίας μου*» η Αναργύρειος και Κοργιαλένειας Σχολή Σπετσών. Επίσης, ότι με την τελευταία του διαθήκη ο Ανάργυρος φρόντισε να κλείσει όσους λογαριασμούς είχε αφήσει ανοιχτούς κατά τη διάρκεια της ζωής του.

Όσον αφορά στους ξένους, με τη διαθήκη του ο Ανάργυρος ζήτησε να χαριστούν όλα τα χρέη των οφειλετών του: «*να δωρηθούν τα προς εμέ τυχόν οφειλόμενα χρέη, άτινα εδάνεισα λόγω βοήθειας*».

Στη διαθήκη του, εξάλλου, βρήκαν θέση και άνθρωποι που δεν ήταν συγγενείς του, αλλά ήταν δικοί του άνθρωποι. Τέτοιο ήταν το υπηρετικό προσωπικό του, το οποίο συμπεριέλαβε στους δικαιούχους: τη μαγείρισσά του Βασιλική Κοσκοροζή, τον κηπουρό Ιωάννη Ευσταθίου, στους οποίους κληροδότησε το ποσό των 30.000 δρχ. στον καθένα¹³⁹.

Στη συνέχεια, έκλεισε τους λογαριασμούς του με τους συγγενείς του. Ο Ανάργυρος προέβλεψε να δοθούν ποσά στα παιδιά του νεκρού αδελφού του Δημήτριου (ο οποίος είχε μεταναστεύσει στην Αργεντινή), αλλά και σε ανήψια του που ζούσαν στην Ελλάδα. Το αρχοντικό, κατά την πρώτη διαθήκη, επρόκειτο να κληροδοτηθεί στον ανηψιό του Ανδρέα Αναργύρου. Σύμφωνα με την κόρη του, ο πατέρας της σε κάποια εκλογική νίκη των αντιβενιζελικών (πιθανότατα στις εκλογές του Νοεμβρίου 1920) πέρασε έξω από τα παράθυρα του αρχοντικού, τραγουδώντας αντιβενιζελικά συνθήματα, γεγονός που εξόργισε τον Σωτήριο Ανάργυρο και γι' αυτό τον αποκλήρωσε¹⁴⁰. Παρά, λοιπόν, την έντονη φημολογία ότι το αρχοντικό θα

¹³⁹ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 204.

¹⁴⁰ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 315, αριθμ. υποσημ. 5.

κληροδοτηθεί στον εκάστοτε Πρόεδρο της Δημοκρατίας, το αρχοντικό κατέληξε στον ανηψιό του Ανδρέα Αναργύρου.

Στη διαθήκη, εξάλλου, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στη σύζυγό του Ευγενία, με την οποία βρίσκονταν σε διάσταση από το 1906. Και στο σημείο αυτό ο αθηναϊκός Τύπος φαίνεται να έχει αντικρουόμενες πληροφορίες. Έτσι, στο *Έθνος*, σε διαφορετικά δημοσιεύματα δίνονται και διαφορετικά έτη διάστασης του ζεύγους: το δημοσίευμα της 20^{ης} Δεκεμβρίου κάνει λόγο για δεκαετή διάσταση¹⁴¹, ενώ εκείνο της 21^{ης} Δεκεμβρίου για εικοσιτριάχρονη διάσταση¹⁴². Και τα δύο δημοσιεύματα συμφωνούν πάντως στο ότι η Ευγενία αρνήθηκε να δώσει διαζύγιο στον σύζυγό της, με αποτέλεσμα ο τελευταίος να της χορηγεί διατροφή ύψους δέκα χιλιάδων δραχμών κάθε μήνα.

Ο Ανάργυρος επιθυμούσε διακαώς να μην παρεμποδίσει τίποτε το κληροδότημα προς τη Σχολή – ούτε και η σύζυγός του με ενδεχόμενη προσβολή της διαθήκης. Στη διαθήκη του, λοιπόν, συμπεριέλαβε το ποσό των 150 χιλιάδων δραχμών προς εκείνη, *«όπως χρησιμεύσουν αυτή προς συντήρησίν της συμφώνως προς την κοινωνικήν τάξιν ημών και υπό τους όρους υπό τους οποίους και μετ' εμού έζη εν Σπέτσαις»*. Το ποσό αυτό, όμως, σήμαινε ταυτόχρονα και αποποίηση της Ευγενίας από οποιοδήποτε άλλο περιουσιακό στοιχείου του Ανάργυρου.

Προκειμένου να υπερκεράσει ενδεχόμενη προσβολή της διαθήκης, δεν φείδεται χαρακτηρισμών προς τη σύζυγο, για την οποία γενικώς δε συνήθιζε να εκφράζεται αρνητικά. Ανατρέχει στην υπόθεση της εκβίασης, στην οποία τη θεωρεί συνυπεύθυνη: *«Το ποσόν τούτο καταλείπω εις αυτήν μη επιθυμών να μένη απροστάτευτος εκείνη ήτις εγένετο σύζυγος μου, διότι άλλως αι πικρίαι, ας με επότισεν αύτη η τόσον παρ' εμού αγαπηθείσα και ευεργετηθείσα μεθ' ολοκλήρου της οικογενείας της και η συμπεριφορά ην επέσυρε κατά του οίκου μου συνομόσασα μετά του συγγάμβρου μου Ανδρέα Σκλια και Παν. Ψαρά και άλλων της οικογενείας της μελών και αποδούσα μοι ανύπαρκτον και βδελυρόν έγκλημα, όπως εκβιασθώ εις πληρωμήν εξ χιλιάδων Αγγλικών λιρών, ας μου εξήτησαν, είναι τοσούτον βαρέα και θανάσιμα παραπτώματα, ώστε ουδέν ανθρώπινον αίσθημα θα ηδύνατο να παρίδη ταύτα και να εξακολουθήση ευεργετών τον ούτως αγνωμονούντα. Αν η σύζυγος μου δεν σεβασθή την*

¹⁴¹ *Έθνος*, 20 Δεκεμβρίου 1928, αριθμός φύλλου 5221.

¹⁴² *Έθνος*, 21 Δεκεμβρίου 1928, αριθμός φύλλου 5222.

θέλησίν μου και προσβάλη την διαθήκην μου, ουδέν επιθυμώ να λάβη εκ της περιουσίας μου»¹⁴³.

Η υπόλοιπη περιουσία του κληροδοτείται στην Εκτελεστική Επιτροπή της Αναργύρειου και Κοργιαλένειου Σχολής Σπετσών. Στη διαθήκη προβλεπόταν ότι μετά από την αποπεράτωση της Σχολής, το υπόλοιπο της περιουσίας του θα διατίθετο για τη συντήρηση των έργων υποδομής που είχε κατασκευάσει στον δήμο Σπετσών (*«[...]το εκ της Σχολής διαθέσιμον καθαρόν κέρδος χρησιμοποιηθή υπέρ της συντηρήσεως, συμπληρώσεως και επεκτάσεως των εν τη νήσω γενομένων παρ' εμού χρησίμων και άλλων καλλωπιστικών έργων, ίνα η ιδιαιτέρα μου πατρίς αποκτήση συν τω χρόνω δια των εσόδων τούτων εξωραϊστικά και άλλα προαγωγικά έργα επαυξάνοντα έτι μάλλον τας φυσικάς αρετάς της Νήσου»¹⁴⁴.*

Ο όρος αυτός δημιούργησε διαμάχη ανάμεσα στην Κοινότητα Σπετσών (η οποία, για να προασπίσει τα δικαιώματά της όρισε επιτροπή) και την Εκτελεστική Επιτροπή του Ιδρύματος. Μεταξύ των δύο επιτροπών υπήρξαν και δικαστικές διαμάχες. Σε γενικές γραμμές η Ε.Ε. του Ιδρύματος μέχρι τον πόλεμο αρκέστηκε σε επιδοτήσεις προς την Κοινότητα. Μεταπολεμικά, οι δύο πλευρές πέρασαν περιόδους μεγάλης όξυνσης των σχέσεών τους, χωρίς πάντως να έχει υπάρξει συστηματική επιχορήγηση του Δήμου από το Ίδρυμα¹⁴⁵.

¹⁴³ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 205.

¹⁴⁴ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 207.

¹⁴⁵ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 316 - 317, αριθμ. υποσημ. 6.

Θ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

9.1 Το Κοργιαλένιο Κληροδότημα

Ο Μαρίνος Κοργιαλένιος γεννήθηκε στο Αργοστόλι το 1829, από οικογένεια που ασχολείτο με το εμπόριο και τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Σε ηλικία έντεκα ετών έμεινε ορφανός από πατέρα και στα 17 του χρόνια αναγκάστηκε να μεταναστεύσει στο εξωτερικό, λόγω της χρεωκοπίας της οικογένειάς του. Αρχικά μετέβη στη Σμύρνη, στη συνέχεια στην Οδησό, έπειτα στη Μασσαλία. Κάποια εσφαλμένη επένδυση τον οδήγησε στη χρεωκοπία και σε νέα μετοικεσία, το 1872, στο Λονδίνο. Εκεί, ασχολήθηκε επιτυχώς με το χρηματιστήριο.

Παρέμεινε στη Βρετανία μέχρι τον θάνατό του, το 1911, αλλά άρχισε πολύ νωρίτερα να ενισχύει με κάθε τρόπο τη γενέτειρά του. Ορίζοντας ως Πρόεδρο της Επιτροπής διαχείρισης του κληροδοτήματός του τον Βασιλιά των Ελλήνων, κληροδότησε μεγάλο μέρος της περιουσίας του υπέρ κοινωφελών σκοπών. Η διαθήκη του (ασχέτως του αν υλοποιήθηκαν όλες οι επιθυμίες του) προέβλεπε μεταξύ άλλων την ενίσχυση εκκλησιών καθώς επίσης και την ίδρυση του Κοργιαλένιου Παρθεναγωγείου, Σχολαρχείου, Γυμνασίου και Αρχαιολογικού Μουσείου στο Αργοστόλι. Όσον αφορά στην Αθήνα, προβλεπόταν η ενίσχυση του Νοσοκομείου Παίδων «Αγία Σοφία», του Αστεροσκοπείου Αθηνών, η ίδρυση πτέρυγας σε Νοσοκομείο και η ενίσχυση του «Ευαγγελισμού», η ενίσχυση του Ταμείου του Εθνικού Στόλου, η δημιουργία πρότυπων φυλακών. Η διαθήκη προέβλεπε, τέλος, την ίδρυση Πρότυπου Σχολής. Η αρχική ιδέα της ίδρυσης της Σχολής φαίνεται ότι ανήκε στον Γεώργιο Α΄, ο οποίος πίστευε ότι πρέπει να ιδρυθεί ένα «*σχολείο ηγητόρων*», κατά τα πρότυπα των αγγλικών public schools. Για το σκοπό αυτό, ο Μαρίνος Κοργιαλένιος με την παράγραφο 30 της οριστικής του διαθήκης (1910) κληροδοτούσε στο ελληνικό δημόσιο το ποσό των 40.000 αγγλικών λιρών «*δια την ίδρυσιν Δημοσίου Σχολείου εν Αθήναις ή πλησίον αυτών*»¹⁴⁶.

¹⁴⁶ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 149.

9.2 Η Ίδρυση της Σχολής

Όπως είναι φανερό, ο Σωτήριος Ανάργυρος είχε πολλά κοινά με τον Μαρίνο Κοργιαλένιο. Χαρακτηριστικά επισημαίνεται ότι κοινές ήταν ακόμη και οι πόλεις στις οποίες μετανάστευσαν. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι οι δύο άνδρες γνωρίζονταν προσωπικά ή, έστω, ότι ο ένας γνώριζε την ύπαρξη του άλλου. Παρ' όλα αυτά, τα πράγματα ήρθαν έτσι, ώστε οι δύο άνδρες να μνημονεύονται μαζί στο μεγάλο έργο που ιδρύθηκε χάρη στα κληροδοτήματά τους, την Αναργύρειο και Κοργιαλένιο Σχολή Σπετσών.

Η δολοφονία του Γεωργίου Α' το 1913 ανέστειλε τις εξελίξεις, μέχρι που ο Ελευθέριος Βενιζέλος, γνωρίζοντας την πρόθεση του Σωτήριου Ανάργυρου να κάνει κάποια μεγάλη δωρεά¹⁴⁷, έθεσε υπόψη του το θέμα του Κοργιαλένιου κληροδοτήματος και του ζήτησε να συμμετάσχει στη δαπάνη για την ίδρυση της Σχολής. Παρά τη ρητή διάταξη της διαθήκης του Κοργιαλένιου να ιδρυθεί η Σχολή στην Αθήνα, ο Ανάργυρος εκμεταλλεύτηκε τη φράση «ή πλησίον αυτών (σ.σ. των Αθηνών)» και επέβαλε την ίδρυση της Σχολής στις Σπέτσες, τις οποίες ήθελε να τονώσει οικονομικά.

Ο Ανάργυρος, όπως προκύπτει και από την αγγελία που δημοσιεύτηκε στις 11 Σεπτεμβρίου 1918 στις αθηναϊκές εφημερίδες, ανέλαβε την υποχρέωση να συμμετάσχει με το ποσό των 40.000 λιρών Αγγλίας, αλλά και να παραχωρήσει έκταση στο δάσος των Σπετσών: *«Ο γενναίος εκ Σπετσών πατριώτης κ. Ανάργυρος προέβη εις ανακοίνωσιν προς τον Πρωθυπουργόν κ. Βενιζέλον εξόχου σκοπιμότητος εθνικής δωρεάς. Εδήλωσεν ότι προσφέρει το ποσόν του 1.000.000 δρχ. (40.000 χρυσών λιρών Αγγλίας), διαθέτει δε και τον αναγκαίον χώρον εντός απεράντου δάσους εις τας Σπέτσας προς ανέγερσιν και λειτουργίαν Σχολείου επί τη βάσει των εν Αγγλία κρατούντων. Ο κ. Ανάργυρος παρεκάλεσεν τον Πρωθυπουργόν να δεχθή την προεδρίαν διαχειριστικής επιτροπής του κληροδοτήματος, απαρτιζομένης εκ των κ.κ. Πολίτου, Υπουργού των Εξωτερικών, Αλεξ. Διομήδους συνδιοικητού της Εθνικής τραπεζής και του ιδίου του κ. Αναργύρου. Ο κ. Βενιζέλος απεδέχθη ευχαρίστως την πρότασιν. Επειδή δε δια τον ίδιον πατριωτικόν σκοπόν υφίσταται και κληροδότημα του αιμνήστου*

¹⁴⁷ Ο Ανάργυρος, σκοπεύοντας να διαθέσει χρήματα για κοινωφελείς σκοπούς, έθεσε το ερώτημα στους Σπετσιώτες αν επιθυμούν να γίνουν στο νησί έργα για τη ναυτιλία ή να ιδρυθεί μια υποδειγματική Σχολή. Οι Σπετσιώτες απάντησαν ότι προτιμούσαν τη Σχολή. Την πληροφορία έδωσε ο Δημήτριος Ανάργυρος σε προφορική συνέντευξη στον γράφοντα τον Ιούλιο του 2018.

*Κοργιαλενίου, κρατεί η σκέψις όπως γίνη εις Σπέτσας πληρεστέρα Σχολή οκτώ ολοκλήρων τάξεων κατά το σύστημα του αγγλικού προπαρασκευαστικού Ήτον»*¹⁴⁸.

Η είδηση, όπως ήταν φυσικό, δημιούργησε αμφιθυμικά αισθήματα στους Σπετσιώτες. Οι συγγενείς του Ανάργυρου που ήλπιζαν στην κληρονομιά μετά από τον θάνατό του, είδαν τις ελπίδες τους να εξανεμίζονται, ενώ η ευρεία μάζα δεν ήταν σε θέση να αξιολογήσει με ποιον τρόπο η ίδρυση της Σχολής θα τόνωνε την οικονομία του νησιού. Το Δημοτικό Συμβούλιο αντίθετα, συνεδρίασε και έλαβε την απόφαση «*ομοθυμωσ και ολοθύχως να εκφράση την άπειρον ευγνωμοσύνην προς τον ευεργετικώτατον δωρητήν [...] επί τη γενναία προσφορά του μεγαθύμου αυτής τέκνου κ. Σωτηρίου Αναργύρου προς ίδρυσιν εν τη νήσω Σχολής προτύπου κατά το Αγγλικόν Ήτον [...] ευχόμενον ίνα ο Υψιστος μακροημερεύση (sic) Αυτόν επ' αγαθώ της φιλάτης γενετείρας ημών και της όλης Πατρίδος»*¹⁴⁹.

Στις 7 Νοεμβρίου του ίδιου έτους η Επιτροπή του Κοργιαλένιου Κληροδοτήματος (στο εξής Κ.Κ.) αποδέχεται τη σύμπραξη. Καταρτίστηκε Μικτή Διαχειριστική Επιτροπή, μέλη της οποίας ήταν από τη μεριά του Κ.Κ. οι Ι. Αθανασάκης¹⁵⁰ και Δ. Αιγινήτης¹⁵¹, ενώ από την πλευρά του Ανάργυρου, εκτός από τον ίδιο, οι Ελ. Βενιζέλος, Ν. Πολίτης¹⁵² και Αλ. Διομήδης. Καταρτίστηκε ακόμη Μικτή Εκτελεστική Επιτροπή, που θα αναλάμβανε την ανέγερση της Σχολής, στην οποία ήταν τα ίδια μέλη, με την προσθήκη αργότερα του Αλ. Δελμούζου¹⁵³. Οι δύο επιτροπές ενοποιήθηκαν το 1928 στη γνωστή Εκτελεστική Επιτροπή (στο εξής Ε.Ε.).

Επιπλέον, την 1^η Ιουλίου 1920 ο Ανάργυρος συνέταξε μυστική διαθήκη, με την οποία κληροδοτούσε στο Ίδρυμα το σύνολο των περιουσιακών του στοιχείων, γεγονός που εξασφάλιζε τη λειτουργία του σε βάθος χρόνου¹⁵⁴. Η ανέγερση της Σχολής άρχισε το 1924 και οι δαπάνες που απαιτήθηκαν υπερκέρασαν τον αρχικό προϋπολογισμό. Ο Ανάργυρος, ανησυχώντας ότι δε θα μπορέσει να αποπερατώσει το

¹⁴⁸ *Εστία*, 11 Σεπτεμβρίου 1918, α.φ. 8671.

¹⁴⁹ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 151.

¹⁵⁰ **Ιω. Αθανασάκης** (1853 – 1953): νομικός, βουλευτής Αττικοβοιωτίας, υπουργός Στρατιωτικών το 1918, Πρόεδρος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού. Διαχειρίστηκε με σύνεση τα κληροδοτήματα και παρέμεινε επίτιμος πρόεδρος της Ε.Ε. από το 1929 ως τον θάνατό του.

¹⁵¹ **Δημ. Αιγινήτης** (1862 – 1934): αστρονόμος διεθνούς εμβέλειας, διευθυντής του Εθνικού Αστεροσκοπείου και τακτικός Καθηγητής Αστρονομίας και Μετεωρολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Χρημάτισε δις υπουργός Παιδείας.

¹⁵² **Νικ. Πολίτης** (1872 – 1924): διπλωμάτης, υπουργός Εξωτερικών της Κυβέρνησης Θεσσαλονίκης, αντιπρόσωπος της Ελλάδας στην Κοινωνία των Εθνών.

¹⁵³ **Αλ. Δελμούζος** (1880 – 1956): παιδαγωγός, κύριος εκπρόσωπος του δημοτικισμού, διευθυντής του Παρθεναγωγείου Βόλου, ένας από τους ιδρυτές του Εκπαιδευτικού Ομίλου.

¹⁵⁴ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 155.

έργο που είχε αναλάβει, άρχισε να κάνει συστηματικές περικοπές των εξόδων του. Εγκαινιάζεται, έτσι, μία περίοδος, κατά την οποία ο άνθρωπος που δεν αρνιόταν τη βοήθειά του στον πάσχοντα συνάνθρωπό του, αρχίζει να χαρακτηρίζεται από τους συντοπίτες του «τσιγκούνης».

Για να καλύψει το εξειδικευμένο εκπαιδευτικό προσωπικό η Επιτροπή απέστειλε στην Αγγλία για μετεκπαίδευση με υποτροφία 7 καθηγητές. Παράλληλα, ο Ανάργυρος αναζήτησε τα κατάλληλα οικόπεδα, τα αγόρασε και τα ενοποίησε. Ενεπλάκη για άλλη μια φορά στη ζωή του σε δικαστική διαμάχη και τα οικόπεδα εν τέλει απαλλοτριώθηκαν με Β.Δ. της 28^{ης} Οκτωβρίου 1919, που υπογράφει ο Βασιλιάς Αλέξανδρος¹⁵⁵. Εν συνεχεία, ανέθεσε την εκπόνηση των σχεδίων των κτηρίων της Σχολής στον αρχιτέκτονα Αριστείδη Μπαλάνο: τα αρχικά σχέδια (τροποποιήθηκαν αργότερα τόσο από τον ίδιο τον Ανάργυρο, ο οποίος με καθημερινή παρουσία είχε την αυτεπιστασία, όσο και από τον αρχιτέκτονα Γεώργιο Διαμαντόπουλο) προέβλεπαν 5 διώροφα κτήρια, εκ των οποίων το ένα θα ήταν το διδακτήριο και τα υπόλοιπα τα οικοτροφεία. Όλο αυτό το χρονικό διάστημα φρόντιζε να χρηματοδοτηθεί το εγχείρημα από τους τόκους των καταθέσεών του.

Το κεντρικό κτήριο περιλαμβάνει το εντευκτήριο, την αίθουσα θεάτρου και κινηματογράφου, ένα μικρό αμφιθέατρο, τις αίθουσες των μαθητικών συλλόγων, τη μικρή και τη μεγάλη τραπεζαρία, το μαγειρείο, τους βοηθητικούς χώρους και φυσικά τα διδακτήρια, τα εργαστήρια, τη βιβλιοθήκη, την αίθουσα της μουσικής, τον χώρο της Γραμματείας, την αίθουσα των καθηγητών και το γραφείο του Διευθυντή¹⁵⁶.

Το Οικοτροφείο πληρούσε όλες τις απαραίτητες προδιαγραφές για τη διαμονή των μαθητών κάτω από υγιεινές συνθήκες. Περιλάμβανε το κτήριο των κοιτώνων, με 4-10 κλίνες, χώροι μελέτης, εντευκτήριο, ιματιοθήκη. Υπάρχει ακόμη και το κτήριο «Αρμονία», με ατομικά δωμάτια, τα οποία οι μαθητές είχαν δικαίωμα να διακοσμήσουν. Τα κριτήρια επιλογής των μαθητών αυτών ήταν ο βαθμός του ενδεικτικού και η συμπεριφορά που είχαν επιδείξει την προηγούμενη χρονιά. Στη Σχολή απασχολείτο σε μόνιμη βάση ιατρός και διπλωματούχος αδελφή Νοσοκόμα.

Το 1926 η Επιτροπή μετακάλεσε τον διαπρεπή Ερρίκο Σλόμαν, κλασικό φιλόλογο, ο οποίος είχε αναλάβει την οργάνωση της Σχολής Αστυνομίας Πόλεων

¹⁵⁵ Φ.Ε.Κ. 236/30-10-1919, τευχ. Α'.

¹⁵⁶ Γιώργος Εμ. Μυτιληναίος, *Η Αναργύρειος Σχολή όπως την έζησα (1956 – 1983)*, Σπέτσες 2005, σ. 61- 62.

στην Κέρκυρα¹⁵⁷ και ο οποίος διηύθυνε την Α.Κ.Σ.Σ. από το 1927 μέχρι το 1934, οπότε και ανέλαβε την αναδιοργάνωση των αγγλικών σχολείων της Κύπρου. Ως ημερομηνία έναρξης της λειτουργίας της Σχολής ορίστηκε η 1^η Οκτωβρίου 1927, κάτι που ο Ανάργυρος φρόντισε να διαφημιστεί στον Τύπο της εποχής. Παρά τις άοκνες προσπάθειές του, όμως, τα υψηλά δίδακτρα και η απροθυμία της ελληνικής οικογένειας να στείλει τα παιδιά της εσώκλειστα σε σχολείο συνέβαλαν, ώστε η Σχολή να ξεκινήσει τη λειτουργία της με 4 μόνο μαθητές. Το γεγονός θορύβησε την Ε.Ε. που έλαβε μέτρα, τα βασικότερα εκ των οποίων ήταν η μείωση των διδάκτρων και η νέα διαφημιστική εκστρατεία.

Ο ίδιος ο Ελευθέριος Βενιζέλος, εξίσου ανήσυχος για το μέλλον της Σχολής, πραγματοποίησε επίσκεψη στις 28 Οκτωβρίου 1928, για να αναλάβει την κηδεμονία της. Συνοδευόταν από τον Υπουργό Παιδείας Κωνσταντίνο Γόντικα, ο οποίος, αφενός τόνισε την ανάγκη να επισπευσθεί η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, αφετέρου υποσχέθηκε ότι το νομοσχέδιο που θα κατατίθετο προσεχώς στη Βουλή θα τόνωνε τον πρακτικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης. Η επίσκεψή Βενιζέλου καλύφθηκε απ' όλες σχεδόν τις εφημερίδες της εποχής¹⁵⁸ και έλαβε πανηγυρικό χαρακτήρα, με τον ίδιο να μη διστάζει να φωτογραφηθεί καθισμένος στο πρώτο θρανίο «εις στάσιν ευτάκτου μαθητού». στο πρώτο θρανίο που βρέθηκε μπροστά του. Ακούστηκε, μάλιστα, να λέει: «Μακάρι να ήτο αλήθεια». Το γεγονός καταγράφηκε και στο μαθητικό περιοδικό της Σχολής¹⁵⁹.

Σε ιδιωτική συζήτηση με τον Σωτήριο Ανάργυρο, επισήμανε την ανάγκη να αποπερατωθούν τα κτήρια, υποσχόμενος κάθε κρατική βοήθεια, ιδιαιτέρως στο ζήτημα των υποτροφιών. Επιπλέον, υπέδειξε στον Ανάργυρο να αναζητήσει μαθητές μεταξύ των τέκνων των ομογενών, καθώς οι τελευταίοι ήταν περισσότερο εξοικειωμένοι με την αντίληψη του οικοτροφείου.

Τον πραγματικό βηματισμό της, ωστόσο, η Σχολή θα τον βρει περίπου δέκα χρόνια μετά από την έναρξη λειτουργίας της, το σχολικό έτος 1938-1939, κάτι που αποτυπώνεται και στις εγγραφές (147 μαθητές, εκ των οποίων οι 40 είναι καινούριοι, ενώ αρκετοί προέρχονται από οικογένειες ομογενών)¹⁶⁰.

¹⁵⁷ *Αστυνομικά Χρονικά*, 1 Σεπτεμβρίου 1953, τευχ. 7, σ. 296.

¹⁵⁸ *Έθνος*, 29 Οκτωβρίου 1928, α.φ. 5169.

¹⁵⁹ *Σπετσιώτης*, Περίοδος Β', Τεύχος 12, Ιούλιος 1966, σ. 45. Στο Μουσείο Βενιζέλου υπάρχει φωτογραφία από την επίσκεψη στη Σχολή «εις στάσιν ευτάκτου μαθητού Βενιζέλος, Ανάργυρος, Γόντικας υπουργός Παιδείας».

¹⁶⁰ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 28.

Παράλληλα, η Ε.Ε. αποστέλλει επιστολή – αίτηση προς τον βασιλιά Γεώργιο Β΄, ζητώντας του να αναλάβει υπό την προστασία του τη Σχολή, στις 25 Αυγούστου 1938, κάτι που ο τελευταίος αποδέχεται με τηλεγράφημα¹⁶¹:

21873 εζ Αθηνών

Ωρα 19.50΄

55 21 2 39

Διεύθυνσιν ΑΝΑΓΓΥΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

Σπέτσας

Ανακοινώ λίαν ευχαρίστως ότι η Α.Μ. ο Βασιλεύς ηυδόκησε να θέση υπό την Υψηλήν Προστασίαν Του την ημετέραν Σχολήν. Δια την τιμητικήν ταύτην διάκρισιν διδάσκοντες και διδασκόμενοι πρέπει να είναι υπερήφανοι και να βαδίσουν προς τα εμπρός μετά μείζονος ακόμη πεποιθήσεως και αφοσιώσεως προς εκπλήρωσιν μεγάλου σκοπού Σχολής.

Πρόεδρος ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ

Λίγο πριν από τον πόλεμο του 1940 η Σχολή είχε πια υπερκεράσει τις αρχικές δυσκολίες και ήταν ένα εκπαιδευτικό Ίδρυμα διεθνούς ακτινοβολίας. Κατά τη διάρκεια του πολέμου διέκοψε τη λειτουργία της και επαναλειτούργησε το 1946 κάτω από τις χειρότερες συνθήκες. Σε σύντομο χρονικό διάστημα κατόρθωσε να ορθοποδήσει εκ νέου¹⁶².

9.3 Το καταστατικό της Σχολής

Το καταστατικό της Σχολής δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 22^{ας} Ιανουαρίου 1928. Περιλαμβάνει 11 άρθρα, τα οποία ορίζουν πλήρως το νομικό καθεστώς, την έδρα, τη δομή, τον τρόπο διοίκησης της Σχολής, καθώς επίσης και τους παιδαγωγικούς στόχους.

Με βάση το καταστατικό, η Σχολή ιδρύθηκε από τα κληροδοτήματα Κοργιαλένιου και Ανάργυρου, ήταν «ίδιον νομικόν πρόσωπον», με δικά της περιουσιακά στοιχεία, νομικό εκπρόσωπο και σφραγίδα. Έδρα της Σχολής ορίζονται οι Σπέτσες. Την αξιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων της Σχολής, τη νομική της εκπροσώπηση, αλλά και τη διοίκησή της αναλάμβανε μία Εκτελεστική Επιτροπή.

¹⁶¹ Γ. Σταματίου, *ό.π.*, σ. 78.

¹⁶² Γ. Μυτιληναίος, *ό.π.*, σ. 203.

Η Εκτελεστική Επιτροπή αποτελείτο από 6 ή 7 μέλη (αργότερα ο αριθμός των μελών αυξήθηκε σε 9). Σε περίπτωση θανάτου, τα εναπομείναντα μέλη εξέλεγαν τον αντικαταστάτη του θανόντος. Η Ε.Ε. είχε Πρόεδρο, Αντιπρόεδρο, Ταμία και Γραμματέα, με ρητές αρμοδιότητες και υποχρεώσεις. Η Επιτροπή συνερχόταν κατόπιν προσκλήσεως του Προέδρου ή κατόπιν αιτήσεως δύο τουλάχιστον μελών της. Απαραίτητη προϋπόθεση λήψης αποφάσεων ήταν η απαρτία. Οι αποφάσεις θα λαμβάνονταν πλειοψηφικά και, σε περίπτωση ισοψηφίας, η ψήφος του Προέδρου υπερίσχυε. Από αυτή τη διάταξη εξαιρείτο η αλλαγή του καταστατικού, που προβλεπόταν μεν, αλλά απαιτούσε την πλειοψηφία των 2/3 των μελών της Ε.Ε. και επικύρωση από Προεδρικό Διάταγμα¹⁶³. Στην πρώτη Ε.Ε., εκτός φυσικά από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, βρίσκουμε το όνομα του ίδιου του Σωτήριου Ανάργυρου, αλλά και διακεκριμένων προσωπικοτήτων, όπως του Αλέξανδρου Διομήδη και του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου.

Προβλεπόταν, ακόμη, η πρόσληψη τεχνικού έμμισθου συμβούλου, αλλά και ο διορισμός Άγγλου Ειδικού Διευθυντή ή Συνδιευθυντή, ο οποίος θα επόπτευε το μάθημα της Φυσικής Αγωγής και των Αγγλικών. Η Ε.Ε. κατάρτιζε τον κανονισμό της Σχολής.

Οι παιδαγωγικοί στόχοι ήταν πολλαπλοί: η μόρφωση, η ηθική και σωματική διάπλαση, αλλά και η δημιουργία ενός σώματος «ηγητόρων». Αυτό, εξάλλου, δηλώνεται με σαφήνεια και στον Γενικό Κανονισμό της Σχολής. Λόγω της σύνδεσης της στοχοθεσίας της Σχολής με τα κολέγια Ήτον και Χάρρου στη Βρετανία, προβλεπόταν η θέσπιση υποτροφιών (κατόπιν διαγωνισμού) και η ίδρυση Ειδικού Ταμείου Υποτροφιών, το οποίο θα αντλούσε τους πόρους του από δωρεές ή από τα έσοδα της Σχολής. Προκειμένου για την Αγγλία, τη μέριμνα των υποτροφιών αναλάμβανε τριμελής επιτροπή, Πρόεδρος της οποίας οριζόταν ο εκάστοτε Πρέσβης της Ελλάδας στο Λονδίνο.

Όσον αφορά στη δομή της Σχολής, προβλεπόταν η ίδρυση σχολείου Μέσης Εκπαίδευσης, από τη Β΄ Τάξη του Ελληνικού Σχολείου μέχρι το τέλος του Γυμνασίου, «*επί τη βάσει των υπό του Κράτους ωρισμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και κατά το σύστημα των εν Αγγλία Σχολών του Eton και Harrow*», ενώ προαναγγελλόταν η ίδρυση Δημοτικού Σχολείου.

¹⁶³ Το 1928 ίσχυε η Β΄ Αβασίλευτη Δημοκρατία.

9.4 Ο Γενικός Κανονισμός της Σχολής

Σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό, η λειτουργία της Σχολής και του Οικοτροφείου άρχισε το 1927. Το Γυμνάσιο αναγνωρίστηκε ως Πρότυπο, με πρωτεύον μάθημα τα Αγγλικά, ενώ προβλεπόταν και η διδασκαλία της Γαλλικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας. Η παρακολούθηση των μαθημάτων ήταν κοινή μέχρι την Δ΄ Γυμνασίου, ενώ στις επόμενες τάξεις δημιουργούνταν δύο τμήματα: το κλασικό (με ιδιαίτερη έμφαση στις κλασικές σπουδές και στη *«μελέτην της Νεοελληνικής ζωής»*) και το πρακτικό, με συστηματική διδασκαλία των Μαθηματικών, της Φυσικής και της Χημείας, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο, όσο και σε εργαστήρια. Τα μαθήματα της Γεωγραφίας, της Κοσμογραφίας, της Βιολογίας και της Ορυκτολογίας γίνονταν σε ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες, με πλήρη υλικοτεχνική υποδομή.

Η Σχολή, εξάλλου, διέθετε Αστεροσκοπείο και Βιβλιοθήκη. Ιδιαίτερη έμφαση δινόταν στις διαλέξεις, στον εκκλησιασμό, στην επαφή με τις Τέχνες (ιδιαίτερα τη ζωγραφική και το θέατρο), στη βιωματική μάθηση (με περιπάτους στη φύση, αλλά και πλήθος εργαστηρίων), αλλά και στη φυσική αγωγή, με άφθονες αθλητικές δραστηριότητες. Οι μαθητές ενθαρρύνονταν ακόμη να εκδίδουν μαθητικά περιοδικά, αλλά και να συμμετέχουν ευρέως στους *«μαθητικούς συλλόγους»*, αυτό που σήμερα θα αποκαλούσαμε λέσχες ενδιαφερόντων (φιλολογικός, αγγλικός, αθλητικός και φωτογραφικός). Κάτι ιδιαίτερος πρωτοποριακό ήταν η έννοια της *«Μαθητικής Συνδιοίκησης»* (τα σημερινά Μαθητικά Συμβούλια). Όσοι μαθητές ασχολούνταν με αυτήν, ήταν *«βαθμοφόροι»*, συσκέπτονταν, συζητούσαν τα *«ληπτέα μέτρα»* και μετέφεραν τις προτάσεις τους στη διεύθυνση της Σχολής.

9.5 Το αστεροσκοπείο της Σχολής

Ακόμη και σήμερα εντυπωσιάζει ο εξοπλισμός της Σχολής, στην οποία λειτούργησε και χώρος αστεροσκοπείου. Στον εξοπλισμό του αστεροσκοπείου συγκαταλέγεται και ένα διοπτρικό¹⁶⁴ τηλεσκόπιο τύπου Sectaiten, το οποίο ήταν ισοδύναμο με εκείνο του αστεροσκοπείου της Πεντέλης. Το κόστος του τηλεσκοπίου

¹⁶⁴ Διοπτρικό ονομάζεται το τηλεσκόπιο που επιτρέπει την απ' ευθείας παρατήρηση μέσω του σωλήνα, χωρίς τη μεσολάβηση κατόπτρου.

ήταν μεν υψηλό, αλλά δυστυχώς έμεινε σε αχρησία μέχρι το 1949. Ο τότε πρόεδρος της Ε.Ε. Γεώργιος Σωτηρίου εισηγήθηκε την αξιοποίησή του και την κατασκευή ενός κτίσματος που θα το φιλοξενούσε.

Πράγματι, κάθε δεκαπέντε ημέρες επισκεπτόταν τη Σχολή ο αστρονόμος Γουλιέλμος Άμποτ, ο οποίος έκανε επιστημονικές μετρήσεις, ενώ ταυτόχρονα δίδασκε Κοσμογραφία στους τελειοφοίτους. Τον Άμποτ διαδέχτηκε ο μαθηματικός Αθανάσιος Κουτσόγιωργας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Την παρούσα εργασία απασχόλησε η ζωή και το έργο του Εθνικού Ευεργέτη Σωτήριου Ανάργυρου. Ο Ανάργυρος γεννήθηκε στο ιστορικό νησί των Σπετσών, το 1849 και πέθανε στον γενέθλιο τόπο το 1928. Καταγόταν από ένδοξη οικογένεια, η οποία είχε λάβει ενεργό μέρος στην Επανάσταση.

Οι Σπέτσες στα μέσα του 19^{ου} αιώνα δεν είχαν πλέον την αίγλη του παρελθόντος. Κατά τη διάρκεια του επαναστατικού Αγώνα του 1821, ο εμπορικός στόλος είχε μετατραπεί σε πολεμικό και οι παραδοσιακοί караβοκύρηδες είχαν καταστραφεί. Αργότερα η Ελλάδα, λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών, βρέθηκε σε αδυναμία να παρακολουθήσει τις εξελίξεις στον τομέα της ναυτιλίας (εποχή του ατμού) και ο ναυτικός κόσμος καταδικάστηκε σε στασιμότητα, παρακμή και ένδεια. Η ένδεια αυτή οδήγησε τον Σωτήριο Ανάγγυρο στη μετανάστευση, στην περιπλάνηση σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες και στην επιτυχία του στο χώρο των καπνών στις Η.Π.Α.

Η νοσταλγία έφερε τον Ανάγγυρο πίσω στο νησί του το 1899. Η προσωπική του ζωή δοκιμάστηκε από ένα εις βάρος του σκάνδαλο, που κλόνησε ανεπανόρθωτα τον γάμο του, μετά τη διάλυση του οποίου το 1906, ο Ανάγγυρος ασχολήθηκε ενεργά με την τουριστική ανάπτυξη των Σπετσών: προχώρησε στην κατασκευή του ξενοδοχείου «Ποσειδώνιο», το οποίο εγκαινιάστηκε το 1914 και εκχωρήθηκε έναντι ενοικίου στον διαχειριστή Κ. Λιακόπουλο. Από το 1913 κ.ε. ξεκίνησε την αγορά μεγάλων εκτάσεων (αγόρασε συνολικά το 48% των Σπετσών), προκειμένου να προχωρήσει σε αναδάσωση του πευκοδάσους. Ασχολήθηκε με διάφορα έργα κοινής ωφέλειας, όπως ήταν η υδροδότηση του νησιού, η αποκατάσταση του παλαιού οδικού άξονα και η κατασκευή καινούριου.

Η προσφορά του δεν περιορίστηκε σε τοπικό επίπεδο. Το 1912 φρόντισε για την αγορά δύο αεροσκαφών της νεοσύστατης Πολεμικής Αεροπορίας, ενώ το 1914 εξασφάλισε τη δημιουργία ταμείου υπέρ των αναπήρων πολέμου. Η μεγαλύτερη, όμως, προσφορά του στον τόπο είναι το κληροδότημα υπέρ της «Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής Σπετσών», μιας Σχολής που αποσκοπούσε στο να γίνει «σχολείο ηγητόρων», κατά τα πρότυπα των Ήτον και Χάροου. Για την ίδρυση και την εύρυθμη λειτουργία της Σχολής, ο Ανάγγυρος δημιούργησε το Αναργύρειο Ίδρυμα και κληροδότησε σε αυτό το σύνολο της περιουσίας του.

Η Σχολή λοιπόν αναστέλλει τη λειτουργία της με το τέλος του σχολικού έτους 1982-83 και η ονομασία «Αναργύρειος και Κοργιαλένειος Σχολή Σπετσών» αντικαθίσταται με εκείνη «Το Ίδρυμα της Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής Σπετσών».

Το 2006 επί προεδρίας της Ε.Ε. του ιδρύματος Φιλίππου Μπάμη, μετά και από ενέργειες του Υφυπουργού Παιδείας Γιώργου Καλού, το όνειρο για την περαιτέρω αξιοποίηση των εγκαταστάσεων γίνεται πραγματικότητα.

Στις Σπέτσες ιδρύεται ΤΕΙ Τουριστικών Επαγγελμαμάτων που σημαίνει ένα σημαντικό έσοδο € 100.000 το χρόνο για την εύρυθμο λειτουργία του ιδρύματος και οπωσδήποτε για την τόνωση της οικονομίας των Σπετσών, ειδικότερα τη χειμερινή περίοδο.

Ακολουθούν οι διατελέσαντες από την έναρξη λειτουργίας των Σχολών οι πρόεδροι και διευθυντές.

Παλαιότεροι Προέδροι ΕΕ

1918-1928	Αθανασάκης
1929-1930	Αρχιεπίσκοπος Χρύσανθος
1931-1934	Π. Μαζαράκης
1935-1936	Π. Μπούμπουλης
1936-1938	Εμ. Τσουδερός
1939-1941	Α. Καραχρήστος
1942-1946	Γ. Σωτηρίου
1956-1959	Π. Αναγνωστόπουλος
1960-1961	Ι. Σταματάκος
1961-1969	Ελ. Συνοδινός
1970-1975	Ηλ. Κριμπάς
1975-1977	Ευ. Σαββόπουλος
1978-1980	Ηρ. Παπακώστας
1981-1982	Γ. Κουνουπιώτης
1983-1986	Α. Φραγκιάς
1987-1988	Γ. Καλαντίδης
1989-1989	Π. Τζωρτζόπουλος
1989-1989	Ευ. Φούντας
1990-1993	Δ. Γλάρος
1994-1996	Α. Δανασσής/Αφεντάκης

1997-2001	Β. Αρσένης
2001-2005	Π. Αποστολίδης
2005-2008	Φ. Μπάμης

Πρώην Διευθυντές

1928-1935	Ερρίκος Σλόμαν
1929-1931	Σταύρος Εμμανουήλ <i>(Υποδιευθυντής υπεύθυνος του ελληνικού προγράμματος μαθημάτων)</i>
1931-1934	Κωνσταντίνος Κουραβέλος <i>(Συνδιευθυντής με τον Ερρίκο Σλόμαν)</i>
1934-1936	Σταύρος Τζουμελέας <i>(Συνδιευθυντής μέχρι την αποχώρηση (1935) του Ερρίκου Σλόμαν)</i>
1936-1938	Κων/νος Πλαγιαννάκος <i>(Απεχώρησε στις 22 Μαρτίου 1938. Αναπληρωτής ο Α. Ιωαννίδης)</i>
1938-1941	Γεώργιος Ζούκης
1946-1948	Γ. Ντουφεξής
1948-1949	Γεώργιος Μπομπός
1949-1953	Θεόδωρος Γεροντόπουλος
1953-1958	Δημήτριος Μαντζουράνης
1958-1959	Αντώνιος Λεβέντης
1959-1970	Θεόδωρος Παπακωνσταντίνου <i>(Από 25-6-70 μέχρι 30-9-70 αναπληρωτής ο Γεώργιος Μυτιληναίος)</i>
1970-1972	Ιωάννης Αγγελόπουλος
1972-1979	Βλάσιος Λόντος
1979-1980	Νικόλαος Παπανικολάου <i>(Από 28-5-80 μέχρι 29-10-80 αναπληρωτής ο Γεώργιος Μυτιληναίος)</i>
1980-1982	Εμμανουήλ Σεμιδαλάς
1982-1983	Γεώργιος Σταματίου

Παλιότερα Προεδρεία

1/8/2001 – 27/1/2005

Παύλος Αποστολίδης (Πρόεδρος)
Κων/νος Κέκης Οδυσσέας Κυριακόπουλος*
Ευριππίδης Πάσσαρης

Μανώλης Σταυρακάκης

Αλέξανδρος Κώνστας

Κωνσταντίνος Σγόντζος

Λεωνίδας Αναγνώστου

Χάρης Στάθη

– Διεύθυνση: Παναγιώτης Παρασκευάς

** Στις 2/10/02 αντικατεστάθη από τον Κωνσταντίνο Κανόνη. Την 1/12/03 αντικαθίστανται ο Ευριπίδης Πάσσαρης και Μανώλης Σταυρακάκης από τους Παναγιώτη Νίκα και Αντώνη Σταθόπουλο.*

28/1/2005 – 25/8/2008

Φίλιππος Μπάμπης, Πρόεδρος

Ελένη Τσαλδάρη

Ευάγγελος Κονταξάκης

Πέτρος Βασιλαράς

Νικόλαος Σοφοκλέους

Χάρης Στάθη

Λάζαρος Πολυμενάκος

Ανδρέας Κουμπής

Γρηγόρης Χονδροκούκης

– Διεύθυνση: Παναγιώτης Παρασκευάς

** Στις 17/7/07 οι Π. Βασιλαράς, Χ. Στάθη και Γ. Χονδροκούκης αντικαταστάθηκαν από τους Διαμαντή Βακαλόπουλο, Αλέξανδρο Κώνστα και Αικατερίνη Σύρκου.*

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΠΗΓΕΣ

1. ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αρχεία του Ιδρύματος της Αναργυρείου και Κοργιαλένειου Σχολής Σπετσών.

Βιβλίο κινητής περιουσίας Σχολαρχείου Σπετσών.

Μαθητολόγιο Γυμνασίου Ναυπλίου 1867 – 1868.

Πρακτικά Συνεδριάσεων Δήμου Σπετσών.

2. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αργεντίνης Γιώργος, Λεύκωμα Σιγαρέττων, Σπέτσες 2016.

Γούδας Αναστάσιος, «Ανάργυρος Χατζηανάργυρος», *Βίοι Παράλληλοι επί της αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών*, Αθήνα 1871, τ. 4, *Πλούτος και Θυσία*.

Δημητρακόπουλος Νικόλαος, *Νομικαί Ενασχολήσεις*, τ. 2, Αθήνα 1923.

Λούζης Α. Εμμανουήλ (επιμ), *Αρχείο Γιάννη Χατζηγιάννη – Μέξη*, τόμος Ι°, *Πρωτότυπα Έγγραφα*, Σπέτσες 2007.

Ορλάνδος Αναστάσιος, *Περί της νήσου Πέτσας ή Σπετσών*, Αθήνα 1878.

Ορλάνδος Αναστάσιος, *Ναυτικά, ήτοι Ιστορία των κατά των υπέρ Ανεξαρτησίας της Ελλάδος Αγώνα πεπραγμένων υπό των τριων ναυτικών νήσων, ιδίως δε των Σπετσών*, Αθήνα 1869, τ. 1.

Τρικούπης Σπυρίδων, *Ιστορία της ελληνικής Επανάστασεως*, Αθήνα 2010, τ.1 και τ. 2.

Φιλήμων Ιωάννης, *Δοκίμιον ιστορικών περί της ελληνικής επαναστάσεως*, Αθήνα 1860, τ. 3.

Χατζηαναργύρου Ανάργυρος, *Τα Σπετσιώτικα, ήτοι Συλλογή ιστορικών εγγράφων και υπομνημάτων αφορώντων τα κατά την ελληνικήν Επανάστασιν του 1821, αρυσθείσα εκ των Αρχείων της νήσου Σπετσών, συμπληρωθείσα δε εκ των του Κράτους Αρχείων και άλλων πηγών*, τ. 1, Αθήνα 1861, τ. 2, Πειραιάς 1925, τ. 3, Πειραιάς 1926.

B. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδριώτης Νικόλαος**, «Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα» (1821 -1930), στα: *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 2016.
- Ζαλοκώστας Χρήστος**, *Ο Βασιλέας Αλέξανδρος*, Αθήνα 1952, σ. 16.
- Κόκκινος Διονύσιος**, *Η ελληνική επανάσταση*, στ' έκδοση, Αθήνα 1974 τ, 1^{ος} και τ. 2^{ος}.
- Κουμπής Ανδρέας**, *Οι Σπέτσες στον Αγώνα*, Σπέτσες 2000.
- Κουμπής Ανδρέας**, *Σπετσιώτες Ναυμάχοι*, 1^{ος} τόμος, Σπέτσες 2003.
- Κουμπής Ανδρέας**, *Σπετσιώτες Ναυμάχοι*, 2^{ος} τόμος, Σπέτσες 2007.
- Κουμπής Ανδρέας**, *Spetses in the revolutionary fight*, Αθήνα 2002.
- Μαργαρίτης Γιώργος**, «Από την αγροτική οικονομία στην αστικοποίηση», στα: *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 2016.
- Μυτιληναίος Γιώργος**, *Η Αναργύρειος Σχολή όπως την έζησα (1956 – 1983)*, Σπέτσες 2005.
- Παπαθανασόπουλος Ηλίας**, «Μπουμπουλίνα. Ο αφορισμός της από τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε' και η συμμετοχή της στην Επανάσταση», στην: *Ιστορία Εικονογραφημένη*, τεύχος 55 (Ιανουάριος 1973).
- Παρασκευαΐδης Παύλος**, *Η ναυμαχία του Αργολικού*, Σπέτσες 2004.
- Παρασκευαΐδης Παύλος**, *Ιστορία των Σπετσών από την αρχαιότητα έως το 1822*, Αθήνα 2007.
- Παρασκευαΐδης Παύλος**, *Η Ιστορία των Σπετσών από το 1823 έως το 1831*, Αθήνα 2012.
- Σταματίου Γεώργιος**, *Ο εθνικός ευεργέτης Σωτήριος Ανάργυρος*, (β' έκδοση), Αθήνα 2001.
- Σταματίου Γεώργιος**, *Αναργύρειος και Κοργιαλένειας Σχολή Σπετσών*, Σπέτσες 2003.
- Ταρσούλη Αθηνά**, *Ελένη Αλταμούρα*, Αθήνα 1934.
- Χαριτάτος Πέτρος**, *Ανεξερεύνητες Σπέτσες*, Σπέτσες 2004.
- Μπακύρας Βασίλης**, *Δήμος Σπετσών, Ιστορία – Πρόσωπα – Γεγονότα*, Σπέτσες 2014.

Γ. ΤΥΠΟΣ

Αστρονομικά Χρονικά (1953)

Έθνος (1928)

Εστία (1918)

Σπετσιώτης, περίοδος Β΄, τεύχος 12, Ιούλιος 1966. Περιοδικό που εκδιδόταν από τους μαθητές της Σχολής από το 1930 έως 1983.

Σπετσιώτικη Ηχώ, τεύχος 108, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2009.

Σπετσιώτικος Αντίλαλος, Χρόνος 21^{ος}, Μάιος 2009, Αριθμ. Φύλλου 200, Πολιτιστικός Σύλλογος Σπετσών.

Το Ελεύθερον Βήμα (1928)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ «ΑΝΑΡΓΥΡΕΙΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΓΙΑΑΕΝΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ
ΣΠΕΤΣΩΝ»

ΕΓΚΡΙΘΕΝ ΔΙΑ ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ 14 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ
1928 ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΝ ΕΝ ΤΩ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 15 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΙ ΤΗΣ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ 22 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1928

Άρθρον 1ον

Η διά της δωρεάς Αναργύρου και του Κληροδοτήματος Κοργιαλένιου ιδρυθείσα εν Σπέτσαις Σχολή υπό των επωνυμίων «Αναργύρειος και Κοργιαλένιος Σχολή Σπετσών» έχουσα την έδραν αυτής εν Αθήναις αποτελεί ίδιον νομικόν πρόσωπον απολαύον ίδιας περιουσιακής ικανότητος και πάντων εν γένει των δικαιωμάτων του νομικού προσώπου.

Άρθρον 2ον

Σκοπός της Σχολής είναι η αρτία μόρφωσις, η ηθική διαπαιδαγώγησις και σωματική ανάπτυξις νέων ου μόνον ικανών και χρησίμων προς χρηστήν διοίκησιν, ηθικὴν ανύψωσιν και υλικὴν προαγωγήν της Ελλάδος αλλά και χρηστών τον χαρακτήρα, σεμνών το ήθος και υγιών το σώμα.

Άρθρον 3ον

Η ιδρυθείσα και λειτουργούσα ήδη Σχολή περιλαμβάνει το πρώτον Τμήμα αυτής ήτοι εξατάξιον Σχολήν Μέσης εκπαιδύσεως από της 2ας του Ελληνικού Σχολείου μέχρι τέλους του Γυμνασίου επί τη βάσει των υπό του Κράτους ωρισμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και κατά το σύστημα των εν Αγγλία Σχολών του Eton και Harrow. Επιφυλάσσεται να ιδρύση βραδύτερον και το 2ον Τμήμα αυτής ήτοι εξατάξιον δημοτικήν Σχολήν συμφώνως προς το πρόγραμμα των Σχολείων του Κράτους.

Άρθρον 4ον

Η Διοίκησις της Σχολής ανατίθεται εις Εκτελεστικήν Επιτροπήν αποτελούμενην από εξ έως επτά μελών. Η πρώτη Εκτελεστική Επιτροπή ορισθείσα υπό του ιδρύματος της δωρεάς Αναργύρου και των Ελλήνων εκτελεστών της διαθήκης Κοργιαλένιου αποτελείται υπό των κ.κ. Σωτηρίου Αναργύρου, Αλεξ. Διομήδους, Ιωάννου Αθανασάκη, Παναγιώτη Βουρλούμη, Δημητρίου Αιγινήτου και Ανδρέα Μιχαλοπούλου.

Η Εκτελεστική Επιτροπή δύναται να προσλάβη και τεχνικόν σύμβουλον εκ των εκπαιδευτικών λειτουργιών επί αμοιβή έχοντα ψήφον συμβουλευτικήν παρ' αυτή. Παν μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής εκλιπόν αντικαθίσταται δι' εκλογής υπό των ετέρων μελών της Εκτελεστικής Επιτροπής.

Η Εκτελεστική Επιτροπή δύναται να εκλέξη τριμελή Επιτροπήν εν Λονδίνω με Πρόεδρον αυτής τον εκείσε Πρέσβυν της Ελληνικής Κυβερνήσεως η οποία εν συνεργασία μετ' αυτής μεριμνά δι' ό,τι αφορά την ευόδωσιν του σκοπού του Ιδρύματος και του Ταμείου των υποτροφιών αυτής.

Άρθρον 5ον

Η Εκτελεστική Επιτροπή εκλέγει εκ των μελών αυτής τον Πρόεδρον, Αντιπρόεδρον, Ταμίαν και Γραμματέα.

Ο Πρόεδρος εκπροσωπεί το ίδρυμα ενώπιον πάσης Δικαστικής, Διοικητικής ή άλλης αρχής.

Τον Πρόεδρον απόντα ή κωλυόμενον, αναπληροί ο Αντιπρόεδρος.

Τον Ταμίαν απόντα ή κωλυόμενον, αναπληροί ο Αντιπρόεδρος.

Άρθρον 6ον

Η Εκτελεστική Επιτροπή συνέρχεται εις συνεδρίαν τη προσκλήσει του Προέδρου ή τη αιτήσει δυο τουλάχιστον των μελών αυτής, ευρίσκεται δε εν απαρτία παρόντων τεσσάρων τουλάχιστον εκ των μελών αυτής. Αι αποφάσεις του Συμβουλίου λαμβάνονται δια πλειοψηφίας των παρόντων κατά την Συνεδρίασιν μελών, εν περιπτώσει δ' ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προεδρεύοντος.

Άρθρον 7ον

Η Εκτελεστική Επιτροπή έχει την διοίκησιν και διαχείρισιν της περιουσίας της Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής Σπετσών, προερχομένης εκ δωρεάς κληρονομιών, κληροδοτημάτων, διδάκτρων και οίωνδηποτε άλλων πόρων και εισπράξεων. Συντάσσει τον Εσωτερικόν Κανονισμόν της ρηθείσης Σχολής και καθορίζει εν γένει πάντα τα αφορώντα την λειτουργίαν της Σχολής, προσλαμβάνουσα άπαν το αναγκαίον ν εις την λειτουργίαν της Σχολής προσωπικον.

Η Εκτελεστική Επιτροπή δύναται να διορίση πλην του Έλληνος Διευθυντού της Σχολής και Ειδικόν Διευθυντήν ή Συνδιευθυντήν Άγγλον εις ον ν' ανατεθούν τα καθήκοντα της Εσωτερικής εν γένει Διευθύνσεως του Οικοτροφείου και της παρακολουθήσεως της φυσικής αγωγής και των Αγγλικών σπουδών των μαθητών.

Προς πληρεστέραν παρακολούθησιν της εν γένει λειτουργίας της Σχολής και της εφαρμογής του προγράμματος και των απόψεων της Εκτελεστικής Επιτροπής

δύναται να διορισθή ως γενικός Διευθυντής πρόσωπον ανωτάτης επιστημονικής μορφώσεως και πείρας, ου τα καθήκοντα και η δικαιοδοσία ορισθήσονται λεπτομερώς δι' αποφάσεως του Υπουργού Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας μετά γνωμοδότησιν της εκτελεστικής επιτροπής.

Τα του οργανισμού της οικονομικής υπηρεσίας και εν γένει τα ζητήματα του μη διδάσκοντος προσωπικού κανονίζονται εκάστοτε δια πράξεων της Εκτελεστικής Επιτροπής.

Η Επιτροπή δύναται ν' αναθέση εις εν ή πλείονα των μελών της την ενάσκησιν όλων ή τινών εκ των δικαιωμάτων αυτής.

Άρθρον 8ον

Ο Γραμματεύς της Εκτελεστικής Επιτροπής συντάσσει τα πρακτικά αυτής, τηρεί την αλληλογραφίαν του ιδρύματος φυλάττει την σφραγίδα εις το Αρχεῖον και συνυπογράφει μετά του Προέδρου τα εξερχόμενα έγγραφα.

Ο Ταμίας ενεργεί τας εισπράξεις και τας πληρωμάς, καθ' ον τρόπον ήθελεν ορίσει η Εκτελεστική Επιτροπή.

Άρθρον 9ον

Η Αναργύρειος και Κοργιαλένειος Σχολή Σπετσών έχει σφραγίδα φέρουσαν εν τω μέσω κεφαλήν Αθηνάς περίξ δε αυτής τας λέξεις «Αναργύρειος και Κοργιαλένειος Σχολή Σπετσών».

Άρθρον 10ον

Ιδρύεται Ειδικόν Ταμείον υποτροφιών της Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής, εκπροσωπούμενον και διοικούμενον υπό της αυτής Επιτροπής, η οποία διοικεί και διαχειρίζεται το Ίδρυμα και την Σχολήν.

Πόροι του Ταμείου τούτου είναι α) Ειδικαί δωρεαί υπέρ του Ταμείου υπό ιδιωτών ή Οργανώσεων εν Ελλάδι, εν Αμερική και αλλαχού και β) ποσά ειδικώς προς τούτο προοριζόμενα εκ του τακτικού προϋπολογισμού των εσόδων της Σχολής.

Αι υποτροφίαί απονέμονται κατόπιν διαγωνισμού οι δε υπότροφοι διατηρούν αυτάς μέχρι τέλους των εν τη Σχολή σπουδών των εφ' όσον κρίνονται άξιοι από απόψεως ήθους και χαρακτήρος, συμφώνως προς τας εκθέσεις της ολομελείας των καθηγητών.

Άρθρον 11ον

Τροποποιήσις του παρόντος Καταστατικού δεν δύναται να γίνη ει μη αποφάσει της Εκτελεστικής Επιτροπής, λαμβανομένη δια πλειοψηφίας των δυο τρίτων των μελών αυτής και κυρουμένη δια Προεδρικού Διατάγματος.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΑΝΑΡΓΥΡΕΙΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΓΙΑΛΕΝΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ ΣΠΕΤΣΩΝ
ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΥΨΗΛΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΗΣ Α.Μ.
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΓΕΝΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ
1) ΙΔΡΥΣΙΣ

Εις την ωραίαν και ένδοξον νήσον των Σπετσών με τη λαμπράν Ιστορίαν της κατά τους υπέρ ανεξαρτησίας του έθνους μας αγώνας, με τας εξαιρετικάς φυσικάς καλλονάς της και το υγιεινότατον κλίμα της, ίδρυσεν ο εν τη νήσω ταύτη γεννηθείς αοίδημος Σωτήριος Ανάργυρος, δαπάναις του και δι' οικονομικής ενισχύσεως του αιμνήστου Μαρίνου Κοργιαλενίου εντός πευκοφύτου δάσους και παρά την θάλασσαν την Αναργύρειον και Κοργιαλένειον Σχολήν.

Η λειτουργία αυτής ήρχισεν κανονικώς από του έτους 1927 κατά το σύστημα των προς τα ημέτερα Γυμνάσια αντιστοιχών Αγγλικών Κολλεγίων Ήτον και Χάρρου.

Το ιδρυτικόν διάταγμα της Α.Κ.Σ.Σ. εξεδόθη την 10ην Ιανουαρίου 1928.

Η Σχολή περιλαμβάνει πλήρες εξατάξιον Γυμνάσιον αρρένων και τας τρεις ανωτέρας τάξεις του Δημοτικού Σχολείου.

Το Γυμνάσιον μέχρι της Γ' τάξεως λειτουργεί ως ενιαίον σχολείον γενικής μορφώσεως. Από της Δ' τάξεως διχοτομείται εις κλασσικόν τμήμα και πρακτικόν τμήμα.

Δια του Α.Ν. 770 της 3ης Ιουλίου 1937 το Γυμνάσιον της Σχολής ανεγνωρίσθη ως ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ εις ο διδάσκεται υποχρεωτικώς, ως πρωτεύον μάθημα, η Αγγλική γλώσσα.

Το απολυτήριον της Σχολής άνευ άλλης δοκιμασίας του μαθητού είναι ισότιμον προς τα των δημοσίων Γυμνασίων. Βάσει αυτού γίνεται δεκτός ο απόφοιτος δι' εισιτήριον εξέτασιν εις οιανδήποτε ανωτάτην Σχολή του εσωτερικού ή εξωτερικού.

Εν τη Σχολή λειτουργεί άρτια συγκροτημένον οικοτροφείον.

ΣΚΟΠΟΣ της Σχολής είναι η θρησκευτική, πνευματική, ηθική και σωματική αγωγή των τροφίμων της, βάσει του επισήμου προγράμματος του Κράτους και κατά τας αρχάς της συγχρόνου παιδαγωγικής.

Η Σχολή επιδιώκει να ισχυροποιήση την υγείαν των μαθητών, να αυξήση την ζωτικότητα των οργανισμών των, να παράσχη εις αυτούς ελληνοχριστιανικήν

μόρφωσιν, στηριζομένην εις τας εθνικάς παραδόσεις και το ανθρωπιστικόν ιδεώδες και εν ενί λόγω να καλλιεργήση εις τας ψυχάς αυτών την αλληλεγγύην, την συνεργατικότητα, την φιλαλήθειαν, την προθυμίαν προς ανάληψιν ευθύνης, το θάρρος, την αυτοκυριαρχίαν, την δημιουργικότητα, γενικώτερον δε τας ικανότητας εκείνας, εξ ων αναμένεται η επιτυχία του ατόμου εις την ζωήν και η βελτίωσις της κοινωνίας εις ην αυτό καλείται να δράση.

Η Σχολή φιλοδοξεί να αποβούν οι απόφοιτοι αυτής ηγετικά στελέχη της κοινωνίας και πολιτείας.

2) ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η παρεχομένη εις τους μαθητάς της Σχολής μόρφωσις στηρίζεται, ως ελέχθη, εις το ανθρωπιστικόν ιδεώδες, ως τούτο διεμορφώθη δια του Χριστιανισμού και των κλασσικών Ελληνικών αξιών.

Ούτω επιδιώκει να εδραιώση την πίστιν των μαθητών της εις την αξίαν της ανθρωπίνης προσωπικότητος και τον βαθύτερον σεβασμόν προς το κορύφωμα της Θείας δημιουργίας, δικαιούμενον ως ον ελεύθερον να ζήση εντός δημοκρατουμένης πολιτικής κοινότητος, να μορφωθή και να δράση.

Προς τούτο παρέχει συμμέτρους γενικάς γνώσεις. Αναγνωρίζουσα την σημασίαν των καταπληκτικών προόδων της μηχανής, διδάσκει εντατικώς τα Μαθηματικά, Φυσικήν και Χημείαν, παραλλήλως όμως, συντηρεί ζώσαν την εθνικήν παράδοσιν δι' επιμελημένης διδασκαλίας των κλασσικών και της μελέτης της Νεοελληνικής ζωής εις όλας αυτής τας εκφράσεις.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ. Ιδιαίτερα μέριμνα καταβάλλεται δια την ευρυτέραν μόρφωσιν των μαθητών πέραν των τυπικών εκ των επισήμων προγραμμάτων υποχρεώσεων. Δια τακτικών συγκεντρώσεων εις ειδικήν αίθουσαν αναπτύσσονται θέματα επιστημονικά, φιλολογικά, κοινωνικά, καλλιτεχνικά υπό καθηγητών, μαθητών και άλλων μετακαλουμένων ομιλητών, επακολουθεί δε συζήτησις. Ούτω οι μαθηταί εξοικειούνται βαθμιαίως εις την ανάπτυξιν και έλεγchon των αποφάσεων των επί τεθέντος θέματος ενώπιον ακροατηρίου και αποκτούν την ικανότητα να συζητούν και να υποστηρίζουν σαφώς και δι' επιχειρημάτων τας απόψεις των, εφόδια σπουδαία δια την ζωήν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΣ. Καθ' εκάστην Κυριακή τελείται η Θεία Λειτουργία εις ιδιαίτεραν αίθουσαν της Σχολής διασκευασμένην καταλλήλως εις Ναόν. Χορωδία μαθητών ψάλλει την ακολουθίαν. Ο Θεολόγος της Σχολής αναπτύσσει, εν συντόμω κηρύγματι, την περικοπήν του Θείου Ευαγγελίου.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ. Η Σχολή εκτιμά δεόντως την ιδιάζουσαν σημασίαν των Φυσικών επιστημών εις την σύγχρονον ζωήν. Δια τούτο η διδασκαλία των Φυσικών μαθημάτων δεν γίνεται μόνο θεωρητικώς. Διαθέτουσα άρτια εργαστήρια Φυσικής και Χημείας ασκεί τους μαθητάς και πρακτικώς επί πολλάς ώρας εβδομαδιαίως. Ούτω οι μαθηταί αποκτούν σαφείς γνώσεις των φυσικών και χημικών νόμων εξ ίδιας εμπειρίας και ερεύνης. Τα φυσικά φαινόμενα δεν είναι δι' αυτούς πράγματα μυστηριώδη και δυσνόητα. Τουναντίον εξοικειούνται βαθμιαίως να σκέπτονται επιστημονικώς και να μορφώνουν ίδιας γνώμας κατόπιν ερεύνης δια του πειράματος και της παρατηρήσεως.

Η Σχολή διαθέτει επίσης ειδικάς αιθούσας Γεωγραφίας, Κοσμογραφίας, Βιολογίας και Ορυκτολογίας με πλήρεις συλλογάς χαρτών, ορυκτών, οργάνων και προπλασμάτων. Διαθέτει επίσης όργανα αστρονομικών παρατηρήσεων δια των οποίων οι μαθηταί παρατηρούν τη ουράνιον σφαίραν και παρακολουθούν την κίνησιν των πλανητών, τας σχέσεις των απλανών και κομητών, τας μεταβολάς των ηλιακών ακτίνων, τας επιπροσθήσεις της σελήνης και τας διαβάσεις των τεχνιτών δορυφόρων.

Παραλλήλως είναι αναπτυγμένη η διδασκαλία των Μαθηματικών προσηρμοσμένη απολύτως προς τας απαιτήσεις των ημετέρων Σχολών και των ξένων Πανεπιστημίων και Πολυτεχνείων.

ΞΕΝΑΙ ΓΝΩΣΣΑΙ. Η ανάπτυξις της επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων λαών και η δημιουργία ποικίλων πνευματικών, οικονομικών και πολιτικών σχέσεων μεταξύ αυτών ως και η έκτασις ην έλαβον σήμερα αι επιστήμαι, κατέστησαν απαραίτητον την πλήρη γνώσιν μιας τουλάχιστον ξένης γλώσσης. Δια τούτο διδάσκονται συστηματικώς η Αγγλική ως πρωτεύον μάθημα και επί πέντε ώρας εβδομαδιαίως από της Ε΄ τάξεως του Δημοτικού σχολείου μέχρι και της ΣΤ΄ (τελευταίας) τάξεως του Γύμνασίου και η Γαλλική επί δυο έως τρεις ώρας εβδομαδιαίως από της Α΄ Γυμνασίου μέχρι και της Δ΄ τάξεως υποχρεωτικώς, προαιρετικώς δε εις τας δυο ανωτέρας τάξεις. Η πύκνωσις του προγράμματος διδασκομένων μαθημάτων δεν επιτρέπει την επί περισσοτέρας ώρας διδασκαλίαν της Γαλλικής. Δύνανται όμως οι μαθηταί να διδαχθούν κατ' ιδίαν κατά τας απογευματινάς ώρας την γλώσσαν ταύτην αν προτίθενται να σπουδάσουν εις Γαλλόφωνον χώρον.

Η διδασκαλία των ξένων γλωσσών γίνεται υπό ειδικών ξένων καθηγητών ή Ελλήνων πτυχιούχων του Πανεπιστημίου ή Ανωτέρων Σχολών του εξωτερικού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. Εις την διάθεσιν των μαθητών υπάρχει πλουσία βιβλιοθήκη, τα βιβλία της οποίας έχουν εκλογή μετά πάσης προσοχής. Εις αυτήν δύνανται να

προσφύγουν οι μαθηταί δι' ιδιαίτερας μελετάς προς συμπλήρωσιν των γνώσεών των ή επεξεργάζονται θέματα ανατεθέντα αυτοίς υπό καθηγητού ή προς ανάγνωσιν λογοτεχνικού τινός βιβλίου. Οι καθηγηταί παρακολουθούν και καθοδηγούν τους μαθητάς εις την χρήσιν των επιστημονικών και φιλολογικών βιβλίων και βοηθημάτων.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ. Η χειροτεχνία, η ιχνογραφία και η ζωγραφική αποτελούσαι μέσον αναπτύξεως των διαφόρων ψυχικών δυνάμεων του μαθητού διδάσκονται συστηματικώς υπό ειδικού καθηγητού έχοντος εξαιρετικήν μόρφωσιν και μακράν διοικητικήν πείραν. Δια της διδασκαλίας αυτών επιδιώκεται η ανάπτυξις της δεξιοτεχνίας και δημιουργικότητος των μαθητών και παρέχεται η ευκαιρία εκδηλώσεως των καλλιτεχνικών δυνατοτήτων αυτών. Εκ παραλλήλου αναπτύσσεται μεθοδικώς το καλαισθητικόν συναίσθημα και αποκτάται εμπειρία περί την χρησιμοποίησιν των διαφόρων υλικών (χρώματος, πηλού, γύψου κ.τ.λ.).

Η μουσική ήτις ως γνωστόν εξημερώνει και εξαγνίζει την ψυχήν διδάσκεται υπό ειδικού καθηγητού μουσικής. Η χορωδία των μαθητών αποτελεί βασικόν σκοπό των εορταστικών και λοιπών καλλιτεχνικών εκδηλώσεων της Σχολής.

ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ. Εις την ανάπτυξιν του ομαδικού πνεύματος των μαθητών της Σχολής και της ευρύθμου συνεργασίας αυτών συντελεί και η έκδοσις περιοδικών. Τα περιοδικά ταύτα ικανοποιούν και την ευγενή φιλοδοξίαν των μαθητών προς πνευματικήν-λογοτεχνικήν δημιουργίαν εν πνεύματι ευγενούς αμίλλης.

Σήμερον εκδίδονται εν τη Σχολή δυο περιοδικά «Τα Νέα μας», το οποίον εκδίδει το κτήριον «ΑΡΜΟΝΙΑ» και κυκλοφορεί άπαξ του μηνός πολυγραφημένον, «Η ΚΥΨΕΛΗ», το οποίον εκδίδουν οι μαθηταί του Γυμνασιακού Παραρτήματος της Σχολής και οι εξωτερικοί (Σπετσιώται), μαθηταί και κυκλοφορεί άπαξ του μηνός και ο «ΣΠΕΤΣΙΩΤΗΣ» το οποίον είναι έντυπον κυκλοφορεί δε εις το τέλος εκάστου έτους και αποτελεί τρόπον τινα την επετηρίδα της Σχολής. Εις τα περιοδικά ταύτα καταχωρίζονται πάσης φύσεως εργασίαι των μαθητών και φωτογραφίαι εκ της όλης Σχολικής ζωής.

ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ: Η μέριμνα δια την ανάπτυξιν του πνεύματος συνεργασίας και αλληλεγγύης των μαθητών ωδήγησεν εις την σύμπηξιν διαφόρων Συλλόγων. Εις το θερμόν περιβάλλον των συλλογικών τούτων οργανώσεων έκαστος μαθητής εν συνεργασία μετά των συναδέλφων του συντελεί εις την οργάνωσιν διαλέξεων ως και διαφόρων τερπνών και ψυχαγωγικών εορτών ή συγκεντρώσεων και εξοικειούται εις την κοινωνικήν ζωήν.

Οι μαθηταί από της αρχής του σχολικού έτους εντάσσονται εις ένα ή περισσότερους των συλλόγων τούτων.

Σήμερον λειτουργούν επωφελώς τέσσαρες σύλλογοι: Ο Φιλολογικός, ο Αγγλικός, ο Αθλητικός και ο Φωτογραφικός. Έκαστος εξ αυτών έχει ίδιον εντευκτήριον, και λειτουργεί βάσει ειδικού κανονισμού.

ΘΕΑΤΡΟΝ. Η Σχολή διαθέτει ιδιαιτέραν αίθουσαν θεάτρου. Οι μαθηταί οργανώνουν κατά τας εθνικάς επετείους θεατρικάς παραστάσεις και άλλας εορτάς.

Γίνονται επίσης κατά Σάββατα κινηματογραφικά προβολαί ταινιών με διδακτικόν και ψυχαγωγικόν περιεχόμενον.

Εις το τέλος εκάστου έτους κατ' έθιμον δίδεται μία παράστασις εις την Γαλλικήν και μία εις την Αγγλικήν.

Επί του πρανούς του υπερκειμένου της Σχολής λόφου έχει κατασκευασθή Αρχαιοπρεπές Θέατρον από της σκηνης του οποίου, εις το τέλος του σχολικού έτους διδάσκεται κατ' έθιμον μία Αρχαία Τραγωδία.

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. Οι μαθηταί της Σχολής συμμετέχουν ενεργώς της διοικήσεως αυτής αναλαμβάνοντες οικειοθελώς την ευθύνην οργανώσεως και εποπτείας ενός τομέως της σχολικής ζωής. Η τοιαύτη συμμετοχή εις την διοίκησιν ουδόλως νοεί την υπερφαλάγγισιν των αρμοδιοτήτων και δικαιοδοσιών των κ.κ. Καθηγητών, αλλ' αποβλέπει κυρίως εις την δια συνεργασίας προκοπήν της Σχολής προς προαγωγήν του παιδευτικού έργου και εις άσκησιν των μαθητών εις το διοικείν μετά σωφροσύνης και βαθείας συναισθήσεως ευθύνης.

Οι μετέχοντες της Διοικήσεως της Σχολής αποκαλούμενοι γενικώς «Βαθμοφόροι» είναι ο Αρχηγός, ο Υπαρχηγός, οι Επόπται και οι Βοηθοί. Άπαντες ούτοι αποτελούν συνεργόμενοι υπό την προεδρίαν του Αρχηγού διοικητικόν όργανον, το οποίον εξετάζει τα εκάστοτε προκύπτοντα ζητήματα αφορώντα εις την ζωήν των μαθητών εν τη Σχολή. Συζητεί τα ληπτέα μέτρα προς βελτίωσιν της μορφώσεως, ψυχαγωγίας, διαμονής και διατροφής αυτών και ανερευνά τα αίτια της τυχόν πλημμελούς λειτουργίας τομέως τινός της σχολικής ζωής.

Αι αποφάσεις του Συμβουλίου Βαθμοφόρων υποβάλλονται εις τον Διευθυντήν της Σχολής όστις αποφασίζει σχετικώς.

3) ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΟΝ

Αυστηρός ασκείται έλεγχος δια την εν γένει υπό υγιεινός συνθήκας άνετον διαμονήν και πλουσίαν διατροφήν των μαθητών. Οι κοιτώνες καλώς και απλέτως φωτιζόμενοι και αεριζόμενοι εξασφαλίζουν την υπό άρίστας συνθήκας ανάπαυσιν

των μαθητών. Εγκαταστάσεις λουτήρων και νιπτήρων, άρτια από πάσης απόψεως, συντελούν εις την τήρησιν πλήρους ατομικής καθαριότητος. Η ευρυχωρία των κτηρίων διευκολύνει την κίνησιν των μαθητών εντός αυτών ως και την ασφαλή και διαρκή επίβλεψιν αυτών.

Το κτήριο «ΑΡΜΟΝΙΑ» αποτελείται εξ ατομικών δωματίων εις τα οποία στεγάζονται οι διακρινόμενοι εις ήθος και επιμέλειαν μαθηταί. Οι στεγαζόμενοι εις ατομικά δωμάτια διακοσμούν αυτά αναλόγως της καλαισθησίας των.

Έκαστον κτήριο διαθέτει ευρύχωρον μελετητήριο εν ω υπό την επίβλεψιν καθηγητού προπαρασκευάζονταν δια τα μαθήματα της επομένης.

Οι στεγαζόμενοι εις το κτήριο «ΑΡΜΟΝΙΑ» μελετούν εις τα ατομικά των δωμάτια.

Το οικοτροφείον όμως δεν είναι απλόν άνετον υπνωτήριο ξενοδοχειακής οργανώσεως, αλλά κέντρον αγωγής. Ο κτηριάρχης ως συνετός οικογενειάρχης παρακολουθεί και ελέγχει δια των βοηθών του πάσαν κίνησιν και εκδήλωσιν των τροφίμων, νουθετεί και καθοδηγεί αυτούς εις την συστηματικήν οργάνωσιν της ζωής των.

Αυστηρός επίσης και καθημερινός ασκείται υπό καθηγητών και εντεταλμένων μαθητών έλεγχος της παρεχομένης τροφής.

Τα χρησιμοποιούμενα υλικά είναι άριστης ποιότητος, αγνά και άφθονα. Η παρασκευή των φαγητών είναι άκρως επιμελημένη. Το διαιτολόγιον έχει συνταχθή βάσει των πορισμάτων και υποδείξεων της επιστήμης και της σχολικής υγιεινής. Η διοίκησις της Σχολής εις το ζήτημα της τροφής είναι αυστηροτάτη, πιστεύουσα ότι οι μαθηταί εις την πρόσηβον και εφηβικήν ηλικίαν ζώντες και κινούμενοι εις τον καθαρόν αέρα εντός πευκώνας και πλησίον της θαλάσσης έχουν ανάγκην εκλεκτής, αφθόνου και υγιεινής τροφής.

4) ΙΑΤΡΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ

Η Σχολή διαθέτει πλήρως κατηρτισμένην υπηρεσίαν καθημερινής ιατρικής παρακολουθήσεως και περιθάλψεως των μαθητών. Ο ιατρός της Σχολής, βοηθούμενος υπό διπλωματούχου αδελφής Νοσοκόμου επισκέπτεται καθημερινώς την Σχολήν και παρακολουθεί την υγιεινήν κατάστασιν των μαθητών και την σωματικήν ν αυτών εξέλιξιν, τηρών δι' εκάστον μαθητήν ατομικόν δελτίον υγείας. Επίσης η οδοντίατρος της Σχολής παρακολουθεί την υγιεινήν στόματος και οδόντων.

Εν τη Σχολή λειτουργεί καλώς οργανωμένον αναρρωτήριο και Φαρμακείον.

5) ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Σπουδαίον επίσης παράγοντα μορφώσεως αποτελούν αι σωματικά ασκήσεις, ο αθλητισμός και αι διάφοροι αθλοπαιδιαί.

Αι σωματικά ασκήσεις ατομικά και ομαδικά δημιουργούν σώματα πλήρη υγείας και αντοχής συγχρόνως δε εμπνέουν εις τον άνθρωπον αυτοπεποίθησιν και θάρρος εις τον αγώνα της ζωής, επιμονήν εις τας προσπαθείας προς υπερνίκησιν των αντιδράσεων και δυσχερειών και δημιουργούν φυσιολογίας ισχυράς.

Αι αθλοπαιδιαί τέννις, βόλλεϋ, μπάσκετ, φουτ-μπαλλ αναπτύσσουν εις μέγιστον βαθμόν, το αίσθημα της συνεργασίας, της πειθαρχίας, της ομαδικής προσπαθείας και αλληλεγγύης, διανοητικήν και πνευματικήν ευστροφίαν και τιμιότητα.

Αι σωματικά και αθλητικά αυτά ασκήσεις συμπληρούνται κατά τους καταλλήλους του έτους εποχάς δια θαλασσίων λουτρών, διαρκούντων μέχρι των μέσων Δεκεμβρίου, δι' αθλημάτων υγρού στίβου, κωπηλασίας και λεμβοδρομιών, ολοκληρουμένης ούτω μιας πλήρους ιδανικής σωματικής αγωγής.

Δια την ανάπτυξιν της ηθικής αμίλλης τελούνται αγώνες ατομικοί και ομαδικοί κατά τάξεις ή κτήρια εις όλα τα είδη αγωνιστικής και αθλοπαιδιών.

Εκδρομαί και περίπατοι εις τας γραφικάς τοποθεσίας της νήσου συμπληρώνουν την σωματικήν αγωγήν.

Οι μαθηταί ευρισκόμενοι εγγύς της παρθένου φύσεως και εντός του μεγάλου ναού της Δημιουργίας αισθάνονται βαρύτερον το μεγαλείον και την δύναμιν του Δημιουργού.

Αι ιδεώδεις συνθήκαι λειτουργίας της Σχολής και αι περιβάλλουσαι αυτήν φυσικά καλλοναί ανυψώνουν την ψυχήν του μαθητού προς τα ωραία ιδανικά του αρχαίου «καλού καγαθού».

6) ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Η Σχολή διοικείται υπό εννεαμελούς Επιτροπής οριζομένης εν τη διαθήκη του Ιδρυτού ως Εκτελεστικής Επιτροπής και αποτελουμένης εκ καθηγητών Ανωτάτων Σχολών και Ανωτάτων Κρατικών Λειτουργών.

Η Εκτελεστική Επιτροπή έχει την ανωτάτην εποπτείαν και διοίκησιν του Ιδρύματος εν γένει και παρακολουθεί την πιστήν εφαρμογήν των θελήσεων των αιμνήστων Ιδρυτών αυτής επιδιώκουσα την μόρφωσιν νέας γενεάς πιστής εις τας Ελληνικάς παραδόσεις με ανωτέραν ιδεολογίαν και πίστιν εις το μέλλον της Φυλής

εφοδιασμένης με όλα τα ψυχικά, πνευματικά, ηθικά και σωματικά εφόδια δια να ηγηθή μιας κοινής προσπάθειας δια μίαν καλύτεραν αύριον.

Μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής επισκέπτονται τακτικώς την Σχολήν και παρακολουθούν εκ του πλησίον την λειτουργίαν αυτής.

7) ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ

Η Εκτελεστική Επιτροπή μεριμνά πάντοτε να αναθέτη την Διεύθυνσιν της Σχολής εις άρτιον παιδαγωγόν διακρινόμενον δια την επιστημοσύνην του, τας διοικητικάς του ικανότητας και την αρετήν. Εκλέγει δε μετ' εξαιρετικής επιμελείας και προσοχής το διδακτικόν προσωπικόν, αποτελούμενο ν εξ επιλέκτων Ελλήνων και Άγγλων καθηγητών. Ουδόλως φείδεται δαπανών δια την εξασφάλισιν ποιοτικής και ποσοτικής επαρκείας του διδακτικού προσωπικού. Ούτω εξασφαλίζονται τα καλύτερα μορφωτικά επιτεύγματα.

Ο βασιλιάς Παύλος, η βασίλισσα Φρειδερίκη και η πριγκίπισσα Ειρήνη παρακολουθούν τις γυμναστικές επιδείξεις τον Ιούνιο του 1958. Αριστερά ο μητροπολίτης Ύδρας, Σπεισιών και Αγίνης Προκόπιος (Κοραμάνος) και στη δεύτερη σειρά (με τα γαλιά) ο δήμαρχος Σπενταών Περικλής Μιούμουλης (Φωτ. αρχείο Αντ. Ιακωβάκη).

Ο ιδρυτής της Σκοπής Σαντρίμος Ανδργυρος.

MURAD
THE TURKISH CIGARETTE
Everywhere Why?

FIFTEEN CENTS

MURAD
THE TURKISH CIGARETTE
S. ANARGYROS.

SANARGYROS
MURAD

Turkish Tobacco is the World's most famous tobacco for cigarettes.
Judge for yourself—Compare Murad with any 25 Cent cigarette.

Anargyros
Makers of the Highest Grade Turkish and Egyptian Cigarettes in the World

Ο Σωτήριος Ανάργυρος με τον Ελ. Βενιζέλο

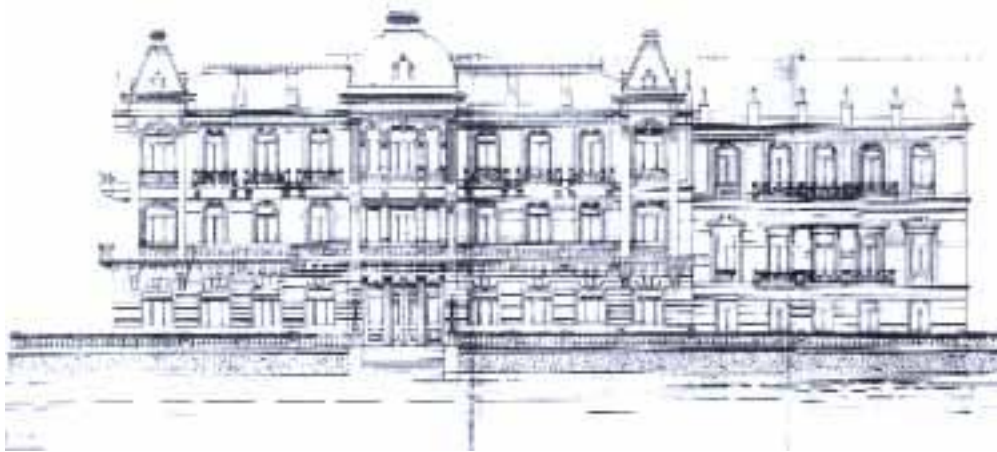
Ο Βασιλιάς Αλέξανδρος (Αρχείο Αναργύρειου Σχολής, άγνωστος φωτογράφος)

Διδακτήριον.

Γενική ἄποψις τῆς Σχολῆς ἀπὸ ξηρᾶς.

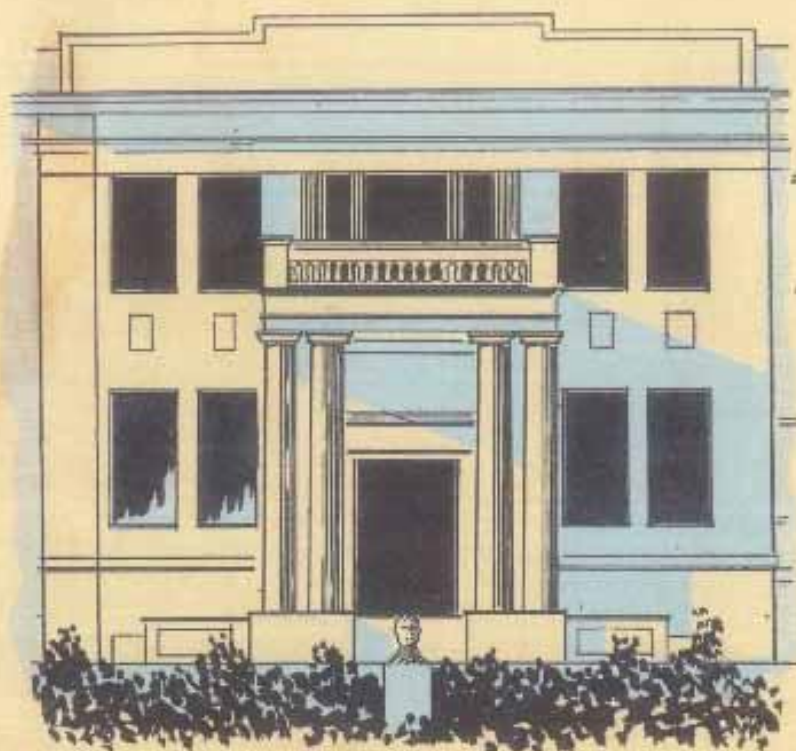

BEFANTS

Panathinon Palace - Hotel Spouton - Athens

L'ÉTÉ

Σπετσιώτης

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΡΓΥΡΕΙΟΥ
ΚΑΙ ΚΟΡΓΙΑΛΕΝΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ ΣΠΕΤΣΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β.

ΤΕΥΧΟΣ 2

ΜΑΪΟΣ 1965

ΚΥΠΡΟΣ

Διαμανι που την λάμψη σου την τάση σου λαμπυράδα,
 τὴν εὐνοῖα δὲν ἐμπόρεται πόδι βορραφικό,
 τοῦ μετὴν σπύθα κρατησε παντὶ ἀναμμένη δάδα
 στ' ἀγάλματος τῆς λ. ε. υ. τ. ε. ρ. ι. α. ς τὸν ἱερό βωμό,
 εἶ! τῶρα σκλάβο σὲ κρατοῦν καὶ ἀλυσσοδεμένο
 κ' ἄλλος λαὸς σὲ χαιρεταί, ἄλλος σὲ κυβερνά,
 οὐ θέ νάρθῃ πάλ' ἡ στιγμή που ἐλευθερωμένο
 στη μάνα σου θά ρθῆς κοντὰ, στήν μάνα που ποῦσ.
 Καὶ ὁ καιρὸς εἶναι κοντὰ που Βάρβης εἰς τὴν Μάνα
 ὅπως τὰ Δωδεκάνησα ἦρθανε μὴν σύγχ.
 καὶ θὰ σημάνη χαρωπὰ ἡ καθεμιά καμπάνα,
 ἡ Κύπρος λειτουργήθηκε, ἡ Κύπρος ξαναζῆ.

Σπέτες 7-4-54

Γ. ΠΑΥΛΟΣ
 Ἀπόφοιτος 1954

**ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΧΟΛΗΝ ΜΑΣ**

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΘΝΑΡΧΙΑΣ ΚΤΗΡΟΥ

Απεκρίσις τῆ 1 Φεβρουαρίου 1965.

Κιλλύριον Κύριε,

Α. Χατζήην

Καθηγητὴν Ἀναγωγείου καὶ Κορυμλιεῖου
Σχολῆς.

Σαύτου — Ἑλλάδα.

Μετὰ πολλῆς συγκινήσεως ἀνεγνώσαμεν τὴν
ἀπὸ ἱμῶν τρέχοντος μηνὸς ἐπιτολὴν σοῦ
εἰς καὶ τὰς ἐπιθεωροῦσας ἐξῆς τῶν ἐυέλπιδων
παιδισκίων τῆς Πρωτεύουσας Ἀναγωγείου καὶ
Κορυμλιεῖου Σχολῆς. Σκεπόμεν, τῶν ὁσίων
τῶν πατριωτικῶν μερίσμων εἶχετε τὴν εὐγενῆ κα-
λιπύνην καὶ ἀποδοτικότητά ἡμῶν, καὶ θεομῶς
ἐπὶ πάντας ἐργασιοποιήσατε.

Ἰδιαιτέρως ἐκτίθεισιν ἐνεπίσημον εἰς ἡμᾶς
τὸ ἡμετέρον κίνημα, καὶ εὐγενῆς ἀγάπης καὶ ὁ
πατριωτισμοῦ, ἅτινα χαρακτηροῦσιν ἡμᾶς ἐν
γένει καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀπεπάλει τῶν νεαρῶν
αἰθερῶν σοῦ, τῶν ὁσίων ἐκτιμώμεν τὰ μέ-
γιστα τὸν ἥμετερον καὶ τὴν ἀπὸς ἀρετὴν διαθε-
σιν. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν σημαίαν ἰνδοῖσιν
καὶ ἡμετέρον ἔργον τὸ ἡμετερον ἐπιτελεῖται ἐν
τῇ ἡμετέρῃ περιεσπύσῃ Σχολῇ, δεῖ ὁ καὶ θεομῶ
ἀποδοτικότη, ἐπὶ τῇ εὐσεβείῃ καὶ ἀπὸς ἀπαιτη-
τήμα πρὸς τὴν ἀξιώμενον ἀντιθέσῃ καὶ ἡμετερον
τὸ προσημαίον.

Μετὰ τὴν ἀπαιτημένην ἡμῶν διαδοχίσην πρὸς
πάντας τοὺς νεαρῶν ἐπιθεωροῦσας καὶ ἀπὸς θεομῶ
καὶ ἀπὸς ἀπαιτημένην καὶ ἀπὸς ἀπαιτημένην πρὸς ἀπὸς
τῶν ἐυέλπιδων συγκινήσην καὶ ἀπὸς ἀπαιτημένην
διὰ τὰς τῶν ἀπὸς ἀπαιτημένην καὶ ἀπὸς ἀπαιτημένην.

Ἐγγέτες ἀπὸς Κύριον

Ὁ Κεῖρον ΜΑΚΑΡΙΟΣ

TO ONERO THE MANAI

...

...

...

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Την παρούσα εργασία απασχόλησε η ζωή και το έργο του Εθνικού Ευεργέτη Σωτήριου Ανάργυρου. Ο Ανάργυρος γεννήθηκε στο ιστορικό νησί των Σπετσών, το 1849 και πέθανε στον γενέθλιο τόπο το 1928. Καταγόταν από ένδοξη οικογένεια, η οποία είχε λάβει ενεργό μέρος στην Επανάσταση.

Οι Σπέτσες στα μέσα του 19^{ου} αιώνα δεν είχαν πλέον την αίγλη του παρελθόντος. Κατά τη διάρκεια του επαναστατικού Αγώνα του 1821, ο εμπορικός στόλος είχε μετατραπεί σε πολεμικό και οι παραδοσιακοί караβοκρήδες είχαν καταστραφεί. Αργότερα η Ελλάδα, λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών, βρέθηκε σε αδυναμία να παρακολουθήσει τις εξελίξεις στον τομέα της ναυτιλίας (εποχή του ατμού) και ο ναυτικός κόσμος καταδικάστηκε σε στασιμότητα, παρακμή και ένδεια. Η ένδεια αυτή οδήγησε τον Σωτήριο Ανάργυρο στη μετανάστευση, στην περιπλάνηση σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες και στην επιτυχία του στο χώρο των καπνών στις Η.Π.Α.

Η νοσταλγία έφερε τον Ανάργυρο πίσω στο νησί του το 1899. Η προσωπική του ζωή δοκιμάστηκε από ένα εις βάρος του σκάνδαλο, που κλόνισε ανεπανόρθωτα τον γάμο του, μετά τη διάλυση του οποίου το 1906, ο Ανάργυρος ασχολήθηκε ενεργά με την τουριστική ανάπτυξη των Σπετσών: προχώρησε στην κατασκευή του ξενοδοχείου «Ποσειδώνιο», το οποίο εγκαινιάστηκε το 1914 και εκχωρήθηκε έναντι ενοικίου στον διαχειριστή Κ. Λιακόπουλο. Από το 1913 κ.ε. ξεκίνησε την αγορά μεγάλων εκτάσεων (αγόρασε συνολικά το 48% των Σπετσών), προκειμένου να προχωρήσει σε αναδάσωση του πευκοδάσους. Ασχολήθηκε με διάφορα έργα κοινής ωφέλειας, όπως ήταν η υδροδότηση του νησιού, η αποκατάσταση του παλαιού οδικού άξονα και η κατασκευή καινούριου.

Η προσφορά του δεν περιορίστηκε σε τοπικό επίπεδο. Το 1912 φρόντισε για την αγορά δύο αεροσκαφών της νεοσύστατης Πολεμικής Αεροπορίας, ενώ το 1914 εξασφάλισε τη δημιουργία ταμείου υπέρ των αναπήρων πολέμου. Η μεγαλύτερη, όμως, προσφορά του στον τόπο είναι το κληροδότημα υπέρ της «Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής Σπετσών», μιας Σχολής που αποσκοπούσε στο να γίνει «σχολείο ηγητόρων», κατά τα πρότυπα των Ήτον και Χάρου. Για την ίδρυση και την εύρυθμη λειτουργία της Σχολής, ο Ανάργυρος δημιούργησε το Αναργύρειο Ίδρυμα και κληροδότησε σε αυτό το σύνολο της περιουσίας του.